

OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT

ANÀLISIS

NÚMERO 1

Joventut, COVID-19 i desigualtats

Situació actual i prospectiva

PART I - Situació i necessitats de la joventut

Juliol de 2020

Generalitat de Catalunya
**Agència Catalana
de la Joventut**

Joventut, COVID-19 i desigualtats. Situació actual i prospectiva

Informe elaborat per: Neus Alberich González, Saleta Fabra Antón, Mireia Sala Torrent i Pau Serracant Melendres (Agència Catalana de la Joventut)

ÍNDEX

Introducció	3
Context i objectius de l'informe	4
Fonts d'informació.....	4
Continguts.....	6
PART I. SITUACIÓ I NECESSITATS DE LA JOVENTUT	7
1. Contagis	8
1.1. La COVID-19 en dades	8
1.2. Joves i contagis.....	9
1.3. Les desigualtats en els contagis entre el col·lectiu jove.....	9
1.4. L'afectació dels contagis entre les persones joves en diferents àmbits	11
2. Àmbits temàtics	13
2.1. Educació.....	13
2.2. Treball	27
2.3. Habitatge.....	34
2.4. Salut.....	38
2.5. Cultura.....	45
2.6. Participació	51
3. Eixos de desigualtat	57
3.1. Classe social	57
3.2. Gènere.....	64
3.3. Origen geogràfic, cultural, nacional o religiós	68
3.4. Territori.....	80
4. Reflexions finals	85

Introducció

Context i objectius de l'informe

La COVID-19 ha afectat la societat en múltiples dimensions i amb una intensitat inèdita en les pandèmies precedents. Les persones joves són un col·lectiu que, a nivell de contagis, ha patit menys l'afectació o ha estat a qui el virus afecta amb menys intensitat. Tot i això, les mesures preses en el marc de l'estat d'alarma les han afectades tant com als altres grups d'edat i la crisi econòmica que es preveu com a conseqüència de la pandèmia i de les mesures per fer-hi front pot acabar afectant les persones joves amb especial virulència, tal com va ser el cas en la crisi econòmica precedent.

En aquest sentit, és important analitzar quina afectació ha tingut la pandèmia entre la població jove de Catalunya, tant a nivell de contagis com a nivell social i econòmic, i tractar d'anticipar quina serà l'afectació sobre el col·lectiu de la crisi econòmica que ja ha començat. És important tenir en compte que la joventut, degut precisament a l'afectació més elevada que va tenir la Gran Recessió sobre les noves generacions, és un grup social que, en termes generals, es troba en una posició de vulnerabilitat relativa en diferents àmbits de la vida; per aquest motiu, l'arribada d'una nova crisi suposa un risc important per al benestar de les persones joves, tant a curt com a llarg termini.

Així doncs aquest informe, elaborat pel personal de l'Agència Catalana de la Joventut amb el suport de persones expertes externes, es planteja els objectius següents:

- Analitzar l'impacte dels contagis entre la població jove resident a Catalunya.
- Analitzar l'impacte de les mesures adoptades durant l'estat d'alarma (confinament, restricció de l'activitat economia, etc.) sobre la situació i necessitats de la joventut en un seguit d'àmbits temàtics (educació, treball, habitatge i família, participació, salut i cultura) i sobre els eixos de desigualtat (classe social, gènere, origen geogràfic o ètnic i territori).
- Preveure el futur impacte de la crisi econòmica derivada de la pandèmia sobre la situació i necessitats de la joventut, a partir dels mateixos àmbits i eixos.
- Detectar mecanismes d'adaptació de les polítiques de joventut associades als àmbits temàtics i eixos de desigualtat als possibles nous escenaris plantejats arreu de la crisi associada a la COVID-19.
- Explorar la necessitat de posar en marxa noves polítiques que donin resposta a les noves necessitats o condicionants que se'n deriven de la crisi associada a la COVID-19 per cadascun dels àmbits i eixos de desigualtat.
- Proposar possibles prioritats de treball en matèria de polítiques de joventut.

Fonts d'informació

L'informe s'ha elaborat a partir de diferents fonts d'informació:

- Dades estadístiques provinents d'enquestes i registres administratius.
- Estudis i informes acadèmics.
- Reportatges, notícies i articles periodístics.
- Consulta realitzada a 10 tècnics/tècniques especialistes de l'Agència Catalana de la Joventut, a partir d'un qüestionari estandarditzat.
- Consulta a realitzada a 28 experts o entitats especialitzades en els diferents àmbits temàtics i eixos de desigualtat, a partir d'un qüestionari estandarditzat.

A continuació s'indiquen les persones consultades per elaborar aquest informe*:

Personal de l'Agència Catalana de la Joventut	
Nom	Especialitat
Júlia Abelló	Gènere
Andrea Colomer	Gènere
Marta López	Participació
David Nácher	Treball
Mawa N'diaye	Inclusió
Thaïs Nieto	Internacional
Xavi Ramos	Emancipació
Júlia Oliver	Gènere
Carlota Torres	Treball
Marta Vilardell	Cultura

Especialistes externs	
Nom	Institució
Begoña Aramayona	Universidad Autónoma de Madrid
Nicolás Barbieri	Universitat Autònoma de Barcelona
Jordi Bernabeu-Farrús	Fundació Althaia Xarxa Assistencial Universitària de Manresa
Xavier Bonal	Universitat Autònoma de Barcelona
Sílvia Carrasco	Universitat Autònoma de Barcelona
Ferran Casas	Universitat de Girona
Joan Cuevas	Fundació Jaume Bofill
Raquel de la Cruz	Fundació Althaia Xarxa Assistencial Universitària de Manresa
Maria de la Fuente	Observatori IQ
Andreu Domingo	Universitat Autònoma de Barcelona
Judit Font	Universitat de Girona
Mayte Heredia	Antropòloga i activista gitana
Juan Llanes	Universitat Autònoma de Barcelona
Roger Martínez	Universitat Oberta de Catalunya

Especialistes externs	
Nom	Institució
Sara Moreno	Universitat Autònoma de Barcelona
Daniel Osiàs	Fundació Marianao
Anna Planas	Universitat de Girona
Anna Sesé	Fundació Pere Tarrés
Pere Soler	Universitat de Girona
Roger Soler	Universitat Pompeu Fabra
Montse Soria	Fundació Pere Tarrés
Carme Trilla	Fundació Hàbitat3
Francesc Valls	Universitat Rovira i Virgili
Joan Miquel Verd	Universitat Autònoma de Barcelona
Francesc Valls	Universitat Rovira i Virgili
Sebastià Sarasa	Universitat Pompeu Fabra
Diverses persones	La Hidra Cooperativa
Diverses persones	Observatori DESC
Diverses persones	Fundació Francesc Ferrer i Guardia

** Aquest informe no reflecteix necessàriament el posicionament o les aportacions de les persones o entitats llistades en les taules precedents. La informació que ha estat facilitada per aquestes persones o entitats ha estat utilitzada lliurement pels autors/es de l'informe per a la seva elaboració a partir del seu criteri i interpretació.*

Continguts

L'informe s'estructura en dues parts: la primera està centrada en la situació i necessitats de la joventut i la segona en les intervencions adreçades a aquest col·lectiu, tant les que s'estan duent a terme com les que es considera necessari desenvolupar. La primera part és la que conforma aquest document, mentre que la segona part, encara en procés de redacció, serà difosa en les properes setmanes.

La primera part conté diferents blocs: el Bloc 1 se centra en l'anàlisi dels contagis de la COVID-19 en clau d'edat. S'han agrupat els diferents àmbits (educació, treball, etc.) i eixos de desigualtat per facilitar l'anàlisi i comprensió d'aquesta dimensió de la pandèmia. El Bloc 2 se centra en analitzar l'impacte de la COVID-19 entre la joventut a partir dels àmbits temàtics esmentats anteriorment. El Bloc 3 està dedicat a l'impacte de la COVID-19 entre la joventut a partir dels eixos de desigualtat esmentats anteriorment. Finalment, el Bloc 4 clou aquesta primera part de l'informe amb unes reflexions vinculades als continguts de l'anàlisi prèvia.

PART I. SITUACIÓ I NECESSITATS DE LA JOVENTUT

1. Contagis

1.1. La COVID-19 en dades

Les dades obertes ofertes pel Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya indiquen que el nombre total de casos de COVID-19 a Catalunya, a data de 23 de maig de 2020, és de 219.903, incloent-hi positius i sospitosos.¹ D'aquest total, 59.710 casos són positius (27,2%) i 160.193 són sospitosos (72,8%). Hi ha 2.873 persones contagiades per cada 100.000 habitants (3.606,8 dones i 2.111,4 homes).²

Les dades del Departament de Salut permeten fer un seguiment del total de casos confirmats, sospitosos i mortalitat a Catalunya des del 12 de febrer de 2020, segons sexe i tram d'edat. A més, després de tasques d'acumulació, ampliació i modificació de les dades, ha elaborat un mapa oficial que reflecteix l'expansió de la COVID-19 segons municipi i àrees bàsiques de salut. Aquestes dades ofereixen una visió global i apunten a la relació directa entre densitat de població, mobilitat i possibilitats d'infecció.

La variabilitat de dades diàries està subjecta a l'activitat dels laboratoris i al moment de rebuda de la informació. A més, cal destacar que a partir del dia 15 d'abril la Generalitat va modificar i ampliar el recompte tant dels contagis com dels morts provocats per la COVID-19. A partir d'aquell moment la corba ascendent va accelerar-se i va augmentar exponencialment el nombre de contagis sospitosos. Per aquest motiu, ens fixarem en els totals acumulats de positius, sospitosos i mortalitat segons trams d'edat.

A nivell global, podem afirmar que el virus no afecta tothom per igual. En un dels seus informes, l'Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQuAS) exposa que aquelles persones amb un nivell socioeconòmic individual³ inferior presenten taxes de casos més elevades (positius i sospitosos) que els d'un nivell socioeconòmic més elevat, tant en homes com en dones. En canvi, tot i que les dones presenten unes taxes de positius més elevades, en els homes s'observa una mortalitat més alta.⁴ En el mateix sentit, l'Agència de Salut Pública de Barcelona ha estudiat la mortalitat per la COVID-19 segons seccions censals a Barcelona i ha constatat diferències en aquesta taxa segons nivells socioeconòmics.⁵

En relació amb les taxes de mortalitat, un dels motius principals pels quals les xifres de dones mortes pel coronavirus han pujat és el canvi en la metodologia que usa el Departament de Salut per comptar el nombre de difunts per la COVID-19. Fins al 13 d'abril, la Generalitat només registrava les morts als hospitals. A partir de llavors va començar a incloure a les xifres de víctimes mortals no solament els casos confirmats sinó també els casos sospitosos i procedents de les funeràries, de les residències de gent gran, dels centres sociosanitaris i dels domicilis particulars. Tot i això, malgrat que entre la població femenina hi ha més casos confirmats o sospitosos (64%) i

¹ Cas positiu: cas amb prova diagnòstica PCR positiva o test ràpid positiu; cas sospitós: persones que en algun moment han presentat símptomes i un professional sanitari els ha classificat com a possible cas, però no tenen una prova diagnòstica (PCR o test ràpid) amb resultat positiu.

² Totes les dades obertes actualitzades diàriament pel Departament de Salut es poden consultar aquí: <http://aquas.gencat.cat/ca/actualitat/ultimes-dades-coronavirus>. A partir del 24 de maig el Ministeri de Sanitat ha modificat l'estratègia de diagnòstic, vigilància i control de la pandèmia de COVID-19. L'Idescat, que des del 24-2-2020 havia fet una actualització diària dels casos confirmats, ha decidit no actualitzar la informació, en espera de disposar d'uns nous comptatges que no presentin discrepàncies derivades de les validacions que fan les comunitats autònomes. Per la seva banda, el Departament de Salut manté l'actualització de casos diaris d'infeccions, sospitosos i defuncions.

³ AQuAS calcula el nivell socioeconòmic individual mitjançant la informació sobre trams de renda i situació laboral i social de la població resident a Catalunya que s'utilitza per al copagament farmacèutic i es recull al Registre Central d'Assegurats.

⁴ Informe *Desigualtats socioeconòmiques en el nombre de casos i mortalitat per Covid-19 a Catalunya* de l'Observatori de Desigualtat en Salut. http://aquas.gencat.cat/web/.content/minisite/aquas/publicacions/2020/desigualtats_socioeconomicas_covid19_aquas2020.pdf

⁵ #COVID19aldiaBCN. Com afecta la COVID-19 a la ciutat de Barcelona [Web de dades actualitzades]. Barcelona: Agència de Salut Pública de Barcelona; 2020 Disponible a: www.aspb.cat/docs/COVID19aldiaBCN

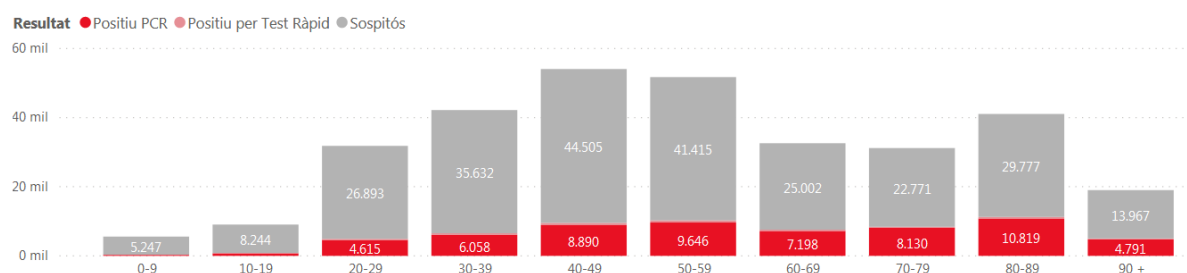
més morts (51%), la malaltia és més mortífera entre la població masculina. La taxa de letalitat de la COVID-19 entre els homes és del 7,3%, mentre que entre les dones és del 4,3%. Aquesta bretxa encara és més evident en les franges de més edat, amb 10 punts de diferència entre els homes i les dones a partir dels 80 anys, on es dispara la letalitat en ambdós sexes tot i que ho fa més entre la població masculina.

1.2. Joves i contagis

La distribució dels contagis segons trams d'edat, tal com mostra el gràfic 1, segueix una tendència de campana, això és: a mesura que augmenta l'edat, tant els positius com els sospitosos van augmentant, fins al tram d'edat de 40 a 49 anys, a partir del qual aquesta relació s'inverteix (amb l'excepció de la població de 80 a 89 anys).⁶

Així, els col·lectius més joves presenten menys casos positius (tant de PCR com de prova ràpida) i menys casos sospitosos que la resta de grups d'edat. En concret, la població jove de 20 a 29 anys acumula un total de 27.283 sospitosos i 4.625 positius. En aquest grup, la distribució de positius per sexe està marcadament feminitzada⁷: els nois només representen el 32,3% dels casos positius i el 29,5% dels casos sospitosos. També és de destacar, per aquesta franja d'edat, que la mortalitat és residual: només representen el 0,27% del total de la mortalitat.⁸

Gràfic 1. Total acumulat de casos positius (PCR i test ràpid) i sospitosos segons grups d'edat

Font: Departament de Salut, actualitzat a 28/05/2020.

No obstant, tal i com apunten alguns experts, es desconeixen bona part dels contagis: hi ha un clar sub-registre de contagis entre persones joves, ja que no s'han fet test a persones asimptomàtiques o amb símptomes que no siguin greus. A més, aquestes persones poden contagiar a altres persones i contribuir a la propagació del virus.⁹

1.3. Les desigualtats en els contagis entre el col·lectiu jove

⁶ Cal diferenciar, però, entre el fet d'estar contagiats i la gravetat de l'afectació del contagi en la salut de la persona. En aquest sentit, un informe de l'AQuAS apunta que un dels factors associats a l'hospitalització per COVID-19 és l'edat, essent la probabilitat d'hospitalització tres vegades més elevada a partir dels 65 anys respecte als de 15 a 44.

⁷ Aquest total no té en compte els positius per test ràpid, que en el cas del col·lectiu de 20 a 29 anys són 307 joves.

⁸ Defuncions segons grups d'edat, Departament de Salut, consultat el 29/05/2020.

⁹ En aquest sentit, un estudi sobre el conjunt de l'Estat constata que "la població menor de 65 anys podria arribar a incloure més del 50% de les morts per contagis dins de les llars, encara que només el 14% d'aquesta població convisqui amb persones grans." Exposen que aquesta paradoxa s'explica per la peculiar estructura demogràfica de la població espanyola i les seves pautes de co-residència: a Espanya, un 56% de les persones de 65 anys o més que comparteix llar amb algú ho fa amb una persona més jove. I entre les persones de 80 o més anys que viuen acompanyades, també el 55% co-resideixen amb una persona més jove de 65 anys. Font: *La vulnerabilitat de les províncies espanyoles a la COVID-19 segons estructura per edats i de co-residència: implicacions pel (des)confinament*. Centre d'Estudis demogràfics. Disponible a https://ced.uab.cat/PD/PerspectivesDemografiques_019_CAT.pdf

Com s'ha apuntat prèviament, l'evidència que es comença a recollir, encara incipient, mostra que el contagi no afecta a tothom per igual: les desigualtats de renda i territori explicarien (en part) els nivells de contagi. Si bé és cert que les persones joves en conjunt presenten poc risc de contagi en relació amb altres grups d'edat, també és cert que, com amb d'altres qüestions, la classe social, el gènere, l'origen geogràfic o el territori poden implicar més o menys risc.

- **La COVID-19 afecta més a les dones joves.** Les dades mostren més dones contagiades que homes fins als 59 anys i, a partir d'aquí, els homes es contagien més -excepte en el grup de més de 90 anys-. Aquesta disparitat en els contagis segons edat és destacable, ja que la distribució de la població per sexe i edat és proporcional (fins arribar a les edats més avançades). Així, tot i que les dades de joves de menys de 20 anys són molt baixes en termes absoluts, les dones representen el 68% dels contagis detectats d'entre 20 i 29 anys tot i ser prop de la meitat de la població, i també hi ha fins a 12 punts de biaix positiu entre les de 30 i 39 anys en relació amb els nois. El repartiment de contagis desigual per raó de gènere podria deure's a que les dones són clarament majoria en el sector sanitari i, per tant, estan més en contacte amb malalts; com també en d'altres feines feminitzades que impliquen contacte amb altres persones, com poden ser les ocupacions en residències, supermercats o neteja; i també cal tenir en compte que la cura a les llars recau principalment sobre les dones.
- **El treball de cures, d'origen migrant i femení.** Hi ha un gran nombre de persones d'origen migrant, dones de manera molt majoritària, en tasques de cura de persones grans, sigui en residències o en llars privades. També en neteja en hospitals i altres àmbits que són espais d'elevat risc de contagi. Són àmbits econòmics declarats essencials durant l'estat d'alarma, i per tant no han pogut preservar-se del contagi, ni tampoc les seves famílies. Algunes són dones joves, altres no tan joves, però encapçalen llars amb fills i filles, infants i joves.
- **Els factors que incideixen en els contagis es vinculen a la classe social.** Treballar amb situacions de precarietat, viure en pisos petits o amb poc espai per persona o en barris amb alta densitat de població són factors que augmenten el risc de contagi i, com és sabut, afecten especialment a la classe treballadora. Aquesta circumstància, a més, poden afectar especialment a joves d'origen migrant, que majoritàriament formen part d'aquest estrat social. A més, és entre la població d'origen migrant que es troba una major proporció d'individus que viuen al carrer o en habitatges ocupats, on hi pot mancar la capacitat de prevenció per prendre mesures higièniques i/o saludables.
- **Més contagis entre feines poc qualificades.** El fet de no poder teletreballar en les ocupacions que requereixen menys qualificació ha provocat més risc de contagi en aquells col·lectius que no han pogut confinar-se a casa. Són les feines menys qualificades les que majoritàriament no es poden realitzar en línia.
- **La densitat de població és un risc.** En situació d'epidèmia, la densitat de població és un factor de contagi. En aquest sentit, els territoris urbans presenten unes taxes de contagi més altes que els territoris rurals, també entre les persones joves.
- **Major incidència en persones no-blanques?** En el nostre país no existeixen encara estudis en aquesta línia, però per exemple als Estats Units l'epidèmia està afectant més a la població afro-americana.¹⁰ Malgrat les diferències de context, és probable que també al nostre país la població que és llegida com a no-blanca pot estar més afectada per la COVID-19 degut a l'elevada exposició i les pitjors condicions de vida. El fet que l'afectació per barris estigui sent molt desigual suggereix que aquest també és el cas a Catalunya.

¹⁰ https://www.eldiario.es/theguardian/coronavirus-EEUU-predisposicion-genetica-pobreza_0_1014899076.html

1.4. L'afectació dels contagis entre les persones joves en diferents àmbits

1.4.1. Àmbit educatiu i laboral

- **El tancament educatiu ha eliminat el risc de contagi en aquest àmbit.** L'àmbit educatiu, pel seu caràcter presencial, col·lectiu i diari, era un dels principals focus de risc de contagi. El tancament de l'ensenyament presencial ha eliminat aquest risc i la preocupació se centra actualment en la reobertura dels centres i les condicions en què es farà.
- **El lleure, espai prioritari de reobertura de l'àmbit educatiu.** El tancament escolar ha tingut conseqüències negatives sobre l'aprenentatge de bona part de l'alumnat i ha augmentat les desigualtats educatives. Per compensar aquests dos factors des del Govern i entitats s'impulsa un "estiu educatiu" on el lleure tindrà un paper molt rellevant, siguin en els seus propis espais o en les instal·lacions dels centres educatius. En tot cas, si durant el confinament el lleure ha estat un espai lliure de contagis, degut a l'eliminació de la seva activitat presencial, a partir d'ara amb la seva reactivació podria esdevenir un espai de risc, motiu pel qual s'han adoptat mesures concretes de prevenció i s'han elaborat una sèrie de recomanacions específiques per a les activitats en qüestió. L'encert en les regulacions i el seu compliment seran factors clau de l'èxit d'aquesta mesura. La coordinació entre els diferents agents i nivells administratius és un dels reptes clau en aquest sentit. A tal efecte s'ha creat la taula de Governança del Lleure Educatiu de l'Estiu amb el sector i el món municipal.
- **Contagi i condicions d'ocupació.** Com s'ha dit prèviament, en relació amb el treball remunerat, el risc de contagi depèn de la situació laboral en què hagi quedat cada persona durant la fase de confinament. En aquest sentit, en general, les persones joves en una millor situació laboral han pogut gaudir del treball en línia o d'un permís retribuït (llevat, és clar, de les persones joves amb ocupacions sòlides però en sectors essencials), i evitar el risc de contagi en l'àmbit laboral; i també les persones joves més perjudicades pel confinament (aquelles acomiadades o en situació de suspensió temporal de l'ocupació) han pogut evitar aquests riscos. Per contra, són les persones joves en ocupacions essencials les que s'han vist exposades a un risc més elevat. Cal tenir en compte que l'escassetat d'equips de protecció individuals i, en alguns casos, la seva poca qualitat, han sigut un greu problema sanitari; tot i que la seva afectació ha estat més o menys gran segons l'ocupació de la persona. A més a més, cal tenir en compte que en les ocupacions més precàries, sovint amb una presència important de joves, la inversió en prevenció de riscos laborals prèvia a la pandèmia ja era mínima o inexistent, la qual cosa té un efecte evident sobre el risc de contagi.

L'àmbit sanitari, així com en el de la cura de persones dependents, és on es concentren les ocupacions de més risc; seguit de les ocupacions que impliquen atenció al públic o contacte directe amb d'altres persones, com la venda al detall. En moltes d'aquestes professions hi trobem una sobre-representació de les dones, migrants en molts casos.

1.4.2. Àmbit de l'habitatge i la llar

- **L'habitatge com a element de protecció davant del contagi.** El confinament a casa ha estat l'instrument més utilitzat a tots els països per aturar el creixement de la pandèmia. Cal esmentar que l'habitatge només esdevé una protecció contra els contagis en un context de restriccions de la mobilitat com el viscut, en què l'educació i l'oci presencial estaven prohibits i l'activitat laboral restringida, entre d'altres mesures. De no ser així, en un context de no confinament, l'habitatge és el principal espai en què es produeixen els contagis.

El confinament, per contra, ha fet que l'habitatge hagi esdevingut un element central en la protecció de les persones front als contagis. Tal i com afirmava la relatora de l'ONU del dret a l'habitatge, Leilani Farha, "l'habitatge és la primera línia de defensa enfront del brot de COVID-19". En aquest context, la pandèmia ha posat de manifest la importància de l'habitatge com a factor clau d'una vida digna i de desigualtats socials.

- **Les condicions de l'habitatge precari generen més risc de contagi.** Tot i això, l'habitatge com a protecció enfront dels contagis pot no funcionar per a determinats sectors socials i, al contrari, esdevenir un factor de risc. Els habitatges que no compleixen condicions d'higiene i salubritat faciliten el contagi, això com aquells en què hi ha poc espai disponible per persona. A més, en aquestes situacions en cas de contagi hi ha dificultats en l'aïllament de les persones malaltes, o aquest aïllament no és possible. Segons dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017, el 12,5% de les persones de 15 a 34 anys (més de 200.000 persones) viuen en immobles de 50 m² o menys.

En aquest sentit, i tal com s'explica al capítol sobre l'habitatge d'aquest informe, les variables de desigualtat social expliquen bona part de les diferències en les condicions en què s'ha viscut el confinament.

- **Joves migrants sols.** Les persones joves d'origen migrat que han migrat soles (algunes ex-tutelades) sovint tenen greus dèficits habitacionals, sigui perquè estan vivint al carrer o en habitatges en males condicions, com en cases o espais ocupats a molts municipis de Catalunya. A vegades, en els espais on habiten no existeixen les mínimes condicions higièniques que permetin la capacitat de prevenció en aquests moments, com pot ser l'accés a l'aigua corrent.
- **Situació d'emancipació.** Caldrà estudiar la diferent afectació dels contagis segons la situació d'emancipació. En principi, la no emancipació suposa en general compartir l'habitatge amb més persones, circumstància que incrementa el risc de contagi. Tot i això, no totes les situacions d'emancipació són iguals, i moltes persones joves amb pocs recursos han de compartir casa amb altres joves o bé viuen amb la seva família de destinació (sovint, parella i fills/es) amb molt poc espai disponible. D'altra banda, també pot augmentar el risc de contagi, per tots els membre de la llar, el fet d'haver de retornar a la llar d'origen per dificultats en el pagament de l'habitatge de la persona jove emancipada.

1.4.3. Àmbit de l'espai públic

Bona part de les activitats en l'espai públic s'han paralitzat a conseqüència de les mesures preses durant l'estat d'alarma, amb la intenció de reduir el contagi en un àmbit –l'espai públic– que també, a l'igual que el món laboral, educatiu i la pròpia llar de la persona, tenia un paper primordial en els contagis.

- **Les persones joves més actives en ocis presencials poden haver-se contagiat més.** Abans de les mesures de confinament, aquelles persones joves més actives en ocis presencials a bars, discoteques, espectacles culturals, espectacles esportius o festes i concentracions d'altres tipus, poden haver tingut més contagis i/o haver-se contagiat a més persones. També les persones joves amb més sociabilitat amb familiars i amigats van estar més exposades. En les diferents fases de la desescalada, el retorn progressiu a la normalitat implicarà un increment dels riscos en l'oci. De fet, en alguns casos ja s'han produït rebrotos deguts a festes i trobades familiars. La reactivació de l'oferta cultural presencial també serà un factor de risc que caldrà controlar.
- **La participació social i política és primordialment presencial.** Tot i el creixement de les formes virtuals de participació, tant les instrumentals (com reunions) com les finalistes (com peticions en línia), la participació social i política és primordialment presencial. L'exemple més evident és el de les manifestacions, centre de polèmica darrerament, però les relacions interpersonals són una característica fonamental de la participació. Les limitacions establertes durant l'estat d'alarma han afectat la participació i han limitat molt les possibilitats de contagi en aquest àmbit, tot i les excepcions explicades al punt següent.
- **Solidaritat que desafia el contagi.** Són moltes les persones joves que ha participat en iniciatives i xarxes solidàries per fer front a la pandèmia i els impactes de les mesures per fer-hi front. Aquesta activitat ha suposat, lògicament, un cert risc de contagi.

2. Àmbits temàtics

2.1. Educació

2.1.1. Situació durant l'estat d'alarma

Confinament i educació on-line

- **Una adaptació sobtada i precipitada.** El tancament físic de les institucions educatives ha obligat a migrar l'ensenyament a la modalitat virtual de manera immediata i abrupta. Més que ensenyament *on-line*, el que s'ha generat és un "ensenyament remot d'emergència".¹¹ El tancament sobtat de les escoles no ha permès l'adaptació de la planificació i el disseny de l'ensenyament al nou entorn virtual. En general, s'ha donat una resposta d'emergència per assegurar l'accés a l'educació, però no s'ha pogut dissenyar i planificar adequadament aquesta resposta.
- **Un impacte negatiu sobre tothom, però desigual.** Aquestes mancances en l'adaptació al nou context tindran un impacte negatiu sobre l'aprenentatge de tot l'alumnat, especialment el d'educació primària i secundària. Tot i això, l'impacte serà més gran, en general, entre l'alumnat que forma part de col·lectius desfavorits.
- **La visibilització de la importància de l'escola.** X. Bonal i S. González afirmen que "paradoxalment, el període de confinament posa en relleu la importància d'una institució com l'escola (...). L'efecte escola sobre l'aprenentatge es demostra, així, gairebé irrellevant per als col·lectius amb capacitat de substitució immediata, però fonamental per als que tenen menys capital cultural".¹²

En les properes pàgines veurem com es concreten aquestes qüestions a Catalunya en l'actualitat, especialment en relació amb l'ensenyament secundari.

No sempre hi ha oferta educativa ni té la mateixa qualitat

- **No tots els centres estan preparats.** A Catalunya, 4 de cada 10 escoles no disposaven, abans del tancament, d'una "plataforma *on-line* d'aprenentatge eficaç".¹³ Concretament, disposen d'aquest entorn un 63% de les escoles. La mitjana espanyola és del 52%. A nivell estatal, la disponibilitat d'aquestes plataformes varia lleugerament segons la titularitat del centre: 49% en les públiques i 55% en les concertades. En la mateixa línia, només la meitat del personal docent té "recursos professionals eficaços i disponibles per aprendre a utilitzar dispositius digitals", segons les respostes dels equips directius de les escoles recollides al conegut Informe PISA sobre l'educació. Concretament, a Catalunya disposen d'aquests recursos un 54% del personal docents. La mitjana espanyola és del 52%. A nivell estatal, la disponibilitat d'aquests recursos varia molt segons la titularitat del centre: 48% en les públiques i 70% en les concertades.

Durant els anys previs a la pandèmia, algun0/s centres educatius han desenvolupat projectes educatius integrals que permeten la combinació de l'educació presencial i la virtual; per contra, en d'altres, les competències digitals reals del professorat i de l'alumnat és menys freqüent del

¹¹ Segons paraules de Hodges et al citades a l'informe *Covid-19 y Educación: problemas, respuestas y escenarios* (Fundación COTEC).

¹² X. Bonal i S. González: *Confinament i efecte escola*.

<https://www.elperiodico.cat/ca/opinio/20200406/efecte-coronavirus-desigualtat-escoles-xavier-bonal-sheila-gonzalez-7919442>

¹³ Font: Informe PISA 2018. Dades recollides a l'informe *Covid-19 y Educación II: escuela en casa y desigualdad* (Fundación COTEC).

que caldria. El tancament escolar ha posat de manifest aquestes desigualtats i ha castigat l'alumnat de les segones.

En aquest sentit, el Departament d'Educació de la Generalitat va activar, el 21 de març, el *Pla d'Acció de Centres Educatius en Línia*, que vol crear 615 noves "aules virtuals", a través del programa *Moodle*, perquè els centres educatius que encara no disposen d'aquestes plataformes puguin dur a terme la docència en línia. Aquesta eina formarà part d'un paquet d'eines *on-line* que també es posaran a disposició de les escoles, com és el cas de videotutorials i assessorament personalitzat per al personal docent.

- **No tot el professorat està preparat.** Segons una enquesta del sindicat Comissions Obreres entre el professorat, realitzada entre 2.656 docents dels ensenyaments públics i 600 dels concertats i privats, el 80% del professorat té problemes per treballar telemàticament. Les dificultats són de tres tipus:
 - **Manca de competències.** Els resultats de l'enquesta PISA esmentada anteriorment indiquen que a Catalunya només 6 de cada 10 docents "tenen les habilitats tècniques i pedagògiques necessàries per integrar dispositius digitals a l'ensenyament". Concretament, a Catalunya disposen d'aquestes habilitats un 60% dels docents (segons la valoració dels directors/ores de centre). La mitjana espanyola és del 53%. A nivell estatal, la disponibilitat d'aquestes competències varia molt segons la titularitat del centre: 45% del professorat en les públiques i 68% en les concertades.
 - **Manca de recursos materials.** L'enquesta de CCOO esmenta que entre els motius que dificulten el teletreball entre el professorat s'hi troba la manca de recursos materials a la llar, com ara haver de compartir ordinador o no tenir una bona connexió a internet.
 - **Afectació familiar del confinament.** Finalment, el tancament escolar i el confinament també ha afectat el professorat. En l'esmentada enquesta de CCOO, únicament un 40,8% del personal docent no tenen persones dependents a càrrec, però la resta assenyalen situacions que els dificulten treballar a casa, com ara tenir fills/es menors, grans amb dependència o malalts a la família.
- **No tot l'alumnat rep la mateixa oferta.** El resultat de l'anterior situació és que l'oferta educativa que rep l'alumnat durant el confinament és molt desigual. A partir d'una enquesta realitzada per l'empresa CERES, segons els progenitors de l'alumnat, només la meitat dels alumnes rep deures de totes les assignatures (49%); la proporció dels que rep formació *on-line* de totes les assignatures és de només el 30%. Un 7% de l'alumnat no havia rebut deures de l'escola fins al moment de l'enquestació.¹⁴

No tothom accedeix en les mateixes condicions a l'oferta que hi pugui haver: una bretxa multidimensional

- **Tenir o no equipament i connexió.** Segons el Departament d'Educació, prop de 55.000 famílies tenen problemes per seguir les classes a distància, perquè no tenen connexió a internet o ordinador.
 - **Manca d'ordinador.** Segons l'esmentat informe PISA (2018), a Catalunya un 6% de les llars amb alumnes no tenen cap ordinador on poder estudiar. A Espanya la proporció arriba al 9%. A nivell estatal, la proporció arriba al 21% de les llars amb alumnes que formen part del quintil socioeconòmic més baix. Complementàriament, segons les dades de l'INE, el 42% de les llars espanyoles que no arriben als 900 euros al mes no tenen ordinador.¹⁵
 - **Manca de connexió a internet.** Un 1% de l'alumnat català no té connexió a internet, segons l'informe PISA. La proporció seria del 2% a nivell estatal i arribaria al 7% de les famílies del quintil socioeconòmic més baix. Complementàriament, les dades de l'enquesta

¹⁴ Font: informe *Com estem afrontant la ciutadania la situació actual provocada pel COVID-19?* (CERES).

¹⁵ Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (TIC-L) (INE).

de l'INE emprada en l'apartat anterior indiquen que el 66% de les llars espanyoles que no arriben als 900 euros al mes no tenen internet a casa.

- **La quantitat i disponibilitat de l'equipament.** Tenir un ordinador a la llar pot no ser suficient en llars en què més d'una persona en necessita. És el cas de les llars amb més d'un estudiant i/o en què els progenitors fan teletreball. Segons l'informe PISA, a Catalunya un 20% de les llars amb alumnes tenen un sol ordinador, mentre que el 70% en tenen dos o més.

Novament, les diferències són molt marcades segons el nivell socioeconòmic. En un 44% de les llars amb alumnes del quintil socioeconòmic més baix es disposa d'un sol ordinador; aquesta proporció és de només el 8% en el quintil més alt, on el 61% disposa de tres o més ordinadors a casa.

- **La qualitat de l'equipament i de la connexió.** La qualitat dels dispositius i de la connexió és un altre element que pot incidir en les possibilitats i les condicions en què es faci l'aprenentatge *on-line*. Hi ha poques dades disponibles però, per exemple, segons l'esmentada enquesta de l'INE sobre TIC a les llars (2018), únicament el 56,9% de les llars catalanes amb connexió a internet disposen d'una connexió per xarxa de cable. En aquest sentit, cal tenir en compte que com més potent, tecnològicament, sigui l'oferta *on-line*, més dificultats tindran per seguir-la els i les alumnes amb equipaments i connexions deficientes.
- **Un espai on estudiar.** La qualitat de l'aprenentatge també depèn de l'existència d'un espai adequat on realitzar-lo. En aquest sentit, un 9% de l'alumnat a Espanya no disposa d'un "espai tranquil per estudiar", segons les dades PISA de 2018. És possible, però, que degut al tancament escolar aquesta proporció hagi augmentat. La proporció arriba al 12% entre el quintil socioeconòmic més baix.
- **Acompanyament educatiu familiar.** L'aprenentatge també depèn del suport que la família pugui oferir a l'alumne. En aquest sentit, novament hi intervenen diversos factors:
 - **Disponibilitat.** Una part important dels progenitors han hagut de seguir treballant durant l'estat d'alarma, ja sigui presencialment o telemàticament. A aquestes tasques cal afegir-hi les tasques domèstiques habituals, dificultades pel confinament, i les excepcionals que es puguin haver produït degut a la pandèmia.
 - **Recursos culturals i cognitius.** Aquest és un dels factors més importants identificats per la sociologia de l'educació a l'hora d'explicar les actituds respecte l'educació i el rendiment de l'alumnat. A més recursos culturals i cognitius familiars, més tendència a que això es tradueixi en una disposició més favorable a l'educació, uns millors resultats educatius i unes trajectòries educatives més llargues. És precisament l'escola la institució que juga un paper igualador d'aquestes diferències, i és precisament en un context de tancament escolar físic que aquestes diferències es manifesten amb més força.

El resultat d'aquests factors és que no tot l'alumnat rep la mateixa atenció familiar en relació amb els estudis. Concretament, l'esmentada enquesta de l'empresa CERES explica que, entre l'alumnat amb deures, un 55% rep ajuda dels seus progenitors, un 4% puntualment i un 41% no en reben.

- **Disponibilitat pròpia.** Cal tenir en compte que la pandèmia ha generat moltes situacions familiars difícils i que no tots els alumnes estan en disposició d'estudiar o de fer-ho en condicions, sigui per qüestions logístiques o emocionals. A més a més, l'afectació de la pandèmia està sent desigual segons les característiques de les famílies i de la zona on viuen. Un reportatge al diari *El Periódico de Catalunya* al barri de la Trinitat Nova de Barcelona ho il·lustra amb aquest exemple a partir del testimoni de membres dels equips directius d'escoles del barri: "altres nois de la classe, també de 15 anys, cuiden els seus germans i fan la compra

perquè els seus progenitors estan hospitalitzats o estan tot el dia fora de casa en feines precàries que no poden deixar".¹⁶

- **Recursos propis.** Finalment, l'ensenyament *on-line* dona una responsabilitat i autonomia molt més gran a l'alumnat que l'ensenyament tradicional presencial. El que per a alguns serà una oportunitat d'aprenentatge i adquisició d'autonomia, per d'altres serà un procés de frustració i desconnexió progressiva. Novament, el tancament escolar evidencia les desigualtats prèvies i n'accentua les conseqüències. Menció apart mereix l'alumnat amb necessitats educatives especials (NEE), un col·lectiu especialment vulnerable i al qual el tancament escolar deixa en una situació precària, a l'igual que a les seves famílies.

Un empitjorament dels processos educatius

El resultat d'aquestes mancances tant en l'*oferta* com en la *demanda* educativa en línia es tradueix en diversos elements, de més a menys gravetat:

- **Exclusió directa de l'ensenyament.** Tal com s'ha vist, es donen moltes circumstàncies a partir de les quals un/a alumne pot no rebre oferta educativa o pot no estar en condicions de seguir-la. Des de les escoles sense recursos *on-line* fins a la manca d'equipament a la llar o l'existència de situacions familiars diverses, vinculades o no a la pandèmia. Cal dir però que, a partir de les dades disponibles, aquestes situacions són minoritàries.
- **Exclusió *de facto* de l'ensenyament.** També s'ha vist que, tot i rebre l'oferta i/o estar en disposició teòrica de seguir-la, a la pràctica molts alumnes poden estar patint una exclusió indirecta: manca d'una oferta consistent i exhaustiva, manca de connectivitat o equipament potent o disponible, manca d'acompanyament familiar, etc. Aquestes circumstàncies fan que es pugui acabar produint una situació similar a l'"absentisme" escolar clàssic: no assistir a l'ensenyament, o fer-ho només parcialment o, en una accepció àmplia, fer-ho amb poca implicació i sense motivació. Aquest segon tipus d'exclusió podria estar afectant un volum força més gran de l'alumnat.
- **Docència empitjorada.** Fins i tot en els casos en què hi ha oferta escolar, capacitat familiar i implicació personal, els continguts i canals que la majoria de centres són capaços de generar i utilitzar són fruit d'una situació excepcional sobrevinguda abruptament. Així doncs, és d'esperar que en la majoria dels casos la qualitat de la docència sigui més baixa que l'habitual durant el tercer trimestre del curs escolar 2019-20. Tot i això, molts centres sí que estan responent de manera satisfactòria a la situació, de manera que la qualitat de la docència finalment rebuda varia força en funció del centre. És d'esperar, però, que de cara a possibles afectacions futures, i gràcies als aprenentatges adquirits i actuacions realitzades en el context actual, el conjunt del sistema escolar estigui més preparat.

Un empitjorament dels resultats educatius

L'empitjorament dels processos educatius tindrà conseqüències sobre els resultats educatius, novament a partir de diferents dimensions:

- **Aprenentatge empobrit.** Sembla clar que es produirà un aprenentatge *light* o empobrit respecte el que s'hauria produït en un context normalitzat. Aquesta afectació arribarà a la totalitat de l'alumnat. A pesar d'això, per alguns alumnes aquest empobriment pot ser relatiu i ser compensat abastament per altres aprenentatges, tant en relació amb els continguts¹⁷ com amb els processos d'aprenentatge, com l'autonomia o el treball *on-line*.
- **Desaprenentatge.** En alguns casos, més que d'aprenentatge empobrit caldrà parlar de desaprenentatge: el concepte de "*summer learning loss*" fa referència a la *pèrdua* de coneixements i habilitats produïda durant el període vacacional del calendari escolar. Aquest efecte es produeix entre tot l'alumnat, però afecta especialment al provinent de famílies

¹⁶ "La quimera de la igualtat", a *El Periódico de Catalunya*, 13/4/2020.

¹⁷ Segons l'enquesta CERES referenciada anteriorment, un 27% dels progenitors posen deures addicionals als seus fills, més enllà dels que posa el seu centre educatiu.

vulnerables. Els períodes no lectius augmenten les desigualtats entre alumnes. “Només sumant els estius [del total de la trajectòria educativa], les diferències [en l’aprenentatge] poden arribar a ser de dos cursos i mig”, explica el director de la Fundació Bofill, I. Palacín.¹⁸ Les institucions educatives estan oferint continguts educatius i l’alumnat, en general, els està seguint, de forma que per a la majoria d’alumnes no és pertinent parlar d’aquest efecte, sinó del referenciat just abans (aprenentatge empobrit). Tot i això, per una altra part de l’alumnat, encara per quantificar (aquell exclòs directament o indirectament de l’ensenyament), es pot produir un desaprenentatge important.

- **Empitjorament de la qualificació i/o no graduació.** Tots aquests processos podrien tenir un impacte directe en la qualificació de l’alumnat o, directament, en la seva graduació o no graduació. Tot i això, les decisions preses fins al moment en principi salven aquesta circumstància. Els acords presos fins al moment apunten en la direcció que tots els alumnes d’ensenyaments reglats no universitaris promocionaran. Les repeticions de curs seran, com demanava el Consell Escolar de l’Estat i organitzacions d’educació i infantesa, casos “molt excepcionals”, decidits pel mateix centre i autoritzats per les autoritats educatives de la comunitat autònoma. També promocionaran els alumnes dels cursos de canvi d’etapa, com ara 6è de primària i 4t d’ESO. Els estudiants mantindran les qualificacions obtingudes de setembre a març, però també es tindran en compte els progressos realitzats durant el confinament. És en aquest punt que es poden produir desigualtats importants, ja que com s’ha vist els processos educatius no estan funcionant de la mateixa manera per a tot l’alumnat.
- **Augment de l’abandonament dels estudis.** El confinament està comportant una desconexió del centre escolar com a referent, però també una desconexió d’altres referents per a joves i adolescents. Aquestes desconexions són especialment preocupants en contextos i famílies ja vulnerables i en transicions educatives. És possible que una part de l’alumnat més vulnerable, que ja es trobava en una situació de risc d’abandonament, acabi abandonant els estudis després d’aquest període de total o relativa desconexió. Recordem que la taxa d’abandonament escolar prematur a Catalunya és del 19%,¹⁹ una xifra que ha baixat de forma destacada en els darrers anys però encara important. L’abandonament dels estudis implica deixar uns estudis sense acabar, però també pot concretar-se en la continuació dels estudis un cop finalitzada una etapa de l’ensenyament.

Les dificultats del confinament agreugen les desigualtats socials

- **Infants i joves de les llars més vulnerables són els més afectats.** Tal com s’ha anat veient en les pàgines precedents, el tancament escolar afecta de manera especial els col·lectius tradicionalment més vulnerables.
 - La classe social d’origen és el factor fonamental d’exclusió. Aquesta afectació es produeix a través de diversos factors associats: d’una banda, les famílies de classe treballadora són les que han estat més afectades pels contagis i, de forma relacionada, aquelles que més han hagut de fer treball presencial durant la pandèmia –els dos elements dificulten l’acompanyament educatiu dels seus fills–. D’altra banda, són precisament aquestes famílies les que menys equipaments i connexions tenen, i les que porten més majoritàriament els seus fills i filles a l’ensenyament públic, que és el que més dificultats està tenint per adaptar-se al nou context. Finalment, són les famílies de classe treballadora les que menys recursos cognitius i culturals tenen per fer l’acompanyament escolar i/o substituir parcialment l’activitat escolar.
 - **L’origen geogràfic té una incidència relativa.** És la classe, doncs, més que no pas l’origen geogràfic o l’ètnic, el que està generant més desigualtats en relació amb la vivència

¹⁸ “Les classes 'online' pel coronavirus llasten els més pobres”, a *El Periódico de Catalunya*, 30/3/2020.

¹⁹ La taxa fa referència a la població de 18 a 24 anys que com a màxim té els estudis obligatoris. Font: Enquesta de població activa (Idescat), 2020.

de la pandèmia en termes educatius. Això no vol dir que el col·lectiu immigrant no estigui sent especialment afectat pel tancament, però ho està sent principalment per la seva filiació de classe. Tot i això, els especialistes destaquen algunes situacions pròpies de col·lectius de persones d'origen immigrant que tenen una incidència negativa: d'una banda, entre l'alumnat nouvingut arribat recentment, i que encara no ha finalitzat el seu període d'adaptació, el tancament podria estar tenint efectes més nocius. D'altra banda, entre les famílies d'origen nouvingut amb poca competència lingüística en les llengües oficials, la possibilitat de realitzar l'acompanyament seria més baix.

- **En un entorn virtual, el territori es difumina.** L'educació *on-line* difumina les diferències i desigualtats territorials en l'accés a l'educació, en convertir la llar de l'individu en el principal centre d'aprenentatge. Tot i això, cal destacar dos elements: d'una banda, la segregació residencial (barris afavorits / desafavorits / intermitjos) dibuixa un mapa nítid de les desigualtats socials que reflecteix l'impacte del tancament escolar també en termes territorials. D'altra banda, i de forma molt més minoritària, els problemes de connexió en determinats municipis petits i allunyats sens dubte poden representar un problema d'accés important per als alumnes.
- **L'impacte del gènere per se tendeix a afavorir a les noies.** Finalment, l'accentuació de les desigualtats educatives en el context de la pandèmia en principi hauria de perjudicar els nois més que les noies. Fa temps que elles mostren unes trajectòries educatives més sòlides, de mitjana, tant pel que fa a les qualificacions com a les titulacions finalment assolides. Per qüestions culturals, tot i que també laborals (més vulnerabilitat en el mercat de treball), les noies tenen més predisposició als estudis. Així, per exemple, la taxa d'abandonament prematur dels estudis entre els nois és del 24,6%, mentre que entre les noies és del 12,9%.²⁰ És d'esperar doncs que el principal impacte negatiu del tancament escolar recaigui sobre els nois.

Tot i això, cal fer esment que l'acompanyament familiar als estudis dels fills/es l'han realitzat, majoritàriament, les dones, principals afectades per l'augment de càrregues familiars resultants del tancament escolar. Moltes han hagut de conciliar treball, presencial o *on-line*, amb la cura dels fills/es, i d'altres han hagut de renunciar, en major mesura que ells, a feines o a hores de treball.

L'impacte de les desigualtats s'atenua o es multiplica en funció de l'acumulació de desavantatges. Tot i el que acabem de dir en relació amb el gènere, un dels col·lectius més afectats per la pandèmia, no només en termes educatius, són les dones de classe treballadora i origen immigrant. L'origen immigrant, per exemple, combinat amb un origen de classe alt i una procedència centre-europea, probablement no juga en contra de les possibilitats de benestar de l'individu en la majoria dels casos. Les desigualtats, doncs, interaccionen les unes amb les altres en cada cas concret.

- **Una divisòria fonamental: la titularitat del centre.** El tancament escolar ha posat de manifest una divisòria que a Catalunya té una gran rellevància, el tipus de centre d'escolarització. A Catalunya, el curs 2018/19 el 34,3% de l'alumnat de secundària cursen els seus estudis en un centre del sector privat, sigui concertat o no. La recerca social ha posat de manifest repetidament els diferents resultats acadèmics obtinguts pels alumnes d'uns o altres centres, tot i que la diferència s'explica no per la titularitat en sí sinó per la diferent composició social de les famílies dels alumnes d'uns i altres centres. No obstant, el tancament escolar sí que està generant una incidència directa del tipus de centre, ja que les dades mostren una diferent preparació i resposta en funció del tipus de centre.
- **L'educació com a principal mecanisme de reproducció de les desigualtats.** Com s'ha vist en les pàgines precedents, el tancament escolar ha accentuat les desigualtats socials en

²⁰ Font: Enquesta de població activa (Idescat), 2020.

l'àmbit de l'educació. Tot i que una part de la mobilitat social es produeix a través de l'educació, el camp educatiu també és un mecanisme bàsic per a la reproducció de les desigualtats socials entre les diverses generacions. Per exemple, les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 mostren que entre les persones joves de 25 a 34 anys, tenen una titulació superior el 51,3% dels qui tenen progenitors amb estudis universitaris, i el 27,2% dels qui tenen progenitors amb educació bàsica. És d'esperar doncs que l'impacte educatiu del tancament escolar, especialment si s'allarga o es repeteix, accentui aquestes desigualtats.

Conseqüències del tancament físic de les escoles per a les famílies

- **Una càrrega molt important per a les famílies.** El tancament físic de les escoles en un context de confinament ha suposat una càrrega important per a les famílies, una part de les quals –principalment les que tenen els fills i filles de menys edat– són joves.
 - **Treball i atenció als infants.** Una part de les famílies ha hagut de seguir treballant durant el confinament, sigui a través del teletreball o del treball presencial, per la qual cosa l'atenció als infants ha estat una complicació destacada. Alguns experts apunten que les dades disponibles suggereixen, tot i que caldrà esperar a tenir estudis específics per confirmar-ho, que són les dones qui més han ajustat les seves condicions de treball a les necessitats de cura sobrevingudes, a través d'estratègies com reduir el nombre d'hores treballades, flexibilitzar l'horari o, senzillament, deixar l'ocupació. En aquest sentit, l'impacte de la cura sobre la situació laboral i els ingressos de les dones pot ser encara més gran.
 - **Atur i atenció als infants.** Complementàriament, una part de la població jove amb fills/es ja estava a l'atur, s'hi ha quedat a resultes de la crisi o està en situació de suspensió temporal de l'ocupació. Tot i que a priori aquestes situacions faciliten l'atenció als infants, aquesta es dona en un context de manca de recursos i preocupació incrementada per la incertesa de la situació laboral i econòmica familiar.
- **Tensions familiars.** Una conseqüència d'aquestes situacions són les tensions familiars, resultants tant de l'augment de l'estrès i la tensió derivats de la situació personal (atur, incertesa laboral, nova modalitat d'estudis, etc.) com de l'increment del temps de convivència familiar durant el confinament.
- **Les mares, les més afectades.** Un informe sobre el suport educatiu als infants en confinament mostra com les mares donen més suport que els pares.²¹ En el cas de llars amb infants de 3 a 12 anys, els pares amb un nivell educatiu elevat ajuden a fer els deures als seus fills/es en major mesura que els pares amb un nivell educatiu baix; en el cas de les mares no és així: el 90% ajuden els seus fills/es a fer els deures, tant si tenen estudis com si no. És un cas d'impacte interseccional per nivell educatiu i gènere. En aquest sentit, s'observa la manca de mesures orientades a facilitar la conciliació en una situació de teletreball o tele-estudi obligada.

Altres elements a tenir en compte

- **La formació professional viu una situació especialment delicada.** Les pàgines anteriors feien referència al conjunt dels ensenyaments i alumnes de secundària. Tot i això, convé fer esment del fet que algunes característiques de la formació professional fan que es trobi en una situació més complexa que d'altres ensenyaments secundaris:
 - **La importància de les pràctiques professionals.** Les pràctiques professionals tenen un pes molt important en la formació professional (FP) per determinar la qualificació i

²¹ Estudi *Desigualtats d'aprenentatge en confinament*, a càrrec de X. Bonal i S. González. <http://blogs.uab.cat/aprenentatgeiconfinament/>

graduació o no graduació. En aquest sentit, s'han aprovat mesures per flexibilitzar les pràctiques al centre de treball i la seva durada es limitarà de manera excepcional a 220 hores, les mínimes recollides en la normativa bàsica. També és possible que puguin allargar-se per tal de poder-les acabar. Tot i això, és clar que es tracta d'una situació incerta, ja que en bona part no depèn de l'alumnat, i caldrà veure com es resolen les moltes incidències que previsiblement es produiran.

- **Els continguts de l'FP són més difícils d'ensenyar on-line.** El caràcter pràctic de l'FP fa que una part dels seus continguts siguin complexos, o impossibles, d'ensenyar *on-line*. En aquest sentit, és d'esperar que entre l'alumnat d'FP l'oferta formativa que hagin rebut durant el tancament físic de les escoles hagi estat menor o de menor qualitat (en el sentit de pertinent) que respecte els ensenyaments no professionalitzadors.
- **Els alumnes d'FP tendeixen a tenir un perfil menys afavorit.** Tot i els canvis experimentats darrerament en la percepció i valoració de l'FP, els alumnes que segueixen aquests ensenyaments tendeixen a tenir un perfil menys afavorit. En aquest sentit, les dificultats vinculades al tancament escolar descrites en els apartats anteriors és probable que es donin amb més intensitat entre aquests alumnes. A més, com s'acaba de dir, el fet que els continguts de l'FP siguin més difícils d'ensenyar *on-line* i que les pràctiques professionals hagin quedat suspeses en molts casos, pot haver derivat en més desvinculació dels alumnes d'FP respecte aquests ensenyaments, en relació amb d'altres ensenyaments secundaris. Caldrà veure, el proper curs, quin impacte haurà tingut el tancament escolar en les qualificacions, graduació i continuïtat dels estudis entre l'alumnat de l'FP.

➤ **Implicacions per a la selectivitat.**

- **Un procés incert per a tothom...** L'alumnat de 2n de batxillerat es troba en una situació d'especial incertesa ja que estan pendents de la concreció de les proves d'accés a la universitat. En principi, els agents socials han acordat que es mantingui el model d'examen que els estudiants ja coneixen però que amplii les seves opcions de resposta, de manera que hi hagi la possibilitat que l'estudiant descarti les preguntes sobre la part del currículum que no ha pogut estudiar presencialment. L'obtenció de la nota de 2n de batxillerat queda a discreció de cada comunitat autònoma, que decidiran el mètode més oportú d'avaluació.
- **... però una afectació desigual.** Tot i això, en la mesura que la preparació de les proves s'ha de fer fora de l'entorn escolar i amb un accés restringit a les tutories i assessoraments, és lògic pensar que l'alumnat amb més recursos propis i familiars es veurà relativament afavorit per aquesta situació respecte l'alumnat amb menys recursos. En aquest sentit, novament el tancament facilita l'augment de les desigualtats educatives.

➤ **El sector concertat preveu dificultats.** Des de l'escolar concertada s'ha advertit de les dificultats del sector davant un escenari de no pagament de les quotes per part de les famílies en el context del tancament. Aquest fet posa de manifest una situació controvertida, com és la normalització i extensió d'aquests pagaments, que en principi no s'haurien de produir o no haurien d'estar vinculats a la continuïtat o viabilitat dels centres. En qualsevol cas, caldrà veure l'afectació d'aquesta situació de cara al curs que ve.

➤ **Escolarització i alimentació.** Una petita part de les famílies, les més desafavorides, depenien dels àpats que els seus fills i filles feien a les escoles per garantir-los una alimentació mínima i equilibrada. El tancament escolar ha impossibilitat aquest àpat diari, fet que incrementa la vulnerabilitat d'aquests infants. La Generalitat ha aprovat que les famílies de l'alumnat beneficiari de les beques menjador podran fer ús de fins a 140.000 targetes moneder cada dia del tancament escolar. Aquesta mesura resol en part el finançament dels àpats, però no necessàriament la seva qualitat o adequació a les necessitats d'alguns dels infants que viuen en entorns més desafavorits.

Altres etapes de l'ensenyament

- **No tots els ensenyaments s'han vist afectats de la mateixa manera.** El tancament físic de les institucions educatives ha tingut una afectació diferent segons l'etapa de l'ensenyament. Aquesta afectació depèn tant de la banda de l'oferta com de la demanada educativa. Pel que fa a l'oferta, algunes institucions estaven més preparades que d'altres per fer el salt a l'ensenyament *on-line*. Aquesta circumstància està relacionada amb el grau de consolidació d'aquests ensenyaments i de les institucions que els imparteixen, i també amb la pertinència de l'educació *on-line* en cada tipus d'ensenyament. D'altra banda, per la banda de la demanda, el perfil de l'alumnat, i de les seves famílies, també fa que l'afectació del tancament i l'impuls de la formació en línia afecti diferent l'alumnat segons el tipus d'ensenyament.

És de preveure que l'afectació més negativa s'hagi produït en aquells ensenyaments menys consolidats i institucionalitzats, on l'educació en línia té menys sentit i l'alumnat té un perfil més desfavorit; i viceversa. En aquest sentit, és previsible que l'afectació s'hagi produït, de més a menys, en aquest ordre:

- **Ensenyaments de segona oportunitat.** Aquests ensenyaments possiblement són els més afectats pel tancament escolar, ja que les seves característiques els fan especialment vulnerables en aquest context:
- **Institucionalització.** D'una banda, no es tracta d'un sol tipus d'ensenyament, sinó de diversos cursos o sistemes, com els centres de Noves Oportunitats, el Sistema de Garantia Juvenil o les escoles de segona oportunitat. Són ensenyaments poc institucionalitzats i consolidats, tant pel que fa al seu finançament, el seu volum d'alumnes o el temps que fa que existeixen. Alguns, com el Sistema de Garantia Juvenil, van ser creats arran de la darrera crisi, i en general els canvis que s'hi produeixen són més freqüents i de més abast que en d'altres ensenyaments. Aquesta relativa vulnerabilitat fa que aquests ensenyaments estiguin menys preparats que d'altres per entomar un repte com el pas immediat a la modalitat *on-line*.
- **Pertinença de l'educació *on-line*.** En general, es tracta d'uns ensenyaments en què els processos són tant o més importants que els continguts, i la presència és un element cabdal d'aquests processos. Que permet el contacte amb d'altres alumnes i docents i tutors/ores, i la generació d'un *sentit* a l'activitat educativa. Tot i que una part d'aquests elements es pot mantenir *on-line*, en principi la desaparició de la part presencial podria tenir una afectació més gran en aquests ensenyaments.
- **Perfil de l'alumnat.** Relacionat amb l'anterior, el perfil de l'alumnat d'aquests cursos és clarament desfavorit: compta amb menys recursos materials, personals i familiars per a l'educació autònoma / *on-line*, de forma que el tancament presencial d'aquests centres pot afectar de manera molt especial aquest alumnat.

El resultat d'aquests factors és que aquests ensenyaments es troben especialment afectats pel tancament escolar, per la feblesa dels recursos disponibles, la relativa pertinença de l'educació *on-line* o el perfil de l'alumnat. En relació amb els continguts, alguns ensenyaments s'han centrat en la formació transversal -competències i habilitats- i també en les tutories de tipus virtual, per poder realitzar un acompanyament emocional. D'altres pràcticament han aturat la seva activitat formativa. Un dels principals problemes és poder establir contacte amb l'alumnat, ja que molts no disposen dels mitjans necessaris per seguir la formació de manera virtual. Sovint treballen amb el mòbil i/o tenen accés limitat a internet. També destaquen les dificultats en el seguiment, l'acompanyament i tutorització del procés formatiu, una qüestió essencial per aquest alumnat, en general, però especialment en un moment de risc de desconexió com aquest: és bàsic mantenir-lo connectat al centre i amb els docents perquè quan puguin tornar als centres estiguin

motivats i vulguin tornar als ensenyaments. Entre els professionals del sector, en aquests moments hi ha més preocupació per mantenir el vincle que per la formació en sí.

- **Ensenyaments secundaris.** Els ensenyaments secundaris es troben en una situació intermèdia entre els ensenyaments de segona oportunitat i els ensenyaments universitaris en relació amb el possible grau d'afectació del tancament. La diferència amb els ensenyaments universitaris no es troba en el seu grau de consolidació o institucionalització, que en general és igual (molt elevat) en ambdós casos, sinó en els altres dos factors considerats. D'una banda, l'educació en línia pot tenir menys sentit en alguns ensenyaments secundaris, com ara l'FP. De l'altra, el perfil de l'alumnat és diferent, en dos sentits: en primer lloc, per una qüestió d'edat i temps d'aprenentatge, el conjunt de l'alumnat de secundària és, en general, menys autònom que l'alumnat universitari, de manera que l'abrupte pas a l'educació en línia pot tenir més incidència en el primer grup. En segon lloc, entre l'alumnat universitari la importància de l'acompanyament educatiu familiar és inferior i es limita als aspectes anímics i emocionals.

Tot i això, en les pàgines precedents ja s'han esmentat les importants desigualtats que es poden produir en aquest àmbit, relacionades amb el tipus d'ensenyament, el perfil de l'alumnat i la titularitat del centre.

- **Ensenyaments universitaris.** És possible doncs que, en l'àmbit universitari, la majoria de dificultats derivades del tancament escolar tinguin menys afectació. D'una banda, les universitats ja comptaven amb mitjans telemàtics i docents amb suficients competències per fer aquesta transició, tot i que de forma abrupta, de manera menys traumàtica. A més, la gran majoria d'alumnes universitaris cursen estudis en universitats públiques, de forma que la divisòria entre ensenyament públic i concertat que es produeix a secundària s'ha pogut evitar. Sobretot, però, cal destacar que a l'ensenyament universitari el principal factor de desigualtats educatives té menys incidència: l'acompanyament escolar de les famílies a l'alumnat ja no és un factor a tenir en compte en aquests ensenyaments. És d'esperar per tant que l'impacte del confinament sobre l'alumnat universitari s'hagi distribuït de forma més homogènia.

Tot i això, també s'han visibilitat desigualtats entre l'alumnat universitari. Alguns no disposen dels recursos tècnics per desenvolupar bé els encàrrecs acadèmics (mala connexió, ordinadors compartits, etc.). Des de les universitats s'han previst mesures compensatòries i de suport a aquests estudiants, en alguns casos facilitant-los llapis 4G i ordinadors. S'hi afegeix el fet que alguns dels estudiants viuen en habitatges petits, compartint espais, i per tant amb dificultats de concentració per l'estudi. Finalment, també hi ha hagut un perfil de joves estudiants-treballadors, alguns cobrint serveis essencials que també han tingut dificultats per seguir els estudis.

En tot cas, les universitats catalanes també s'estan adaptant a la formació a distància per substituir les classes presencials. Les classes i treballs d'aquest últim trimestre s'han salvat en gran mesura a través dels mitjans telemàtics, circumstància que ha suposat un desgast important per part del professorat. Preocupen les avaluacions i les pràctiques, i s'està treballant per trobar solucions en aquest sentit.

Tot i això, cal no descartar un augment dels abandonaments, que en bona part es poden produir en clau de desigualtats, degut al confinament i el distanciament respecte els processos educatius que se'n generen.

Les dificultats del lleure educatiu durant el confinament

- **L'activitat del lleure durant el tancament escolar.** En l'àmbit associatiu i voluntari del lleure educatiu, un sector amb molta presència de joves, s'han produït moltes iniciatives per continuar l'activitat de les entitats i agrupacions durant el confinament. A través d'iniciatives com "L'esplai des de casa", les entitats estan oferint propostes virtuals de cohesió, que intenten proporcionar acompanyament i millorar així el benestar i salut mental dels infants i joves que hi participen.
- **La delicada situació de moltes entitats.** Tot i això, bona part del lleure educatiu, especialment el remunerat, s'ha aturat. En la majoria dels casos els contractes de prestació de lleure presencials (centres oberts, esplais de tarda, etc.) estan suspesos o no s'hauran renovat. Caldrà estar atents a l'evolució del sector en la fase posterior a l'estat d'alarma, ja que es tracta d'un sector amb molta precarietat que pot quedar en una situació crítica.
- **La crisi com a oportunitat de millora per a les entitats.**
 - **El lleure usa les noves tecnologies durant el confinament.** Les entitats que resten en actiu s'han reinventat per tenir més proximitat amb els i les joves, proposant, per exemple, assessoraments personalitzats via Instagram o videoconferència. Seria interessant analitzar el funcionament i els resultats d'aquests nous models de gestió de consultes i assessories personalitzades, comparant-lo respecte al model convencional. A més, també és interessant explorar la possibilitat de realitzar formacions o xerrades de manera telemàtica, fet que pot facilitar l'accés de les persones joves i també l'accés als continguts de manera permanent.
 - **Ampliació de públics.** Per altra banda, el desenvolupament de continguts (formacions, tallers, xerrades, etc.) en línia pot repercutir en una optimització i compartició d'aquests recursos, ja que un taller realitzat en un municipi d'una comarca, per exemple, pot acollir participants de tota la comarca sense necessitat de desplaçament.
 - **Els límits del treball en línia.** No obstant això, cal tenir en compte també els riscos i desavantatges del treball en línia amb joves: la interacció és més complexa i menys directa, contribueix a la "virtualització" de la vida, existència de la bretxa digital, etc. No es tracta de substituir l'activitat presencial per la virtual acríticament, sinó d'explorar el canal que, en cada cas, és més adequat per arribar al sector de la població jove a la qual ens dirigim.
- **Afectació de la formació de lleure.** Durant l'estat d'alarma, a Catalunya no es poden fer cursos de monitors/ores directors/ores en línia, tot i que en altres CCAA sí que s'estan oferint. Sembla que es podran finalitzar telemàticament cursos que ja estan iniciats, la qual cosa serà vital perquè els i les joves puguin incorporar-se a realitzar activitats amb titulació el més aviat possible, ja siguin aquestes remunerades o no. Permetre la formació en línia dels cursos de monitors/directors de lleure (potser no en la seva totalitat però sí permetre-ho en proporcions importants per tal de poder mantenir l'activitat i la formació de nous joves) és una demanda adreçada a la Direcció General de Joventut per les diferents escoles de formació de lleure del país.

El paper central del lleure educatiu per mitigar l'impacte del tancament escolar

- **Un estiu educatiu.** El curs escolar acabarà en la data prevista i, per tant, un trimestre escolar haurà quedat plenament afectat. Per compensar les pèrdues i situacions explicades en les seccions anteriors, durant l'estiu les administracions potenciaran el lleure educatiu per a infants i joves.
- **Lleure tradicional o amb continguts curriculars?** Pel que fa als continguts d'aquestes activitats d'estiu, alguns experts i col·lectius posen més l'accent en el lleure tal i com el coneixem i en reconeixen la capacitat educativa, socialitzadora, etc., i d'altres demanen al lleure un exercici extra d'incorporació d'elements del currículum educatiu.

Si s'optés per un canvi de plantejament de les activitats de lleure d'estiu, atorgant-los un caràcter més acadèmic o curricular, això podria implicar una modificació del perfil de les persones contractades. Aquest fet podria ser perjudicial per les persones més joves, amb menys experiència i/o formació acadèmica, que fins ara comptaven amb les activitats de lleure en el marc del centre escolar durant el curs, i els casals d'estiu i colònies durant les vacances, com a fonts més o menys regulars d'ingressos.

- **Lleure per a tothom o focalitzant els grups més desfavorits?** Es debat sobre les persones destinatàries principals d'aquestes activitats durant el proper estiu. D'una banda, alguns col·lectius i experts demanen "reforços vacacionals durant el mes d'agost adreçats específicament a l'alumnat més vulnerable: colònies formatives, casals d'estiu i accions de lleure que puguin compensar les desigualtats que pateixen aquests alumnes" (Col·lectiu d'Escoles contra la Segregació). Altres veus, per contra, consideren contraproductives aquestes propostes ja que suposen una estigmatització dels més desfavorits: "Quin sentit té castigar els més castigats pel confinament? Quin sentit té que vagin a classes de reforç o recuperació (...) els infants que hauran estat més perjudicats, els que han estat confinats en un pis petit, sense sol ni terrassa, o potser compartit, sense connexió digital, o empantallats tot el dia, sense suport familiar, avorrits o patint angoixa?" (A. Jolonch, experta en educació).

2.1.2. Prospectiva

- **Tancament escolar i impacte en la joventut.** En les seccions anteriors s'ha analitzat l'impacte a curt termini que el tancament físic de les escoles està tenint sobre la població escolaritzada. Principalment, s'ha fet referència als impactes següents: desaprenentatge; aprenentatge feble; empitjorament de la qualificació; no graduació; i abandonament dels estudis.

Les conseqüències d'aquestes afectacions poden concretar-se a llarg termini, a partir de la lògica descrita en l'esquema següent:

Disminució de les **qualificacions i/o titulacions i/o competències** assolides

Disminució de l'**ocupabilitat** de la persona jove

Empitjorament de la **trajectòria laboral** esperada

Empitjorament de la **posició social** assolida

Font: Elaboració pròpia

Tot i això, el nivell educatiu té afectacions sobre àmbits que van més enllà del laboral, com pot ser l'àmbit de la salut, la participació, el consum o la producció cultural, de forma que les desigualtats en educació tenen un impacte sobre el conjunt de la vida de les persones.

El tancament escolar, doncs, podria tenir afectacions a llarg termini i de gran abast en alguns casos, per la qual cosa és imprescindible implementar mesures de compensació. Com s'ha vist, les persones joves més afectades són les provinents de col·lectius desfavorits, que ja parteixen d'una situació pitjor.

- **Atur i educació.** Tot i això, cal tenir en compte que el tancament educatiu s'encadenarà amb la crisi econòmica: en aquest sentit, en un context d'elevat atur juvenil, l'escolarització tendeix a créixer, sigui a través de mantenir-se en sistema educatiu o retornar-hi. En aquest sentit, la crisi podria estimular una *disminució* de les desigualtats educatives i contrarestar l'impacte del tancament escolar. Així va succeir en la crisi precedent. Tot i això, la magnitud de la crisi que es preveu (que connecta amb i aprofundeix l'anterior) potser farà inviable l'opció d'estudiar per a moltes famílies. Cal recordar, a tall d'exemple, que en el context previ a la pandèmia la taxa de pobresa juvenil era del 27,1%. A més a més, l'afectació de la pandèmia sobre el curs escolar és lluny d'estar controlada, de forma que cursar estudis és una decisió no exempta de riscos i incerteses.
- **La fi del tancament escolar?** És previst que el curs escolar es reempregui al setembre de 2020 de forma presencial. Tot i això, la vacuna contra la COVID-19 no s'espera fins a l'any 2021, per la qual cosa és possible que el curs es vegi afectat de nou per noves mesures de contenció de la pandèmia. D'una banda, caldrà veure si finalment s'opta o no per mecanismes com l'escolarització en dies alterns o fórmules similars. D'altra banda, si es produeixen rebrots de la pandèmia, és possible que es tornin a tancar els centres. Com més afectacions a la normalitat escolar es produeixin, més s'agreuaran els efectes sobre la població escolaritzada descrits en les seccions anteriors.
- **Uns pressupostos educatius a la baixa?** Un impacte directe de la crisi sobre l'educació pot ser una pressió augmentada sobre la despesa pública, inclosa l'educativa. En aquest context, un tipus d'intervenció que sovint es veu fortament afectat són els programes i polítiques compensatòries (ja que no afecten directament la principal partida educativa, els ingressos dels docents). Lògicament, aquest tipus d'intervencions, en un context de crisi, és quan són més necessàries.
- **Un accés a la universitat més difícil.** L'accés, manteniment i graduació universitaris es preveu més complicat en un context de crisi, per diversos motius:
 - **Un augment dels abandonaments previs.** El tancament escolar pot estimular un augment dels abandonaments escolars, ja sigui deixant estudis sense acabar o no continuant els estudis. Si aquesta previsió es compleix, una conseqüència de la pandèmia serà que hi haurà menys alumnes que arribin a la universitat.
 - **El cost de la matriculació.** Tot i que el cost que paga l'estudiant és una proporció baixa del cost de la matrícula, Catalunya és la CCAA en què els estudiants han de fer front a uns preus més alts. Aquests costos, que ja suposen un obstacle d'accés per a molts joves, en un context de crisi poden convertir-se en una barrera per a més joves si no s'hi actua. Probablement hi haurà un descens en les matrícules de màster (més cares i menys "necessaris") i doctorat, i en menor mesura en els estudis de grau. En aquest sentit, durant el confinament, el 27 de maig, el Ministerio de Universidades ha tancat amb les CCAA un canvi en el sistema de fixació de preus que suposarà una baixada dels preus a Catalunya, tot i que encara no està clar com es finançaran aquestes mesures. Concretament, paulatinament fins al curs 2022-23, Catalunya haurà d'aplicar una rebaixa de fins al 43,2% en els seus preus públics. Aquest acord complementa l'acord del Parlament de Catalunya per rebaixar els preus, a partir d'una partida específica contemplada als pressupostos de 2020.
 - **El cost d'oportunitat de no treballar.** El sistema d'ensenyament universitari post-Bologna dificulta la compaginació d'estudis i treball. En un context de crisi i de caiguda dels ingressos familiars, estudiar pot ser una aposta a llarg termini que només determinats sectors socials es puguin permetre. Pot augmentar el nombre d'estudiants que necessitin treballar per seguir estudiant, i fins i tot amb necessitat d'ajudar al nucli familiar.

El resultat d'aquests factors pot ser un increment de les desigualtats en les titulacions universitàries, que ja eren força marcades. Com s'ha dit anteriorment, entre les persones joves

de 25 a 34 anys, tenen una titulació superior el 51,3% dels qui tenen progenitors amb estudis universitaris, i el 27,2% dels qui tenen progenitors amb educació bàsica.²²

- **El futur del lleure educatiu remunerat.** L'escenari post-confinament presenta moltes incògnites pel sector del lleure. Concretament, caldrà veure com queden afectades les dimensions següents:
- **Les condicions de les activitats de lleure.** Serien per exemple les ràtios, els aforaments, etc.; factors tots ells associats a la viabilitat i rendibilitat del sector.
 - **Les activitats.** Caldrà veure si es reactiva o no la demanda. Moltes activitats suposen un mecanisme de conciliació de les famílies. En un context en què moltes famílies han perdut el seu lloc de treball la necessitat de conciliació disminueix i això afecta a la demanda d'activitats.
 - **Les condicions laborals de les persones que treballen en el lleure.** Les ocupacions en el sector del lleure ja eren molt precàries. L'evolució de les condicions de les activitats i del volum d'activitat que finalment es recuperi condicionaran el nombre de contractacions, la seva durada i els seus salaris.

²² Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 (Agència Catalana de la Joventut).

2.2. Treball

2.2.1. Situació durant l'estat d'alarma

➤ **La situació laboral de les persones joves és especialment vulnerable.**

- **L'impacte de l'estat d'alarma sobre la joventut és molt gran i desproporcionat.** El març de 2020 hi havia 3.399.788 afiliacions a la Seguretat Social, de les quals el 15,7% (535.266 persones) corresponien al grup de 16 a 29 anys.²³ De febrer a març, l'afiliació a la SS de persones de 16 a 29 anys ha registrat la caiguda més acusada del total de l'afiliació (respecte el mes anterior) i aquesta pèrdua representa el 40,5% de la pèrdua total d'afiliació a Catalunya. En concret, el col·lectiu de 16 a 29 anys ha perdut 16.617 afiliacions respecte al febrer. Si ens centrem en l'afiliació al règim general de la Seguretat Social, i respecte el 31 de desembre de 2019, el descens de l'afiliació juvenil suposa el 47,7% de la caiguda total d'afiliacions.
- **Les persones amb un ERTO són una part important dels afiliats.** En les dades anteriors no s'hi compten les persones afectades per un Expedient de Regulació Temporal d'Ocupació (ERTO) amb suspensió d'ocupació. A Catalunya, a 29 de maig de 2020, hi ha 720.334 persones en aquesta situació (no hi ha dades per edat). Per aproximar-nos al pes de les persones en suspensió d'ocupació sobre el total de persones afiliades, es pot usar el nombre de persones afiliades, de mitjana, el mes d'abril (3.309.946), i comparar-la amb el nombre de persones en un ERTO a 30 d'abril (699.625). Segons aquesta aproximació, les persones en un ERTO serien una cinquena part de les ocupades (21,1%). Com hem vist, des d'aquesta data fins al 29 de maig el nombre de persones en aquesta situació ha crescut, i per tant és de suposar que també ho haurà fet la proporció respecte el total d'afiliades. Caldrà veure quina proporció d'aquestes persones mantenen la seva ocupació un cop finalitzin els ERTO. Lamentablement, aquestes dades no estan disponibles per edat.
- **Els sectors de l'economia més precaritzats són els que han destruït més ocupació juvenil.** Les pèrdues d'afiliació en el comerç al detall, els serveis de menjar i begudes i les activitats relacionades amb l'ocupació (en què hi ha les ETT) suposen gairebé la meitat (48,6%) del total de pèrdues d'afiliació intertrimestral entre les persones d'entre 16 i 29 anys. Destaca la pèrdua relativa d'afiliacions (-37,4%) en l'àmbit de les activitats artístiques i d'espectacles, encara que el seu pes absolut sigui baix. Aquestes pèrdues han succeït a pesar del manteniment de determinades ocupacions precàries que formen part de les activitats econòmiques designades com a essencials.
- **El tipus de contracte determina les possibilitats de perdre la feina.** Segons el tipus de contractació, els col·lectius joves que més afiliació han perdut són, en termes relatius, els temporals a temps parcial (-22,7% entre desembre i març), els temporals a jornada completa (-13,8%), els fixos discontinus (-13%), els fixos a temps parcial (-2,6%) i els fixos a jornada completa (-2,4%).²⁴ En definitiva, el 84,5% de les pèrdues en l'afiliació al RGSS s'han produït amb contractes temporals. Lògicament, hi ha una correlació entre l'àmbit de l'economia i el tipus de contracte.
- **Les dades sobre contractació i atur registrat també mostren una afectació desproporcionada sobre la població jove.** La contractació interanual de joves ha caigut amb més força que la del conjunt de la població i arriba al 28,8% el mes de març; i l'atur registrat també ha crescut més entre les persones joves que entre el conjunt de la població, a pesar que aquest registre infraestima de forma destacada l'atur juvenil i no

²³ Dades obtingudes de l'informe *Situació dels joves en el mercat de treball català*, elaborat per l'Observatori del Treball i Model Productiu l'abril de 2020 amb dades referents a fonts registrals sobre afiliació, contractació i atur registrat.

²⁴ Font d'aquestes dades i de les ofertes en els dos punts següents: ídem.

inclou, com s'ha mencionat, les persones en situació de suspensió temporal de l'ocupació (ERTO). Concretament, respecte del febrer, l'atur registrat juvenil de 16 a 29 anys s'ha incrementat amb més intensitat (8,3%) que el total de l'atur (5,5%); en valors absoluts suposa un augment de 5.097 persones joves aturades registrades. Es tracta del primer increment de l'atur registrat juvenil en un mes de març des de 2011. En finalitzar el mes de març hi havia 66.589 persones joves de 16 a 29 anys inscrites com a aturades registrades a les oficines de Treball de Catalunya, xifra que representa el 16% del total de l'atur registrat (417.047 persones).

- **L'EPA encara no reflecteix plenament aquesta situació.** Les dades de l'Enquesta de població activa del primer trimestre de 2020 reflecteixen parcialment aquesta situació: la taxa d'activitat (proporció de persones que treballen o busquen feina) i la taxa d'ocupació (proporció de persones que treballen) han caigut relativament poc (2 punts i 1 un punt percentual respecte el mateix trimestre de l'any anterior), i se situen al 58,4% i al 46,6% de la població de 16 a 29 anys, respectivament. Cal dir però que les persones en situació d'ERTO amb suspensió d'ocupació, d'acord amb la metodologia de l'EPA, es consideren ocupades. L'atur (20,3%) es manté relativament baix perquè la caiguda de l'activitat és superior a la caiguda de l'ocupació. Les persones inactives que no estudien representen el 7,7% del col·lectiu jove, una proporció elevada.

➤ **Les prestacions arriben molt poc a les persones joves.**

- **La prestació per ERTO i les ajudes als autònoms segurament no arriben a molts joves.** La principal mesura laboral per fer front a l'impacte de l'estat d'alarma ha estat la prestació del 70% del sou a les persones en situació d'expedient de regulació temporal d'ocupació amb suspensió d'ocupació, així com l'ajuda de 2.000€ als autònoms. Això ha pogut donar un coixí a gran part de la població, tot i que hi ha grans entrebancs per poder-ho sol·licitar i rebre, sobretot pel que fa als autònoms i les justificacions de la pèrdua d'ingressos. Tot i que no hi ha dades disponibles per edat en relació amb els ERTO, els experts creuen que moltes persones joves, per les característiques de les seves ocupacions, no hauran pogut accedir a aquestes ajudes.
- **La prestació per desocupació arriba a molts pocs joves.** La taxa de cobertura de la prestació per desocupació és, històricament, molt baixa. Actualment, únicament l'11% de les persones joves aturades reben la prestació per desocupació,²⁵ i cal tenir en compte que una part de l'atur juvenil no està recollit a l'EPA, tant pel que fa a les persones que han sofert un ERTO com pel que fa a l'anomenat "atur desanimat" (joves aturats que han deixat de buscar feina en no trobar-ne). Aquesta poca cobertura s'explica pel fet que una part de l'atur juvenil és de primera ocupació, però també pel fet que sovint l'ocupació juvenil és precària: poc temps de cotització o feines irregulars. També cal tenir en compte que l'atur de llarga durada sovint fa que s'esgoti el període en què es rep la prestació. Sigui quin sigui el motiu, el fet és que només un de cada deu joves a l'atur té accés a la prestació per desocupació, de manera que per a la joventut estar a l'atur és sinònim de dependència i vulnerabilitat.
- **Ingrés Mínim Vital.** El Govern central ha anunciat la creació d'un ingrés mínim vital contra la pobresa al conjunt de l'Estat que podria arribar a 850.000 llars i a 2,3 milions de persones. La previsió és que aquesta ajuda es pugui sol·licitar a partir de juny. Caldrà veure com es concreta aquesta mesura en relació amb les persones joves desocupades o inactives.

➤ **L'afectació laboral depèn de les desigualtats preexistents.**

²⁵ Font: EPA, 1r trimestre de 2020.

- **Qualificació: tot i l'abast de l'afectació laboral, aquesta es dona amb més força en les ocupacions poc qualificades.** El mercat laboral es pot dividir entre el primari (ocupacions més qualificades, amb millors ingressos i contractes més protegits) i el secundari. Les ocupacions englobades en el mercat secundari són les menys susceptibles de poder aplicar el teletreball, les més afectades per la contractació temporal, per la reducció de l'activitat econòmica i per l'augment de l'atur. Tal com va ocórrer en la crisi anterior, també centrada en sectors de l'economia poc qualificats, són les persones joves sense estudis, o sense titulacions postobligatòries, les que més estan patint en el context laboral actual. Així, per exemple, entre la població activa de 16 a 29 anys, la taxa d'atur és del 15,7% entre les persones joves amb titulacions postobligatòries i del 31,7% entre les que no arriben a aquest nivell.²⁶ Com és sabut, les probabilitats de les persones joves de tenir una o altra qualificació depenen en bona part de l'origen social i de l'origen geogràfic/ètnic/nacionalitat.
 - Origen geogràfic: retorn a la polarització externa i interna.
 - **Retorn de la bretxa laboral per nacionalitat i de les bretxes internes dins dels estrangers.** Abans de la crisi les persones joves d'origen estranger ja eren les més castigades per l'atur, tot i que la diferència s'havia anat reduint amb força: en la darrera EPA, la taxa d'atur per a la població de 16 a 29 anys amb nacionalitat espanyola era del 19,3% i amb nacionalitat estrangera del 24,5%. Es preveu un retorn a escenaris com els viscuts durant la darrera crisi, en què l'atur de la població jove de nacionalitat estrangera doblava l'atur de la població jove de nacionalitat espanyola. Tot i això, cal tenir en compte que la població de 15 a 29 anys de nacionalitat estrangera resident a Catalunya s'ha reduït un 23,3% en la darrera dècada: de 346.128 persones el 2008 a 265.445 el 2019. Per tant el nombre absolut de persones joves estrangeres en situació de vulnerabilitat laboral és possible que sigui més baix; i si s'assumeix que la població que ha marxat era la més vulnerable, és possible que la seva situació relativa no sigui tan desfavorable com en ocasions anteriors.
 - **L'afectació segons orígens serà diferent.** Els migrants d'origen africà (tant marroquins com subsaharians) presentaven uns nivells d'atur més alts que la resta, i encara que aquests havien davallat, la bretxa entre aquests i la resta de migrants i població autòctona havia augmentat. A diferència d'altres migrants el nivell d'instrucció no millorava substancialment l'ocupabilitat, sinó que en els joves era pitjor. És possible que en el context actual, i en el futur proper, aquesta situació empitjori encara més.
 - **Dificultats administratives al món laboral.** Cal tenir en compte que una part de la població immigrada pot veure's afectada per les restriccions a la mobilitat: per exemple en el sector de l'agricultura intensiva mediterrània de caire temporer. També hi ha altres factors associats a les dificultats administratives, que poden ser consultats al capítol d'Origen geogràfic, cultural, nacional o religiós.
- Per tot plegat, és possible que una part important d'aquest col·lectiu pugui patir una nova onada de precarització, especialment entre la població femenina (com ja va passar en la crisi de 2008), on el propi origen els fa més vulnerables (per a perdre el permís de residència i condicions més greus de pobresa).
- Gènere: diferent impacte en el món laboral i en el treball domèstic?
 - **Mercat laboral: una afectació incerta.** En la crisi anterior, la taxa d'atur de les noies, que històricament havia estat més alta que la dels nois, va pujar menys que la d'ells i l'atur femení s'ha mantingut més baix des de llavors. Aquest canvi es va deure a una formació

²⁶ Font: ídem.

mitjana de les noies més elevada, que tendeix a protegir l'ocupació dels treballadors/ores, i al fet que la crisi va incidir molt en la construcció, un sector molt masculinitzat. En aquesta crisi encara està per veure quina serà la seva evolució i com serà l'afectació per sexe i edat. Al conjunt de l'estat, entre el darrer dia de febrer i el darrer dia de març l'afiliació a la Seguretat Social entre les persones de 16 a 29 anys va caure un 10,4%: un 10,6% entre els nois i un 10,2% entre les noies.²⁷ En aquesta línia, a Catalunya, les dades d'atur registrat per sexe, sense desagregació per edat, mostren un augment de l'atur més gran entre els homes que entre les dones: això és així tant pel que fa a l'increment de març a abril de 2020 (+15,7 homes vs +9,4% dones) com pel que fa a l'increment d'abril de 2019 a abril de 2020 (+29,4% homes vs +17,4% dones). Les dades absolutes també són més grans pels homes.²⁸

Per contra, les dades de l'Enquesta de població activa mostren una evolució contrària pel que fa a l'afectació de l'atur entre nois i noies: entre el darrer trimestre de 2019 i el primer de 2020 la taxa d'atur entre les dones de 16 a 29 anys ha passat del 18,5% de la població activa al 19,9%; entre els homes d'aquesta edat ha passat del 20,4% al 20,6%. Aquesta tendència ja es detectava respecte el tercer trimestre de 2019: des de llavors la taxa d'atur juvenil entre les noies ha crescut 2,4 punts percentuals i només 0,3 punts entre els nois. Caldrà esperar per veure com impacta aquesta crisi entre nois i noies a nivell ocupacional.

- **El confinament accentua les desigualtats de gènere en el treball domèstic.** Tot i el que s'ha dit anteriorment, el confinament amb manteniment de l'activitat laboral, especialment amb fills/filles a càrrec, ha suposat per a moltes famílies un augment de les càrregues domèstiques. El fet que no hi hagi un permís retribuït per a la cura d'infants ha implicat una situació d'estrès molt important en les famílies amb dos progenitors ocupats o bé monoparentals. Les dades disponibles indiquen que aquestes càrregues, i l'estrès associat, no s'han distribuït igual en mares i pares, sinó que són elles qui més l'han patit, així com també l'ajust de les condicions de treball a les necessitats.²⁹
- Territori: les desigualtats en l'ocupació es concretaran especialment en la segregació residencial.
- **Tres comarques concentren més de la meitat de la pèrdua d'afiliacions.** Barcelonès, Baix Llobregat i Vallès Occidental concentren el 51,8% de la pèrdua d'afiliacions al RGSS entre les persones de 16 a 29 anys.
- **Les comarques pirenaïques són les més afectades en termes relatius.** L'Aran ha perdut gairebé la meitat de l'afiliació jove (-48,7%), fet que denota la vulnerabilitat de l'ocupació juvenil en sectors precaritzats i desqualificats com el del turisme. El Pallars Sobirà (-27,5%), la Cerdanya (-24,3%) i l'Alta Ribagorça (-17%) són les altres comarques amb unes pèrdues relatives més grans. Destaca la pèrdua relativa del Tarragonès (-14,1%, quarta posició) i dues comarques de les Terres de l'Ebre: el Montsià (-13%) i el Baix Ebre (-12,9%).
- **La segregació residencial és el factor clau de les desigualtats territorials.** Tot i les diferències anteriors, és de preveure que l'afectació més elevada de l'atur i la vulnerabilitat laboral es concentrarà en els barris i municipis segregats. L'anàlisi de les dades de la

²⁷ Font: Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones.

²⁸ Font: Observatori del Treball i Model Productiu (Departament de Treball, Afers Socials i Famílies).

²⁹ Font: L. Farré i L. González: *¿Quién se encarga de las tareas domésticas durante el confinamiento? Covid-19, mercado de trabajo y uso del tiempo en el hogar*, a <https://nadaesgratis.es/admin/quien-se-encarga-de-las-tareas-domesticas>; i The conversation: *Teletrabajo y conciliación: el estrés se ceba con las mujeres*, a <https://theconversation.com/teletrabajo-y-conciliacion-el-estres-se-ceba-con-las-mujeres-137023>.

darrera EJC va mostrar com les desigualtats s'estructuraven, a nivell territorial, a partir de la segregació residencial, un indicador relacionat amb la pobresa, l'atur, la mala salut o la baixa participació. L'impacte de la crisi també s'haurà de llegir en aquest sentit.

2.2.2. Prospectiva

- **La nova crisi entronca amb l'anterior.** La pandèmia ha posat fi a la breu etapa de creixement i recuperació econòmica posterior a la crisi de 2008. L'anterior crisi va tenir un impacte molt fort entre determinats col·lectius (com les persones joves) i sectors que encara no havien arribat a recuperar la situació prèvia a la crisi. És més, en els trimestres anteriors a la pandèmia alguns indicadors laborals i econòmics començaven a ser negatius, en un context mundial d'incertesa. En aquest sentit, la pandèmia podria haver accelerat un procés d'afebliment del mercat de treball que ja començava a afectar les persones joves de manera especial.
- **L'abast de la crisi és incert però podria ser molt gran.** La crisi laboral actual és de naturalesa diferent a les anteriors: és de caràcter exogen, és a dir, no respon a les dinàmiques pròpies de l'economia i el mercat de treball, sinó a l'impacte en l'economia de les mesures de confinament. Existeix un debat obert sobre si aquest fet facilitarà una recuperació econòmica més ràpida que en ocasions anteriors. No obstant, la majoria de prediccions parlen d'una forta caiguda del PIB i d'un gran impacte en l'ocupació. Entre d'altres factors, l'afectació del turisme serà gran, i la majoria d'experts apunten a un repunt de contagis a la tardor, que tindrà un nou impacte sobre l'economia i el mercat de treball. Segons els càlculs de la Comissió Europea pel conjunt d'Espanya, el 2020 el PIB caurà un 9,4%, el dèficit serà del 10,1%, el deute públic arribarà al 115,6% i la taxa d'atur al 18,9%.
- **La capacitat de resposta a la crisi dependrà en bona part dels acords europeus.** La resposta a l'anterior crisi econòmica es va centrar en reformar la legislació laboral i reduir la despesa pública. En el nou context existeix un cert consens que cal una forta inversió econòmica per mitigar l'impacte de la crisi en l'economia i el mercat de treball. Tot i això, a nivell europeu no hi ha acord sobre el volum d'aquesta inversió ni sobre els mecanismes per finançar-la, fonamentalment sobre si han de tenir un caràcter de préstec o de fons perdut. Dels acords finals en dependrà bona part de la capacitat de l'Administració per combatre la crisi.
- **Una crisi, de nou, en clau jove.**
 - **L'atur com a normalitat juvenil?** En la secció anterior s'ha vist que els efectes de la pandèmia ja estan afectant de manera desproporcionada les noves generacions. La previsió és que la crisi post-estat d'alarma accentuï aquesta afectació sobre el col·lectiu jove. La previsió d'atur que fa la Comissió Europea per a Espanya és una taxa del 18,9%, com s'ha dit. Habitualment, la taxa d'atur juvenil dobla la del conjunt de la població, per la qual cosa l'escenari més probable és de retornar a una taxa d'atur juvenil al voltant del 40%. La crisi també afectarà els ingressos del treball i el tipus de contracte: es preveu que la temporalitat en la contractació jove baixi, però degut a motius negatius, ja que les persones amb contractes precaris són les primeres en perdre la feina.
 - **Noves generacions i crisis.** En aquest sentit, la crisi actual pot tenir un impacte doblement fort sobre la joventut en la mesura que algunes generacions joves no coneixen la bonança econòmica. En el moment en què va esclatar la pandèmia els nivells d'ocupació de la població jove encara no havien arribat als nivells anteriors als de la Gran Recessió. És a dir, l'anomenada "recuperació econòmica" posterior a la crisi iniciada a finals del 2017 no ho va ser tant per a la població jove, i especialment per als grups més desafavorits dins d'aquesta població. Un fenomen molt poc estès abans de la Gran Recessió entre la població jove, com l'atur de llarga durada, tenia encara molt pes entre els països europeus del sud en els anys immediatament anteriors al 2020. A més a més, la crisi afectarà també a la població jove que en el moment de l'esclat de la pandèmia estava ocupada, car la

destrucció d'ocupació tornarà a afectar de forma destacada a la contractació temporal, protagonitzada per la població jove.

- **Un impacte diferenciat segons la generació.** La crisi però no afectarà les diferents generacions joves per igual. En funció de l'edat les trajectòries laborals juvenils es configuraran de manera diferenciada:

Generació	Període		
	"Gran Recessió" (2008-2015)	Recuperació feble (2016-2019)	Crisi de la pandèmia (2020-?)
jove actual			
Adults joves	Impacte directe per a la majoria, tot i que bona part va mantenir o millorar la seva situació. Atur i/o precarietat i baixos ingressos per a la majoria, emigració per als que van voler i poder.	Millora de la situació però sense assolir els nivells pre-crisi. Precarietat i baixos ingressos continuen estesos, així com l'atur i l'atur de llarga durada per a una minoria.	Alguns hauran assolit posicions sòlides i podran resistir la crisi, però la majoria es trobarà en situació de risc o directament vulnerabilitat. Una bona part encadenarà les dues crisis en situació de vulnerabilitat i sense assolir la inserció laboral.
Joves adults	Període formatiu	Període formatiu i de transició laboral. Els que transiten ho fan en un context de creixement feble que dificulta la consolidació de la inserció.	La majoria veuran amenaçada la feble inserció assolida en el període anterior. Alguns podran optar per la mobilitat internacional.
Adolescents i joves més joves	Període formatiu	Període formatiu	Període formatiu i de transició laboral. L'estratègia majoritària més probable és l'allargament o retorn als estudis.

Font: Elaboració pròpia

➤ **Una afectació desigual de la crisi.**

- **Una societat dividida en clau generacional.** La darrera crisi va marcar de manera molt clara un patró en què l'afectació es produïa per edats. La crisi va afectar abans les persones joves, amb més intensitat i, tot i que la recuperació va començar abans, ho va fer de manera més feble. És de preveure que aquest patró es repeteixi en la crisi que ara comença.
- **Una joventut gens homogènia.** Tot i que la joventut serà un dels principals col·lectius afectats, l'impacte de la crisi en la joventut no serà equitatiu, sinó que es distribuirà a

partir dels factors assenyalats en la secció anterior. L'estat d'alarma, però, té un abast temporal limitat, mentre que la crisi que ha començat es preveu llarga, de manera que l'impacte sobre l'economia i condicions de vida de les persones pot ser molt més profund. La recuperació, quan arribi, també es preveu desigual, ja que possiblement afavorirà a la població jove amb qualificacions més altes, com ha passat després de la Gran Recessió. Aquest fet pot provocar que els perfils de joves més desafavorits acabin vivint trajectòries en què, per un mínim de 15 anys, els períodes d'ocupació siguin gairebé anecdòtics.

- **Consolidació de la dualitat.** Les mesures de confinament i de restriccions laborals imposades durant l'estat d'alarma estan evidenciant i consolidant la dualitat del mercat laboral. D'una banda, les ocupacions més qualificades, que també són les més protegides (contractualment, a nivell de conveni i a nivell d'afiliació), les més ben pagades i les menys perilloses, són les que han pogut accedir al teletreball majoritàriament. En aquest sentit, la pandèmia no fa altre cosa que accelerar aquesta tendència, que ja es començava a produir en aquestes ocupacions. Així, s'espera que la pandèmia acceleri els processos per assolir més flexibilitat interna de les empreses i un augment de les eines digitals per controlar i mesurar la productivitat.

D'altra banda, les ocupacions menys qualificades, que també tendeixen a ser les menys protegides, les menys pagades i les més perilloses, són les que generalment no s'han pogut acollir al teletreball. Això implica que o bé són ocupacions que han desaparegut o que es troben en suspensió temporal, via ERTO; o que són ocupacions que s'han continuat exercint, presencialment, i per tant amb un risc important de contagi.

- **Consolidació del tele-treball.** La crisi pot haver suposat un impuls definitiu a les empreses i ocupacions que es desenvolupen *on-line*, ja que més enllà d'aquelles ocupacions presencials considerades essencials, les persones i empreses que han pogut seguir treballant durant el confinament són les que han teletreballat. En aquest sentit, les noves generacions estan especialment preparades i adaptades a aquest entorn, i per contra s'ha posat de manifest una manca de preparació de moltes empreses que tenen el potencial per digitalitzar la seva activitat. En aquest sentit, un 22,3% de les persones treballadores espanyoles podria treballar des de casa si comptessin amb mitjans tècnics i formació adequada segons una anàlisi feta per Randstad amb les dades de l'INE. A Catalunya, segons aquests càlculs, un 25,1% de les persones treballadores podria teletreballar. Una part de l'endarreriment es deu al pes de la petita empresa, amb menys mitjans per invertir, però també a una certa manca de prioritització d'aquesta inversió per moltes d'altres. D'altra banda, al conjunt de l'economia catalana hi pesen molt sectors com la construcció, l'hostaleria i la restauració, de manera que la digitalització té un sostre més baix que en d'altres indrets. Tot i això, el potencial del teletreball és gran, especialment entre les persones joves, i hauria de ser estimulat des de les administracions.

2.3. Habitatge

2.3.1. Situació durant l'estat d'alarma

- **El confinament té un impacte negatiu més acusat entre les persones joves.** Tot i que les restriccions per sortir de casa afecten negativament tots els grups d'edat, les persones joves són un col·lectiu especialment afectat, juntament amb la infància: d'una banda, les persones més joves tenen la necessitat de fer exercici, sortir i descarregar energia, en tant que persones adolescents- en aquest sentit, l'afectació és similar a la dels infants. D'altra banda, les persones joves més grans sovint tenen fills i filles de poca edat a càrrec, i aquesta circumstància sovint dificulta la vivència del confinament. Per exemple, segons dades de l'*Enquesta sobre l'impacte de la COVID-19*, del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), el 34,1% de les persones joves de 25 a 34 anys que viuen soles amb el seu fill/a troben la vivència del confinament difícil o molt difícil (valoració inferior a 5 en una escala de 0 –molt difícil– a 10 –molt fàcil–), mentre que només el 20,5% de les persones joves que viuen en parella i sense fills/filles fan aquesta valoració.
- **Confinament suposa amuntegament per a moltes famílies.** L'estat de l'habitatge i la seva grandària, en relació amb el nombre de persones que hi viuen, són els principals factors en què es concreten les desigualtats en matèria d'habitatge. Per exemple, segons dades de l'EJC17, fins el 12,5% de les persones joves viuen en habitatge de 50 m² o menys, el que suposa més de 200.000 joves. Moltes persones viuen en habitatges amb poca llum natural o sense, sense cap sortida, amb humitats, etc. En circumstàncies de no confinament, els individus desenvolupen estratègies per minimitzar el temps que s'està en aquests habitatges. El confinament elimina o redueix aquesta possibilitat i les persones joves que viuen en males condicions o que disposen d'un espai insuficient són les que pateixen doblement: pel confinament en si i per les males condicions en què es viu. L'Observatori DESC ha publicat un article³⁰ amb testimonis de famílies joves confinades en habitatges minúsculs:

"Los niños lloran a cada rato, por cualquier cosa. Nos ahogamos sin espacio y sin dinero. Cuando lavo la ropa y despliego el tendedero apenas me quedan 25 metros útiles para los cinco" [Carmen, Madrid].

Durant el confinament, les males condicions de l'habitatge tenen un impacte en la salut de les persones, tant a nivell físic com psicològic i emocional. En l'apartat de salut d'aquest informe s'analitza aquesta qüestió. A l'article citat prèviament es relata el testimoni d'una dona que havia estat ingressada pel COVID-19, en el moment d'haver de retornar al seu habitatge de 50 m², on viu amb la seva parella, quatre fills i la parella d'un d'ells:

"En el hospital me dieron el alta y me dijeron que tenía que aislarme de mi familia al menos durante 14 días. Les expliqué mi situación pero me dijeron que tendría que apañarme (...). Sabemos que todos en casa hemos tenido coronavirus, era imposible no estar en contacto. Unos con fiebre, otros con diarrea y dolores de cabeza. Siete en una casa de un solo cuarto de baño. Así es imposible no contagiarse".

- **El confinament tensa la convivència familiar i evidencia els recursos disponibles.** Relacionat amb l'anterior, el confinament suposa un augment de la tensió entre els membres de la llar, siguin o no familiars. El fet de no poder sortir, la rutina i l'avorriment, les males relacions pre-existents, l'estrès, el nerviosisme i la por derivats de la pandèmia, etc., fan que el confinament dins l'habitatge sigui complicat. Tot i això, les condicions en què es viu aquest

³⁰ <https://www.publico.es/sociedad/confinamiento-viviendas-pequenas-cinco-personas-35-metros-cuadrados-cinco-semanas-confinamiento.html>

confinament depèn dels recursos familiars amb què s'encara: tant a nivell físic (les característiques de l'habitatge esmentades anteriorment) com a nivell cognitiu/relacional: són les famílies amb més recursos educatius aquelles que tenen més instruments per fer del confinament una experiència el menys difícil possible.

- **El confinament amplifica les desigualtats socials.** El confinament és una mesura extrema que evidencia les desigualtats socials en general i la seva concreció en el dret a un habitatge digne. La manera en què es viu el confinament depèn dels recursos de cada col·lectiu. En aquest sentit, la pandèmia no fa altra cosa que manifestar amb molta cruïda l'impacte de les desigualtats sobre la vida de les persones. Dones, persones d'origen immigrat, de classe treballadora i que viuen en municipis o barris desafavorits són les que estan patint més aquestes circumstàncies. La conjunció d'aquestes característiques fa que determinats individus tinguin moltes més possibilitats que d'altres de patir un confinament en situació d'extrema dificultat. Recordem, per exemple, que abans de la pandèmia, entre les dones joves de nacionalitat estrangera i amb pares sense estudis, les possibilitats d'estar per sota del llindar de la pobresa eren del 79,8%; mentre que les possibilitats dels homes joves, de nacionalitat espanyola i amb pares amb estudis superiors eren del 17,3%.³¹

A més, en casos de violència masclista, el confinament implica la convivència permanent amb l'agressor, de forma que s'incrementa el risc d'agressió. També entre les joves, ja que durant el confinament no han pogut ser ateses pels serveis especialitzats que les estaven acompanyant, o no han pogut sortir de casa i per tant, no han pogut tenir accés a altres espais o ambients que les alliberessin de la situació de violència. També es trobaven en aquesta situació algunes persones joves del col·lectiu LGTBI+ tancades dins l'habitatge amb familiars/progenitors amb qui no tenen bona relació, de qui en alguns casos han rebut violència.

2.3.2. Prospectiva

L'accés a l'habitatge, una dificultat juvenil de caràcter estructural

L'habitatge és un eix de desigualtat important que, en temps de crisi econòmica com la que vindrà, serà un element diferencial en les condicions de vida de les persones. Tot i això, l'accés i manteniment de l'habitatge per part de les persones joves ha esdevingut, des d'una perspectiva històrica, un problema constant, més o menys atenuat segons el moment del cicle econòmic.

- **Creixement d'inicis de segle.** Del 2000 al 2008 es va produir una etapa de creixement econòmic que va tenir un efecte aparentment contradictori en l'emancipació juvenil. El creixement de l'economia, l'ocupació i els ingressos estava basat, en bona part, en la fortalesa del sector de la construcció, que va generar una important bombolla immobiliària i un augment destacat del preu de l'habitatge. Així, tot i l'augment molt important dels preus de l'habitatge, les condicions relativament bones de la joventut al mercat laboral van facilitar l'emancipació d'una part de la joventut. Tot i això, l'emancipació de la joventut catalana estava molt per sota dels paràmetres europeus, circumstància molt vinculada a la feblesa de les polítiques d'habitatge (especialment, el protegit), i l'emancipació domiciliar era un problema destacat en les trajectòries vitals de les persones joves.
- **Gran Recessió.** L'esclat de la bombolla immobiliària va provocar una caiguda destacada del preu de l'habitatge, que a priori podria haver facilitat l'emancipació juvenil. Tot i això, la crisi econòmica desencadenada a partir d'aquest esclat va afectar de manera especial les persones joves: en un context d'atur juvenil massiu, de precarietat i d'incertesa, la caiguda del preu de l'habitatge no va evitar una caiguda important de la taxa d'emancipació. La caiguda d'una taxa ja baixa va convertir l'emancipació en una situació relativament excepcional entre les persones joves. A més, la crisi econòmica va provocar una retallada important de la despesa pública que

³¹ Dades de l'EJC17.

va reduir encara més la construcció d'habitatge de protecció oficial i les ajudes directes a l'habitatge. De fet, la crisi va provocar problemes entre molts joves emancipats per mantenir l'habitatge, de manera que bona part de les actuacions es van centrar en prevenir aquesta pèrdua.

- **Pandèmia.** El període entre la fi de la recessió i l'inici de la pandèmia amb prou feines va tenir una incidència positiva en l'emancipació de les persones joves. En part, perquè la recuperació va arribar més tard i de forma més feble a aquest col·lectiu; a més, en aquest període els preus del lloguer van créixer molt, reproduint la dinàmica de recuperació econòmica en base a l'especulació immobiliària. El lloguer és el principal mètode de tinença de l'habitatge entre les persones joves (no per desig, sinó per necessitat, principalment), de forma que la taxa va mantenir-se estable. Amb l'arribada de la pandèmia el problema d'accés i manteniment a l'habitatge s'intensifica, i el confinament fa aflorar les situacions de vulnerabilitat associades a les condicions de l'habitatge.

Problemàtiques vinculades a l'habitatge entre la joventut en el context de la crisi post-confinament

➤ **Increment del risc de pèrdua de l'habitatge.**

- **Impacte del confinament en l'economia familiar i personal.** El confinament ha provocat que moltes famílies hagin deixat de tenir ingressos o que aquests s'hagin reduït. Concretament, segons dades de l'esmentada enquesta del CEO, el col·lectiu jove és el que més viu en llars on, com a conseqüència de l'esclat de la pandèmia, s'han reduït els ingressos (56,7% de les persones joves de 16 a 24 anys i 53,6% de 25 a 34 anys, per un 40,9% entre la població de 16 anys i més). També són el col·lectiu que més creu que tindrà "dificultats" o "moltes dificultats" per "arribar a finals de mes amb els ingressos d'ara" (30,3% de 16 a 24 anys i 33,5% de 25 a 34 anys, per un 27% entre la població de 16 i més anys).
- **Impacte de la crisi en l'economia familiar i personal.** Un cop se superi el confinament, es preveu que la crisi tingui un impacte especialment fort entre les persones joves, tant a nivell d'ocupació (atur) com de condicions laborals (ingressos i tipus de contracte). Cal tenir en compte que bona part dels indicadors laborals encara no s'havien recuperat del tot respecte el 2008 i ja començaven, abans de la pandèmia, a empitjorar de nou.
- **... i consegüent increment de la pèrdua de l'habitatge.** El col·lectiu més afectat serà el de les persones joves de més edat (de 25 a 34 anys), del qual tres quartes parts està emancipat i depèn dels ingressos propis. Abans de la pandèmia, el cost mitjà de l'habitatge entre les persones emancipades d'aquesta edat era de 750€ mensuals, i el 18,7% d'aquests joves tenien dificultats per pagar el cost del seu habitatge, segons dades de l'EJC17. A més, la joventut emancipada viu principalment de lloguer (66,7%), situació especialment vulnerable. Entre les persones més joves (16 a 24 anys), més de tres quartes parts viuen a la llar d'origen, el que *a priori* suposa més protecció. Tot i això, prèviament s'ha esmentat que més de la meitat de les persones joves de 16 a 24 anys viuen en llars on s'han reduït els ingressos, per la qual cosa la pèrdua de l'habitatge també pot afectar les persones joves no emancipades.

El risc de desnonament durant el confinament en principi s'evita per les mesures preses a través de l'estat d'alarma, però un cop aquest hagi finalitzat la pèrdua de l'habitatge es pot produir a través de diferents mecanismes:

- **Endeutament derivat del confinament.** L'endarreriment de les quotes del lloguer o hipoteca durant el confinament pot provocar un endeutament que a mig i llarg termini

generi un increment dels desnonaments / pèrdua de l'habitatge, especialment entre les persones en situació de vulnerabilitat laboral.

- **Reactivació de l'activitat judicial.** Cal recordar que abans de la pandèmia la situació habitacional de la joventut era complicada i moltes famílies estaven en procés de desnonament. La suspensió dels terminis judicials que ha provocat l'estat d'alarma també pot provocar un allau de desnonaments un cop s'aixequi.
- **Dificultats generades per la pròpia crisi.** Tot i això, la majoria de les pèrdues d'habitatge no estaran directament relacionades amb el confinament sinó amb la crisi econòmica. Si ja patíem una crisi habitacional greu des del 2008, en forma de desnonaments, fort increment dels preus del lloguer i una manca estructural d'habitatge públic, amb la nova crisi aquesta situació previsiblement s'agreuja. És possible que els preus es moderin perquè hi haurà menor demanda, però el desajust entre ingressos i cost de l'habitatge seguirà obert i afectarà de ple als i les joves que hagin perdut la seva feina o ingressin menys. Durant la darrera crisi, tot i la caiguda del preu de l'habitatge, l'emancipació entre les persones joves va disminuir. També es preveu un retorn de molts joves als habitatges familiars per no poder sostenir l'habitatge propi.
- **Increment dels abusos en l'àmbit de l'habitatge.** No totes les persones joves amb dificultats per fer front als costos de l'habitatge podran o voldran tornar a la llar d'origen. El nou context és propici a l'augment dels abusos en el lloguer, de l'infrahabitatge i de la sobreocupació.
- **Increment de l'endeutament i de la pobresa.** En un context de disminució dels ingressos entre la joventut, la proporció dels ingressos destinats a pagar l'habitatge augmentarà, i per tant disminuirà la proporció alliberada per a altres despeses i necessitats. És de preveure un increment del risc de pobresa entre un col·lectiu que ja estava fortament afectat per aquest fenomen (31,7% segons dades de l'EJC17).
- **Esfondrament de l'emancipació.** L'emancipació és un procés bàsic en l'etapa de la joventut que condiona el pas a la vida adulta. Poder respectar els temps de l'emancipació és important pel creixement social, intel·lectual i de maduresa personal de tota persona. El darrer trimestre la taxa d'emancipació de les persones joves d'entre 16 i 29 anys és del 22,5% (EPA, 1r trimestre de 2020), un punt per sota del mateix trimestre de l'any anterior. El 2007 la taxa d'emancipació arribava al 33,1%. Des de llavors ha perdut més de 10 punts. A partir del 2015 la taxa d'emancipació, que havia baixat amb força des de l'inici de la crisi, ha oscil·lat al voltant del 24%. Tot i això, a partir del 2019 es va re-emprendre la tendència a la baixa i el 22,5% actual representa la xifra més baixa des de l'inici de la crisi anterior. Si es concreta la crisi prevista, l'emancipació entre la joventut pot arribar a nivells mai vistos. La situació que es preveu pot suposar una vulneració generacional massiva del suposat dret a l'habitatge, i requerir de mesures contundents per mirar de trobar-hi una solució.
- **Augment relatiu de l'habitatge compartit.** Tot i que s'espera una disminució de l'emancipació, en termes relatius és possible que les dificultats per accedir a un habitatge estimulen, en termes comparatius, les formes no tradicionals de convivència, com compartir habitatge amb persones que no són familiars.

2.4. Salut

2.4.1. Situació durant l'estat d'alarma

El benestar físic de les persones joves durant el confinament

➤ **Les característiques de l'habitatge condicionen el benestar durant el confinament.** En un context de restriccions o privació de sortir al carrer, l'habitatge pren una importància cabdal en el benestar de les persones. Els factors de benestar vinculats amb l'habitatge són diversos:

- **Espai disponible.** L'espai disponible depèn de la mida de l'habitatge i del nombre de persones amb qui es viu. En aquest sentit, segons dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 (Agència Catalana de la Joventut), les persones de 15 a 34 anys residents a Catalunya viuen en habitatges que tenen, de mitjana, 84 metres quadrats. El 12,2% viuen en habitatges de menys de 50 m² i el 15,9% en habitatges de més de 100 m².
- **Estat de l'habitatge.** Pel que fa a l'estat de l'habitatge, el 76,8% de les persones joves consideren que viuen en un habitatge en bon estat, el 20,7% considera que té alguna deficiència i el 2,5% considera que està en mal estat.
- **Espais exteriors i lluminositat.** Pel que fa a disposar d'un habitatge en què les finestres deixen entrar la llum, segons l'Enquesta sobre l'impacte de la COVID-19, del Centre d'Estudis d'Opinió, una quarta part (26,7%) de les persones de 16 a 24 anys viuen en habitatges que no ho permeten; una de cada quatre (41,8%) no disposen de balcó propi; i només un 11% té terrassa / jardí / terrat comunitari i el pot fer servir.
- **Satisfacció amb l'habitatge.** El resultat global d'aquests factors és que, abans del confinament, en una escala de 0 a 10, la satisfacció de les persones joves amb l'habitatge era de 7,77. Un 12,9% de les persones joves, però, donaven una puntuació de 5 punts o menys.

Així doncs, es constata que la gran majoria les persones joves gaudien d'unes condicions relativament bones en relació amb l'habitatge, tot i que una petita minoria tenien dificultats en aquesta qüestió. Tot i això, en una situació de confinament aspectes com disposar de llum o d'una sortida són més necessaris, i en aquest sentit la situació de les persones joves pot haver estat més problemàtica.

➤ **Sortir de casa i fer exercici com a necessitats físiques.** Aquestes activitats s'han vist molt restringides durant el confinament i poden haver afectat les persones joves de manera especial, sobretot a les persones adolescents. D'altra banda, sortir de casa també suposa un esbargiment important per a les persones amb fills/filles, moltes de les quals són joves. En aquest sentit, és possible que la pitjor vivència del confinament entre les persones joves (veure secció següent) estigui relacionada amb aquesta limitació.

➤ **L'alimentació durant el confinament.**

- **Quantitat.** Cal fer esment que l'alimentació d'una petita part de la població jove –tot i que aquesta és una qüestió que afecta primordialment a la població infantil– depenia de l'àpat que es realitzava a l'escola. Les famílies amb menys recursos comptaven amb les beques menjador, per exemple, per garantir aquest àpat. En el context de confinament aquest àpat ha desaparegut. Per això la Generalitat de Catalunya ha arribat a un acord amb una entitat financera per tal de repartir fins a 140.000 targetes per a infants usuaris del servei de menjador i 20.000 per als menors usuaris dels serveis d'intervenció socioeducativa amb servei d'àpat.
- **Qualitat.** Tot i això, l'àpat escolar garantia un cert equilibri nutricional que per contra la targeta no permet garantir. Igualment, més enllà de la necessitat específica d'aquestes famílies, molts d'altres infants i adolescents substituiran l'àpat equilibrat de l'escola per un

de menys equilibrat al sí de la família. A aquest empitjorament de la dieta cal afegir-hi la sobrealimentació generada per l'estrès (que tendeix a incrementar el "picar") i la manca d'exercici físic, per la qual cosa els experts alerten del risc d'incrementar les problemàtiques relacionades amb l'obesitat com a resultat del confinament.

Les persones joves són les que viuen pitjor el confinament

- **Les persones joves són el col·lectiu que se sent menys capaç davant del confinament i el que el viu amb més dificultat.** Segons l'Enquesta sobre l'impacte de la COVID-19, del Centre d'Estudis d'Opinió, en una escala de 0 (gens) a 10 (molt), les persones joves són les que menys capaces es veuen de "manegar aquest confinament" (7,56 de mitjana entre les persones de 16 a 24 anys; 7,74 entre les de 25 a 34 anys; i 7,98 entre el total de la població de 16 anys i més). Certament, però, les mitjanes són altes en tots els casos. Les persones que donen una puntuació per sota del 5 són el 10,1% dels joves de 16 a 24 i el 5,8% dels de 25 a 34. L'enquesta també pregunta pel "grau de dificultat" que la persona entrevistada creu que està tenint el confinament per a ella mateixa, en una escala de 0 (molt difícil) a 10 (molt fàcil). Les persones joves (especialment les de 25 a 34) són les que donen una puntuació mitjana més baixa: 6,07, 5,77 i 6,19.
- **Durant el confinament, l'estat d'ànim de les persones joves és, de mitjana, el pitjor de tots els grups d'edat.** L'esmentada enquesta del CEO mostra que davant de la pregunta "fins a quin punt està tenint els següents estats d'ànim durant aquests dies", en una escala de 0 (gens) a 10 (molt), les persones joves tendeixen a donar la resposta mitjana més negativa, que va millorant en els successius grups d'edat. Això és així en la majoria d'estats d'ànim pels quals es pregunta: tristesa (5,73 de mitjana entre les persones de 16 a 24 anys; 5,74 entre les de 25 a 34 anys; i 5,39 entre el total de la població de 16 anys i més), angoixa (5,86, 5,93 i 4,90), ira (4,16, 3,59 i 3,08), avorriment (6,00, 5,55 i 4,39) i incertesa (7,45, 7,78 i 7,20). Només en el cas de la por els més joves tenen la mitjana més baixa, i marcadament diferent de les persones joves més grans (3,96, 4,78 i 4,60).
- **Els estats d'ànim positius també són minoritaris entre les persones joves.** La confiança (4,93, 4,87 i 5,33) i l'esperança (6,35, 6,17 i 6,59) són estats d'ànim que també responen al patró d'increment segons edat.

Factors associats a la vivència negativa del confinament entre les persones joves

- **Condicions materials en què es viu el confinament.** Les condicions en què es viuen el confinament sens dubten afecten la manera com es viu. Com s'ha vist en el primer apartat d'aquest capítol, tot i que en general les condicions relatives a l'habitatge eren bones abans del confinament, per una part minoritària no ho eren, i és possible que el confinament hagi fet visibles mancances o limitacions de l'habitatge que en un context normalitzat no es eren percebudes. D'altra banda, les restriccions a la mobilitat física sens dubte han afectat el conjunt de persones confinades i especialment les més joves.
- **Preocupació per la pandèmia en sí.** Tot i que les persones joves són les menys afectades pels contagis, la pandèmia en sí és un element important de preocupació per a tots els grups d'edat. L'enquesta del CEO mostra que, respecte el "grau de preocupació pel desenvolupament i propagació d'aquesta malaltia", es declaren "molt" preocupats el 35% i el 40,7% de les persones joves (16 a 24 anys i 24 a 34 anys) respecte el 55,6% de la població de 16 anys i més. Únicament el 10,2% dels joves de 16 a 24 anys es declaren "gens" preocupats. A més, la magnitud dels contagis fa que moltes persones joves coneguin algú afectat per algun contagi, en menor o major mesura, i això contribueix a la seva preocupació. També hi ha els casos en què una persona propera ha mort i no han pogut elaborar el dol.
- **Tancament escolar.** El tancament físic de les escoles no ha implicat el cessament de l'activitat docent de moltes persones joves, que s'han hagut d'adaptar a corre-cuita a un canvi en l'oferta

educativa (caracteritzat per un empitjorament, en general, dels continguts i canals disponibles) a partir dels mitjans propis o familiars. Al capítol d'Educació es detallen les problemàtiques viscudes en aquest àmbit, que sens dubte poden haver afectat l'estabilitat d'una part de les persones joves que estudien, especialment les que es troben en un canvi d'etapa educativa (sobretot, les que encaren la selectivitat) o les que tenen dificultats per fer el seguiment de la nova oferta educativa.

- **Problemàtiques econòmiques que afecten la joventut.** Com s'explica en altres capítols d'aquest informe, les persones joves són el col·lectiu més perjudicat per la pandèmia en termes econòmics i laborals, circumstància sens dubte relacionada amb els pitjors resultats en els indicadors anteriors respecte la vivència del confinament. Així, per exemple, l'esmentada enquesta del CEO constata que: a) més de la meitat de les persones joves viuen en llars on s'han reduït els ingressos; b) la joventut és el col·lectiu amb més dificultats econòmiques derivades de la pandèmia; o c) més de la meitat de les persones joves pateixen pel seu futur. La preocupació per la situació actual i futura de l'economia personal i/o familiar sens dubte afegeix tensions a les derivades del confinament en sí.
- **Aïllament social.** Aquest és un factor especialment rellevant entre les persones joves adolescents, per a qui la relació amb els iguals és un factor fonamental de benestar i creixement. El confinament representa un aïllament físic respecte les amistats, i és precisament la interacció presencial la més enriquidora i significativa, a totes les edats. A més, entre la joventut no emancipada en parella, el confinament suposa estar apartats de la parella durant un llarg període.
- **Convivència familiar forçada.** L'aïllament social es complementa, paradoxalment, amb la convivència forçada amb els progenitors. No hi ha dades encara sobre com el confinament ha afectat les relacions familiars entre les persones joves no emancipades a Catalunya. El confinament, en un context com el de la crisi de la pandèmia, necessàriament genera un augment de l'estrès personal que es trasllada a les relacions interpersonals. Els recursos de cada persona i família per gestionar les tensions emocionals hauran tingut un paper clau en la vivència d'aquestes tensions. És d'esperar, però, que es moguin entre dos pols, no necessàriament contradictoris:
 - **La confrontació com a característica del creixement.** L'adolescència és una etapa de formació de la personalitat en què l'oposició a l'adult, sovint encarnat pels progenitors, és un element cabdal. En aquest sentit, el confinament pot haver incrementat les tensions en les famílies en què aquesta dinàmica generava dificultats.
 - **La millora de la convivència intrafamiliar.** D'altra banda, la recerca social ha identificat una tendència envers una millora de la convivència entre progenitors i fills/filles dins de les llars. Aquesta millora s'explicaria, d'una banda, per l'homogeneïtzació en els valors entre aquestes generacions. En el passat es va produir una *ruptura generacional* a partir d'una tendència al canvi en els valors socials dominants, que R. Inglehart va definir com el pas dels valors materialistes (centrats en la seguretat, l'ordre i la jerarquia, entre d'altres) als postmaterialistes (centrats en la llibertat i el respecte, entre d'altres). Avui en dia els valors postmaterialistes ja serien compartits en bona part per tots els membres de la família, circumstància que es traduiria en una millora de la convivència familiar. D'altra banda, l'allargament forçat de la convivència familiar per part de joves més grans colpejats per l'augment de la vulnerabilitat familiar hauria impulsat aquests canvis, ja que lògicament les dinàmiques adult/no adult es trencarien en aquestes situacions.
- **Trencament de les rutines.** Finalment, els elements citats anteriorment suposen un evident trencament de les rutines, que pot haver afectat les persones joves especialment durant les primeres etapes del confinament. El trencament de rutines sovint genera ansietat per la desubicació que genera i, fins que no s'adquireixen noves pautes, es pot mantenir aquesta sensació. Alguns educadors expliquen que en els contactes amb alumnes troben situacions de pèrdua d'hàbits, amb alumnes aixecant-se a les quatre de la tarda en famílies que no

estableixen pautes o que no les poden controlar, com el cas de les llars monomarentals amb les mares treballant fora tot el dia.

- **Augment de la pressió sobre la imatge corporal?** Els experts assenyalen que al llarg del confinament s'ha parlat molt, a les xarxes socials, de "no acabar el confinament amb més pes", des d'una perspectiva de la imatge corporal més que de la salut. Això té a veure directament amb els cànons de bellesa i l'obligatorietat d'encaixar dins uns paràmetres, especialment en relació amb les dones joves. El confinament podria produir doncs un augment de la *gordofòbia* i per tant també del malestar de moltes persones (majoritàriament dones) pel que fa al seu cos.

Conseqüències del confinament sobre el benestar emocional i mental de les persones joves

- **Empitjorament general del benestar emocional.** Les evidències científiques en aquest camp d'estudi constaten que contextos d'incertesa, d'aïllament i de privació solen generar un augment d'episodis d'estrès, malestar social, ansietat social i depressió, uns riscos que a més ara han de ser detectats i gestionats majoritàriament dins de la pròpia llar. Les afectacions més freqüents detectades pels professionals entre les persones joves durant la pandèmia són, entre d'altres, l'insomni, la pèrdua de la gana, l'angoixa, la por i l'ansietat. Les dones tendeixen a mostrar pitjors resultats en aquests indicadors de benestar psíquic i emocional.
- **Riscos de més gravetat.** Una recerca que analitza els resultats de les investigacions fetes sobre els efectes de les quarantenes sobre la salut mental destacava que factors com la por a la infecció, la frustració i l'avorriment augmenten el risc de sofrir símptomes d'estrès posttraumàtic, ràbia o confusió. L'experiència viscuda a Xina, on el confinament va començar abans, confirma que es poden produir augments en el nombre de depressions, suïcidis o addiccions. En la mesura que les persones joves estan patint més els efectes del confinament, caldrà estar atents a aquestes qüestions. Tot i això, aquestes són situacions extremes i en general els experts són prudents a l'hora de fer previsions.

El confinament pot fer augmentar les problemàtiques associades a l'ús de pantalles

- **Augment de l'ús de pantalles durant el confinament.** En aquest període de tancament, l'activitat en línia dels menors espanyols ha augmentat un 180%, segons una anàlisi de la plataforma de seguretat i benestar digital per a les famílies Qustodio. Aquestes dades coincideixen amb el resultat de l'esmentada enquesta del CEO, que mostra que les persones joves han fet un ús massiu de les videotrucades i dels missatges de text. Especialment entre el col·lectiu més jove, l'ús d'aquestes tecnologies ha estat molt alt i superior al de la resta de grups d'edat: el 90,2% (16 a 24 anys), 86,4% (25 a 34 anys) i 73,4% (població de més de 16 anys) ha fet videotrucades en els darrers 5 dies i el 96%, 85,4% i 90%, respectivament, ha enviat missatges de text.
- **Riscos associats.** En aquest sentit, doncs, cal monitoritzar el risc d'addiccions a aquests recursos virtuals; i també l'augment de problemàtiques potencials associades al seu ús, com ara l'assetjament virtual, l'accés al joc i apostes en línia o la falta de seguretat a la xarxa, entre altres. Aquests riscos s'agreugen per les elevades dificultats de detecció i de seguiment per part d'institucions educatives i de salut en el context actual.

Altres àmbits d'afectació

- **La violència masclista en l'àmbit privat durant el confinament.** Aquest és un aspecte que preocupa els professionals, ja que temen que la violència domèstica pugui augmentar durant el període de confinament: algunes persones s'hauran vist obligades a passar més temps amb el seu maltractador, i a fer-ho en unes condicions de tensió i nerviosisme comuns a tothom que

poden empitjorar, també, la situació de maltracte. A més, en aquestes circumstàncies els dispositius socials habituals també s'han vist afectats. Aquest tipus de violència pot haver afectat tant a les noies joves en tant que parelles, com a nens i nenes en tant que persones dependents.

- **Tornada a l'armari.** Una part de la població LGTBI no ha explicat o no expressa obertament la seva orientació a la llar d'origen, per la qual cosa el confinament entre aquest segment de la població no emancipat pot haver suposat una situació de tensió, angoixa, conflicte o fins i tot violència.

Desigualtats de salut en el confinament

- **Les persones amb dificultats pre-existents són especialment vulnerables.** Un col·lectiu especialment afectat pel confinament pot haver estat el de persones joves amb dificultats emocionals o de salut mental o discapacitats, per a qui el tancament pot haver resultat especialment difícil, així com per als seus familiars.
- **Els recursos materials i educatius faciliten el confinament.** Habitualment, les famílies amb més recursos en un àmbit (com el material) tendeixen a tenir més recursos també en d'altres (com el cognitiu o cultural). En aquest sentit, molts professionals adverteixen que el confinament serà més o menys difícil en funció d'aquests recursos, que depenen en bona mesura de la classe social, en sentit ampli, de la persona jove o de la seva família. En aquest sentit, tant per a les persones joves emancipades com per a les no emancipades, les condicions materials del confinament (espai disponible, etc.), l'impacte de la pandèmia en la seva situació econòmica o els recursos per gestionar les tensions i problemàtiques del confinament, són qüestions en gran part relacionades amb la seva posició social.
- **Les dones joves poden estar patint més el confinament.** Tot i que l'afectació del confinament està sent relativament ambigua en funció del sexe entre nois i noies, és possible que siguin elles a qui el confinament els resulta més problemàtic. En l'Enquesta sobre l'impacte de la COVID-19, del Centre d'Estudis d'Opinió, la majoria d'indicadors referents a l'estat d'ànim durant el confinament són pitjors entre les noies (16 a 24 anys) que entre els nois: així, el 64,2% d'ells i el 71,4% d'elles puntuen 5 o més (en una escala de 0, gens, a 10, molt) pel que fa a la tristesa; el 55,9% d'ells i el 73,6% d'elles pel que fa a l'angoixa; i, inversament, el 62,2% d'ells i el 59,6% d'elles pel que fa a la confiança. Aquests indicadors podrien revertir en un augment dels problemes de salut mental post-confinament.

Una part de l'explicació a aquesta vivència desigual del confinament la trobaríem en l'augment desigual de la distribució dels temps i treballs, especialment en les famílies joves amb fills i filles a càrrec: l'augment més gran de les feines de cura entre elles podria estar provocant un empitjorament de l'estat de salut físic i emocional d'algunes dones joves, en major mesura que la dels nois.

- **La segregació residencial com a focus del confinament complex.** Finalment, és difícil esclarir l'efecte en termes de benestar emocional i/o físic entre les persones joves en funció de les variables territorials de desigualtat habituals, com l'àmbit territorial i/o la mida del municipi. Tot i això, una variable de desigualtat territorial com la segregació residencial de la població, també la jove, en barris i/o municipis afavorits i/o desafavorits sí que explica bona part de la vivència desigual del confinament. Al capítol de Territori d'aquest informe es mostra com són els barris més desafavorits on l'afectació de la pandèmia és més alta, així com les dificultats derivades tant per la manca de feina com per la necessitat de seguir treballant, com lògicament per les característiques de l'habitatge on es viu el confinament i els recursos familiars per afrontar-lo.

2.4.2. Prospectiva

- **Gestió de l'impacte del confinament en la salut.** En la fase postconfinament caldrà gestionar l'impacte sobre la salut de les persones joves que el confinament haurà tingut. Com s'ha vist, s'esperen conseqüències sobre el benestar de les persones joves en diferents àmbits, com l'alimentació, el sedentarisme, les addicions, el benestar emocional en general o els problemes incipients, o no, de salut mental. Una preocupació entre els professionals és com arribar a les persones joves afectades negativament per l'aïllament social i que com a conseqüència d'això s'han reclòs en sí mateixes i no manifesten la necessitat d'ajuda.
- **Recuperació de les relacions interpersonals normalitzades.**
 - **Reconstrucció de lligament.** Durant el postconfinament caldrà recuperar la normalitat en les relacions interpersonals, tant aquelles intensificades, i en alguns casos, perjudicades, durant el confinament conjunt en el mateix habitatge (familiar o no); com en les relacions que s'han vist suspeses, si més no presencialment, durant el confinament. Aquest procés pot ser complex i no exempt de dificultats.
 - **Riscos durant la desescalada.** És possible que la relaxació de les restriccions del distanciament social impliquin, en un primer moment, un seguit de riscos per excés, davant la necessitat d'esbargiment i contacte social derivat del confinament. És probable que es produeixi, en un primer moment, un pic de situacions de risc en l'oci juvenil, tant en relació amb els contagis de la COVID-19 com als riscos tradicionals associats a l'oci.
- **Els rebrots de la pandèmia poden provocar una repetició de les problemàtiques del confinament.** Lògicament, possibles rebrots de la pandèmia que impliquin un nou confinament pot provocar la repetició del tipus de problemàtiques descrites en la secció anterior, tot i que és difícil preveure la intensitat en què es viurien. D'una banda, sens dubte dependria de la durada de les noves mesures. Tot i això, és possible que en molts casos, fins i tot en el cas d'un nou confinament de durada més curta, només el fet d'anunciar-se provoqui un augment important del malestar emocional, per l'anticipació de les problemàtiques ja viscudes i que es preveu tornar a repetir. D'altra banda, el confinament viscut ha generat recursos i rutines per fer-hi front, factor que pot contribuir a moderar l'anterior. En general, és de preveure que les persones i col·lectius que més s'han vist afectats negativament pel confinament siguin les més reticents a tornar-hi.
- **La crisi econòmica incidirà en la salut de les persones joves.** Les possibles problemàtiques futures tot just esmentades són específiques de la pandèmia i del confinament. Més enllà d'això, la crisi econòmica que es preveu tindrà un impacte "tradicional" sobre la salut de les persones joves afectades. En aquest sentit, l'àmplia recerca sobre la qüestió identifica bé les principals problemàtiques associades a les situacions laborals de vulnerabilitat, que en un període de crisi tendeixen a ampliar les persones a qui afecten i la durada i intensitat d'aquesta afectació. En un estudi encarregat per l'Observatori Català de la Joventut, i encara pendent de publicar, se sintetitzen aquestes qüestions:³²
 - **Atur.** "Una àmplia literatura científica mostra els efectes adversos dels episodis d'atur, en particular de llarga durada, sobre la salut tant física com mental, a més de provocar l'adopció d'estils de vida desfavorables (...). La desocupació a una edat jove està relacionada amb problemes de malaltia, discapacitat i fins i tot morts en el curs posterior de la vida. L'atur amenaça la integració de les persones joves a la societat i això és particularment cert en el cas de l'atur de llarga durada".
 - **Inactivitat.** Igualment, la recerca epidemiològica suggereix que en el seu conjunt l'estatus d'inactiu "no és gaire més favorable que l'atur pel que fa a la referència a la salut. Efectes adversos similars als de l'atur sobre la salut mental s'han identificat en situacions de no

³² Benach, J (2019). *Trajectòries laborals precàries i salut en el jovent català. Una anàlisi a partir de les dades de l'Enquesta a la Joventut de Catalunya 2017.*

ocupació, com per exemple una baixa llarga per malaltia o l'abandonament de la feina per qüestions familiars”.

- **Temporalitat.** Finalment, en relació amb l'ocupació temporal i precària, actuarà sobre la salut a través dels mecanismes següents: “a) més percepció subjectiva del risc de perdre la feina de forma involuntària; b) privació material, ja que el treball temporal no tan sols rep salaris més baixos en mitjana, sinó que pot barrejar-se amb períodes de desocupació; c) pitjors condicions de treball; d) rebre menys mesures de prevenció i formació en riscos laborals; i e) assumir més càrrega de treball tot tractant de mantenir el lloc de treball”.
- **Les desigualtats de salut s'accentuaran durant la crisi econòmica.** Per cloure aquesta secció, cal fer esment al fet que la salut de les persones jove tendirà a tenir una afectació diferent en funció dels determinants socials. A la secció anterior s'ha analitzat l'impacte del confinament sobre la salut en funció de les variables de desigualtat. Són les mateixes variables les que en un context de crisi laboral afectaran uns col·lectius més que d'altres, i per tant també faran sentir els seus efectes sobre la salut de les persones joves de forma diferenciada.

2.5. Cultura

2.5.1. Situació durant l'estat d'alarma

Les persones joves com a consumidores d'oci i cultura

El confinament ha impedit en gran mesura les formes d'oci fora de casa i per tant ha alterat les pautes i comportaments habituals en relació amb l'oci i les pràctiques culturals. A continuació s'enumeren algunes de les principals afectacions referents a la població jove:

- **Entre l'aïllament i la hiperconnectivitat.** Les relacions interpersonals en l'esfera del temps d'oci són un àmbit que s'ha vist especialment afectat durant l'estat d'alarma. Per a moltes persones, especialment entre els i les joves de menys edat, el confinament ha oscil·lat entre l'aïllament físic dins del domicili i la hiperconnectivitat a les xarxes, amb els amics i per cercar informació. L'aïllament físic ha propiciat un augment dels contactes amb les persones més properes, sovint dins del propi nucli familiar, i sovint en forma de relacions intergeneracionals (avis-nets, per exemple) en les quals en alguns casos ha aparegut el component tecnològic i digital que prèviament era absent.
- **El cara a cara, un tipus d'interacció especialment clau en determinades etapes de la joventut.** Tot i això, el confinament ha afectat directament les possibilitats de mantenir interaccions presencials, un mecanisme fonamental en la socialització de les persones joves. Tot i que la interacció presencial aporta significació i benestar al conjunt de la població, entre les persones que viuen l'etapa juvenil, especialment en l'adolescència i primera joventut, la interacció amb iguals està directament relacionada amb la formació de la identitat i el creixement personal. Els iguals són fonamentals en tant que permeten la definició d'un mateix en relació amb els altres, tant per afinitat com per oposició. En aquest sentit, la privació d'aquest tipus d'interaccions és especialment rellevant en aquesta etapa de la vida.

La privació de la interacció presencial durant el temps d'oci però no només afecta les persones més joves sinó també el conjunt de les persones joves. Sovint s'ha definit la joventut com una etapa d'experimentació i de gaudi de l'oci en un context de manca de responsabilitats laborals i familiars. En aquest sentit, el temps d'oci té més significació per a una part de la joventut que per d'altres grups. D'altra banda, entre les persones joves amb responsabilitats familiars i/o ocupades, la interacció presencial suposa una vàlvula d'escapament important en un context d'increment de les càrregues, la incertesa i l'estrès.

Finalment, la privació de la interacció presencial afecta el conjunt de la població. Entre els col·lectius més afectats s'hi troba el de les persones grans, en particular les que viuen soles i les que es troben en una situació de vulnerabilitat, especialment si aquesta és de caràcter físic o mental.

Tot i això, l'adolescència i la primera joventut són una etapa especialment marcada per la necessitat d'aquest tipus de contactes i per una certa fragilitat emocional, de manera que el confinament ha afectat negativament, e, l'àmbit de la salut i l'estabilitat emocional, una part d'aquest col·lectiu, tal com es detalla en el capítol de Salut d'aquest informe.

- **Un acotament de la xarxa de relacions habituals?** És d'esperar que la privació de la interacció presencial i la seva translació a mitjans digitals hagi provocat una reducció dels contactes, tant els quotidians com esporàdics, i que la interacció s'hagi desenvolupat al voltant de les xarxes pre-existents més properes. En aquest sentit, la interacció amb els altres, una font primordial d'informació, benestar i desenvolupament, s'ha empobrit. Tot i això, també s'ha detectat més contacte amb familiars menys propers, si més no durant les primeres setmanes del confinament.
- **La joventut ja estava molt adaptada a l'entorn on-line.** A diferència d'altres col·lectius, les persones joves ja tenien l'hàbit de consumir cultura digital i de relacionar-se amb el grup a través d'aquesta. En aquest sentit no els ha calgut un procés d'adaptació tan marcat com a d'altres col·lectius, especialment en relació amb el consum cultural. Tot i això, l'ús de les NTIC

en entorns formals com és l'educació i el treball pot haver estat una experiència nova per a molts i moltes joves. Per exemple, alguns professors expliquen la dificultat d'alumnes dels seu instituts per enviar un *mail*. És possible però, que les persones joves puguin adquirir aquestes habilitats més ràpid que d'altres col·lectius, per la seva familiaritat amb els entorns virtuals.

- **Augment del consum cultural digital...** Pel que fa al consum cultural, durant el confinament s'ha produït un augment destacat de l'oferta digital, d'alguns tipus de consums digitals i d'alguns tipus d'accésos a aquests consums.
 - **Oferta.** Pel que fa a l'oferta, són destacables els esforços realitzats per entitats i empreses per tal de facilitar l'accés gratuït a alguns dels seus continguts, en alguns casos creats *ad hoc*.
 - **Demanda.** Pel que fa als consums, els continguts audiovisuals i els videojocs són els principals beneficiats pel confinament.
 - **Canals.** Pel que fa als mitjans d'accés als continguts, les plataformes *on-line* de continguts audiovisuals també emergeixen com el mitjà més beneficiat pel confinament cultural i moltes famílies s'han subscrit a continguts de pagament.
- **... tot i que no sempre.** Ara bé, el confinament no té per què haver provocat un augment del consum de tots els continguts culturals digitalitzats: en la música, per exemple, inicialment es va produir un descens del consum, ja que va implicar un trencament de les rutines a través de les quals moltes persones l'escoltaven, com els desplaçaments en transport públic o caminant o la pràctica esportiva.
- **Quins nous hàbits i pautes ha generat el confinament?** El confinament ha generat l'obligació de crear noves pautes de selecció dels consums culturals. Tot i això, a diferència d'altres grups socials, les persones joves tendeixen a tenir clar qui són el seus "preceptors", és a dir, aquells que les aconsellen i els donen recomanacions d'interès. És possible que durant el confinament els hagin continuat fent cas i hagin pogut trobar amb més facilitat les propostes que els interessin.
- **Les desigualtats tradicionals han augmentat en el context del confinament (cultural).**
 - **La classe social com a factor explicatiu fonamental en els consums culturals confinats.** Abans del confinament, la classe social era un eix bàsic a l'hora d'explicar els consums culturals. El confinament en part ha igualat alguns aspectes relacionats amb aquestes desigualtats (ja que s'ha impossibilitat el consum cultural presencial, en què les classes mitges tenien un protagonisme primordial, com ara el teatre); però també ha accentuat i/o fet més rellevants les desigualtats en relació amb diversos àmbits:
 - **Tinença, qualitat i quantitat d'equipament i de connexió.** En la mesura que bona part dels consums s'han realitzat *on-line*, tenir o no equipaments (ordinador, *tablet*, *smartphone*) i connexió a internet, i la seva qualitat; el nombre de dispositius disponibles; i la disponibilitat dels dispositius (ja que poden dedicar-se a altres necessitats familiars, com el teletreball) són elements fonamentals per explicar les desigualtats d'accés als continguts digitals. En aquest sentit, la classe social, vinculada als recursos materials disponibles, és el factor explicatiu primordial.
 - **Altres aspectes vinculats als recursos financers.** L'espai en què es gaudeix o pateix el confinament i els recursos per adquirir (o ja tenir) béns i serveis per consumir o realitzar pràctiques d'oci (videojocs, joguines i jocs, materials, béns electrònics, etc.) també determinen la quantitat, varietat i qualitat de l'oci disponible. En aquest confinament és especialment rellevant el consum audiovisual, marcat per la possibilitat (o el preu relatiu que es paga en relació amb els recursos materials familiars disponibles) d'accedir o no a continguts audiovisuals de pagament.

- **Recursos cognitius i culturals propis i familiars.** Finalment, el nivell educatiu i cultural de la persona jove i/o de la seva família d'origen, en cas que encara hi visqui, també és un factor de desigualtat en el confinament cultural. Aquests recursos tendeixen a facilitar que el confinament cultural no suposi un trencament en el consum cultural i suposen una eina per adaptar-se a noves pràctiques culturals i d'oci promogudes pel confinament.
- **Un impacte de gènere marcat per la conciliació.** D'entrada, el confinament cultural hauria de ser més senzill per les persones amb més qualificacions i capital cultural, ja que disposen de més recursos cognitius i culturals per adaptar-se a aquesta situació. Les noies, com és sabut, tenen més qualificacions que els nois i, per tant, en absència d'altres factors, en general hauria de ser un grup menys afectat pel confinament cultural. Tot i això, al capítol de Gènere d'aquest informe s'explica l'elevat impacte negatiu de l'estat d'alarma sobre les dones joves, molt especialment entre aquelles amb fills i filles a càrrec i/o altres persones dependents. La combinació del treball i/o l'atenció a les persones a càrrec i el gaudi de l'oci resulta especialment complicat en un context excepcional com aquest.
- **Una igualació a la baixa de les desigualtats territorials.** A l'igual que ha ocorregut en l'àmbit de l'Educació, el confinament cultural ha eliminat algunes desigualtats territorials en l'àmbit cultural. És una igualació a la baixa, però, degut a la desaparició provisional d'una oferta que era molt desigual en funció del territori: són els entorns urbans i més ben comunicats els que tenen més oferta cultural presencial en un context normalitzat, i és precisament aquesta oferta la que s'ha vist eliminada durant el confinament. Més enllà d'això, cal destacar que alguns municipis tenen problemes de connectivitat que durant el confinament han adquirit més importància.

Lògicament, les desigualtats territorials vinculades a la segregació urbana també s'han vist accentuades durant el confinament cultural: són aquells barris i municipis desfavorablement segregats els que concentren bona part de la població vulnerable (en situació d'atur, risc de pobresa, més problemes de salut, etc.), i per tant aquelles a qui el confinament ha tancat a casa amb menys recursos materials i immaterials per fer front al tancament de l'oci i la interacció presencial. N. Barbieri analitza, amb dades de l'Enquesta de participació i necessitats culturals a Barcelona, l'afectació d'un possible tancament d'equipaments culturals de barri, com la biblioteca o el centre cívic.³³ Aquesta enquesta conté un parell de preguntes que són molt útils per analitzar el context actual de tancament cultural. En una escala de 0 (gens) a 10 (molt), les persones enquestades consideren que el tancament de la biblioteca i del centre cívic les afectaria, de mitjana, 5,9 punts sobre 10. En barris de renda baixa, la mitjana és de 6,4 per la biblioteca i de 7 pel centre cívic; en barris de renda alta, en canvi, la mitjana és de 5 i 5,2, respectivament.

- **Un impacte incert sobre les persones d'origen estranger.** A l'igual que en l'àmbit educatiu, l'impacte *per se* de l'origen geogràfic és difícil d'escatir, i està vinculat a casuístiques pròpies de la condició de nouvingut, quan és el cas, com podria ser la importància de les interaccions presencials, sigui en espais públics o privats, entre els membres de comunitats molt interconnectades al barri i amb poca interacció amb d'altres grups.

Tot i això, el col·lectiu d'origen immigrant es troba molt sobrerrepresentat entre la classe treballadora, de forma que les problemàtiques vinculades a aquest grup (veure apartat precedent) es troben molt presents entre la immigració. La interacció entre aquestes dues variables de desigualtat, i d'altres que s'hi poden afegir com el gènere, se'ns dubte fan que aquest sigui un dels col·lectius joves més afectats pel confinament cultural.

³³ Barbieri, N.: *Qui ens ho havia de dir? Sobre el coronavirus i una part de la nostra vida cultural*. <https://ubicarse.net/2020/03/25/qui-ens-ho-havia-de-dir-sobre-el-coronavirus-i-una-part-de-la-nostra-vida-cultural/>

- **La xarxa personal prèvia i la comoditat en la interacció on-line.** La xarxa de relacions personals sovint s'analitza com a resultat de les desigualtats socials més que com una desigualtat en sí. Tot i això, en el context del confinament aquesta és una qüestió que pot haver guanyat importància. Les persones joves amb posicions menys centrals en les xarxes personals, però que en el cara a cara tenen unes relacions prou satisfactòries, és possible que durant el confinament s'hagin pogut quedar fora de les xarxes significatives, i en aquest sentit generat situacions emocionalment complicades.
- **Un desconfinament empobridor?** Com s'ha dit prèviament, durant el confinament s'ha produït un augment de l'oferta cultural digital, sovint acompanyada per un accés gratuït o a preus reduïts. Aquest fet permet el trencament de barreres i arribar a un cert públic al qual per diverses raons (barreres físiques, econòmiques, distància territorial, etc.) li era difícil de consumir aquests serveis. La tornada a la "normalitat" no hauria de suposar el confinament d'aquesta oferta cultural.

Les persones joves com a creadores culturals

- **Un impacte relatiu entre els creadors no professionals.**
 - Pel que fa a la creació cultural lúdica, el confinament de fet pot haver produït un augment de la producció i les pràctiques culturals. Durant el confinament moltes persones joves estan tornant a practicar i/o augmentant la pràctica artística des de casa (dibuixar, tocar un instrument, fer vídeos, etc.). També la creativitat en grup, a través de mitjans tecnològics, es troba en un context relativament favorable, o no del tot desfavorable.
 - Pel que fa a projectes no professionals però més ambiciosos, s'espera que el confinament no els hagi anul·lat sinó posposat. Parlem de projectes que es desenvolupen de manera cooperativa i on hi ha una hibridació entre el rols del creador, el del productor, promotor i consumidor, i que no s'haurien de veure tan afectats pel tancament cultural com els projectes professionals.
- **Un impacte enorme entre els creadors professionals.** Per contra, en aquest sector el tancament cultural ha tingut un impacte molt gran. Cal recordar que aquest sector havia estat un dels més afectats per la crisi precedent i pel relativament recent increment de l'IVA sobre els serveis i productes culturals.
 - **Espais d'exhibició.** Els espais d'exhibició estan aturats i sense una certesa de quan podran obrir ni en quines circumstàncies, i si les noves normatives que caldrà aplicar seran viables.
 - **Convocatòries públiques.** Es desconeix si es continuaran fent convocatòries públiques per a creadors, com quedaran els diversos festivals que hi ha a tot el territori -una de les borses de treball que hi ha per a molts creadors- i quin tipus d'ajuts públics hi haurà. Així, hi ha un gran temor que els ajuts vagin a parar a grans productors culturals i els petits es quedin fora. També hi ha el neguit de com queda el mercat internacional, ja que hi ha creadors que el seu mercat és sobretot exterior (com el circ) i caldrà veure si les limitacions de mobilitat els podran afectar.
 - **Feines vinculades a la indústria cultural.** A més de l'anterior, moltes persones joves creadores tenen feines en la indústria cultural. Per exemple, molts treballen de guardes de sala, acomodadors, educadors o mediadors, fent visites a museus o edificis culturals, activitats vinculades al turisme, etc., i per tant en aquests moments molts es troben en una situació de suspensió temporal de l'ocupació o a l'atur.
 - **Finalització (o no) de la carrera professional artística.** Com a conseqüència de les situacions precedents, i com en molts altres àmbits, les persones joves que tinguin

recursos materials disponibles, propis o familiars, podran aguantar més la situació. En canvi, a qui els falti aquest coixí, és possible que hagin de renunciar a fer carrera artística, que en condicions normals ja és precària i complicada.

Les persones joves com a estudiants en graus d'arts

- **La dificultat específica de l'educació artística *on-line*.** Les universitats s'estan adaptant a la nova situació i estan accelerant de manera abrupta el trànsit a l'educació *on-line*. Hi ha graus en què aquesta adaptació és relativament més fàcil, sobretot en carreres on no hi ha assignatures pràctiques. Però en el cas dels estudis artístics, aquesta adaptació és molt difícil (pensi's, per exemple, en els estudis de dansa o de teatre). Això implica que les assignatures pràctiques o de tallers no es poden fer o que en la seva adaptació es minva molt la seva qualitat i/o sentit. A més a més, pel que fa a l'avaluació de determinades matèries i competències, és difícil avaluar certes creacions des de la distància. Tot i que en algun cas hagin adaptat les seves creacions a formats digitals, aquestes no són les creacions on els i les joves creadores es podrien sentir més còmodes.
- **Les bretxes.** Als ensenyaments artístics també es produeixen les bretxes en l'ensenyament *on-line* assenyalades al capítol d'Educació (tinença d'equipament o connectivitat; qualitat, quantitat i disponibilitats d'aquests). A més a més, molts ensenyaments artístics, a través dels seus tallers, faciliten recursos tècnics i materials dels quals les persones joves no disposen.
- **Beques per estudiar a l'estranger.** Finalment, hi ha en aquests moments una incertesa sobre les beques per continuar els estudis a l'estranger. Si bé tota formació a l'estranger és important, en el cas de les formacions artístiques esdevé fonamental, perquè ofereix el coneixement d'unes realitats i contextos diferents que, si es volen professionalitzar en la carrera artística, és important que coneguim.

2.5.2. Prospectiva

Les persones joves com a consumidores d'oci i cultura

- **Accentuació de les tendències preconfinament.** L'impacte de la crisi probablement accentuarà les tendències ja accelerades per la darrera crisi econòmica: disminució de les formes de consum cultural més cares (cinema, teatre, bars i discoteques) i domesticació (realització a casa) de l'oci a través dels consums digitals, especialment els audiovisuals. Aquestes tendències estan transformant el sector cultural, afavorint uns àmbits i perjudicant-ne d'altres.
- **Disminució de l'oferta i/o increment dels preus?** Si les sales d'exhibició es veuen obligades a reduir el seu aforament, i si bé es possible que en un primer moment hi hagi un programa de descomptes i ofertes que busquin que la gent perdi la por a anar a espectacles públics, a mig termini els preus poden acabar pujant. Lògicament això afectaria especialment el públic jove. També hi pot haver una retallada en l'oferta d'activitats gratuïtes que oferien algunes entitats i equipaments, així com en les sortides escolars.
- **Augment de les desigualtats en l'accés a l'oci i la cultura.** El possible increment de preus, la intensificació de la domesticació de l'oci i la reducció de l'oferta cultural provocaran un augment de les desigualtats socials en l'accés a l'oci i la cultura, afectant els col·lectius esmentats en la secció anterior.
- **Impacte en les pautes culturals i relacionals.** Queda per veure, en tot cas, quin és el resultat anímic de la fi de la crisi, probablement d'aquí un o dos anys, en termes de revaloració del cara a cara i les relacions personals. I també caldrà veure si a nivell general es produeix algun tipus de reestructuració d'alguns elements bàsics de l'oferta cultural i, també, de l'organització econòmica, que evidentment condicionarien aquest possible impacte.

Les persones joves com a creadores culturals

- **Cancel·lació o reducció de les noves produccions culturals.** Els nous projectes i activitats culturals que es desenvolupin sovint es veuran forçades a fer-se amb menys recursos tant de personal com econòmics. Parlem per exemple de la realització d'obres de teatre amb molt pocs actors, concerts amb menys músics, fires amb menys companyies contractades o companyies més petites, etc. D'altres activitats senzillament es cancel·laran o no es faran.
- **Un sector especialment fràgil a nivell laboral.**
 - **Vulnerabilitat laboral...** Els i les professionals de la cultura no seran els únics afectats per la crisi econòmica, però la proporció molt elevada de professionals per compte propi, de micro-empreses i d'entitats sense capacitat financera que hi ha en el sector cultural fan que aquest sigui especialment vulnerable davant l'allargament del confinament i l'arribada de la crisi econòmica. Molts joves creadors tenen contractes temporals, són autònoms discontinus o senzillament treballen dins de l'economia submergida. Per tant, molts d'ells, tant durant el confinament com la crisi posterior, estan en una situació de desprotecció. Bona part del personal d'aquestes activitats és jove, per la qual cosa es veurà especialment afectat. Els professionals externs que també viuen de la indústria cultural (tècnics de so, de llum, muntadors d'escenaris, etc.) també es veuran molt afectats.
 - **... i dificultat per accedir als ajuts.** La vulnerabilitat laboral sovint implica dificultats per accedir als ajuts per fer front a la manca de feina, i això és especialment cert dins del sector cultural. El Ministerio de Cultura ha aprovat la possibilitat que els artistes d'espectacles públics en règim d'autònoms discontinus que hagin estat donats d'alta un mínim de 20 dies durant l'any 2019 puguin accedir a un mínim de prestació d'atur. Queden fora de l'accés a aquests ajuts qui no ha estat donat d'alta aquest temps mínim, qui se sustenta total o parcialment a partir de premis i beques en les quals no s'estableix un vincle professional (com els artistes seleccionats en la convocatòria de la Sala d'Art Jove) o les moltes persones que treballen a l'economia submergida. A més a més quedarien fora d'aquesta prestació els autònoms discontinus que no van estar donats d'alta en règim d'artista però que si formen part del sector cultural, com el personal tècnic.
- **Concentració de la indústria cultural?** Segons la durada de la crisi i la recuperació, pot produir-se una concentració de les indústries culturals i el desmantellament de les xarxes creatives actuals, circumstància sens dubte empobridora.

Les persones joves com a estudiants en graus d'arts

- **Un accés més complicat i desigual als estudis artístics.** En un context de crisi econòmica amb especial afectació a les persones joves, l'accés als estudis artístics serà més difícil o impossible per a més joves. Aquests estudis solen ser cars, no només per la matrícula en sí sinó perquè sovint impliquen la compra de materials necessaris que no acostumen a ser econòmics. Molts estudiants es pagaven part dels estudis amb feines precàries, ja siguin vinculades a l'àmbit cultural o en àmbits com l'hostaleria, el turisme, etc. La crisi econòmica tindrà una especial incidència en tots aquest àmbits, de forma que acabarà afectant directament la població jove i per tant es preveuen dificultats importants per accedir a aquests estudis entre una part de les persones joves que ho voldrien fer.

2.6. Participació

2.6.1. Situació durant l'estat d'alarma

Context

- **Centralització de la presa de decisions.** L'emergència de les mesures preses per fer front a la COVID-19 ha anat acompanyada d'una important centralització de la presa de decisions, que en part ha afectat tots els nivells de l'Administració. S'han pres decisions d'una gran afectació sobre la vida de les persones sense els processos de deliberació i consulta que haurien d'acompanyar aquest tipus de mesures. En termes participatius i de qualitat democràtica dels processos de presa de decisions, la pandèmia ha suposat un empitjorament dels mecanismes habituals. La naturalesa excepcional de l'estat d'alarma inclou aquesta supressió, o minoració, dels mecanismes de consulta i participació.
- **El paper de l'autoritat.** L'estat d'alarma suposa l'establiment de limitacions en un context de crisi sanitària que reforça les pors de la població i, en alguns casos, la demanda de mà dura, així com una revalorització de l'autoritat. En l'aplicació d'aquestes directrius, durant aquestes setmanes, diverses entitats alerten que s'han comès abusos i vulneracions de drets, tant en l'àmbit públic (especialment en relació amb els cossos policials) com en el privat (dins de les famílies). Les persones joves serien una de les principals víctimes d'aquesta situació, tant en l'àmbit públic (en què la joventut parteix d'una estigmatització negativa prèvia) com en el familiar (on moltes persones joves no emancipades es troben en una situació complexa si no tenen una bona relació amb els seus progenitors).
- **La invisibilització de la resta.** L'excepcionalitat de la pandèmia i de les mesures per fer-hi front, i el seu enorme impacte en la vida de la totalitat de les persones, ha provocat que la resta de qüestions hagin passat a un segon pla en l'agenda política i mediàtica, o que hagin desaparegut. Alguns moviments vinculats a la participació política i social que estaven tenint una àmplia cobertura mediàtica i repercussió social, com la lluita feminista o les protestes a Hong Kong, han vist la seva exposició mediàtica molt disminuïda. L'excepció més notable a aquesta dinàmica és el moviment contra el canvi climàtic, que s'ha vist beneficiat, en termes de difusió, per la pandèmia, ja que hi estan vinculats com a possible causa i com a conseqüència (millora dels indicadors mediambientals a nivell global com a conseqüència de l'aturada econòmica i social).
- **Estat, mercat i societat civil.** La pandèmia suposa una amenaça i un repte pel conjunt de la societat. Tot i això, des d'una perspectiva macro, els agents s'han mobilitzat amb intensitats diferents, en funció de la percepció que cadascun té de les seves responsabilitats. En aquest sentit, l'estat i la societat civil han estat els principals agents en donar resposta a les necessitats d'intervenció en el nou context. El mercat ha respost en menor mesura, a partir principalment d'aportacions puntuals no necessàriament representatives del conjunt. La *cura* de les persones, en un sentit ampli, ha quedat principalment en mans de la societat civil i de les administracions.

Actituds i pràctiques participatives durant el confinament

- **Limitació de la participació.** El confinament altera enormement les possibilitats de participació. Això afecta les accions de participació finals o mobilitzacions (per exemple, l'1 de maig es va celebrar sense manifestacions) però també tots aquells espais i xarxes de participació que es veuen alterades (reunions d'entitats, assemblees i comissions de plataformes i moviments socials...). En molts casos aquestes activitats, sovint amb un protagonisme destacat de les persones joves, s'hauran aturat o hauran tingut una continuïtat *on-line* incompleta.
- **La tecnologia com a canal central de la participació.**

- **El potencial de la participació on-line...** Tot i això, en aquest context de limitacions de la participació presencial, l'ús de les xarxes socials digitals ha esdevingut una eina d'acció col·lectiva de gran potència i també una oportunitat per mantenir, activar i establir relacions de suport comunitari. Aquestes xarxes han permès connectar a moltes persones que es trobaven aïllades per situacions de soledat o vulnerabilitat social.
 - **...les seves limitacions...** Tot i això, la participació virtual no pot substituir la presencial en totes les seves dimensions. D'una banda, la presencialitat és imprescindible tant per les accions finalistes de la participació (com les manifestacions) com per les instrumentals, així com per establir i reforçar els vincles interpersonals imprescindibles en qualsevol àmbit. D'altra banda, la participació on-line té el repte, comú amb la resta d'àmbits, de la bretxa digital: disponibilitat, quantitat i qualitat de connexions i equipaments, i tenir les competències necessàries per fer-ho. En aquest sentit, la participació on-line pot augmentar les desigualtats en aquest àmbit, ja prou grans en un context normalitzat.
 - **... i el paper de la joventut.** En general, les persones joves tenen més competències digitals i la seva adaptació a aquest entorn virtual de la participació hauria d'haver estat menys brusca. De fet, una part important de la participació ja es realitzava on-line. Tot i això, la bretxa digital també afecta les persones joves, no només en relació amb l'accés als recursos físics per a la participació on-line sinó també en relació amb les competències. Professorat i empleadors han advertit, durant aquestes setmanes, de les dificultats d'algunes persones joves per operar en aquest context. En alguns casos les dificultats estan relacionades amb la manca de coneixements tecnològics bàsics. En d'altres, es concreten en el desconeixement sobre determinats canals poc emprats entre la joventut, com el correu electrònic, que segueix sent un mitjà important en entorns laborals. En aquesta segona casuística, però, és possible que les persones joves que ja disposen de competències digitals prèvies es puguin adaptar ràpidament als nous mitjans.
- **Necessitat del vincle social i comunitari.** El confinament suposa la manca d'espais de relació presencial i col·lectiva entre les persones joves. És en aquests espais on sovint se senten més còmodes i tenen l'oportunitat d'aprendre i expressar-se més enllà de la seva unitat familiar i dels entorns educatius i laborals virtuals. En aquest sentit és especialment rellevant el paper que jugaven els equipaments juvenils com a espais socioeducatius o les reunions i les activitats de les entitats juvenils i de diferents col·lectius; així com els mecanismes més informals de trobada com la interacció en espais públics. La tecnologia ha permès mantenir una part d'aquests contactes, però sens dubte n'ha disminuït la riquesa i pluralitat. La interacció amb l'altre s'ha reduït, i els individus i les famílies han reforçat el vincle amb les persones més properes i han incrementat, en aquest sentit, l'aïllament social, sigui individual o col·lectiu. Tot i això, aquesta reducció de les relacions socials també pot haver provocat un increment de les tensions, en un context de marcada incertesa i preocupació pel futur.
- **L'acció solidària.** La pandèmia ha evidenciat les mancances del sistema sociosanitari, ha posat moltes persones en situacions límit i, en general, ha generat un seguit de necessitats noves o ha incrementat les preexistents. En aquest context, s'ha produït una àmplia resposta de la societat civil per intentar cobrir aquestes situacions i oferir suport **a les persones que ho necessiten**. Aquestes iniciatives, que es poden classificar a partir dels paràmetres següents, entre d'altres:
- **Objecte: contra la COVID-19 / contra els efectes del confinament.** Una part de les iniciatives solidàries sorgides durant l'estat d'alarma han tingut per objecte mitigar l'impacte de la COVID-19 o facilitar mitjans per fer-hi front. Seria el cas de la fabricació solidària de mascaretes d'autoprotecció per a professionals o de màscares respiratòries per a malalts. Per exemple, els *Social Makers* de Sant Feliu de Llobregat que han fet equips de protecció individual per a sanitaris amb impressores 3D. Per contra, moltes altres iniciatives s'han centrat en mitigar els efectes del confinament, sigui des d'una vessant de suport material (com els bancs d'aliment), emocional o psicològic (com l'acompanyament a

persones en situació de risc), educatiu (com els recursos *on-line* generats per esplais) o lúdic (com la creació de música o productes audiovisuals d'accés gratuït).

- **Dimensió: individuals / col·lectives.** Tot i que les accions més visibles i difoses són les realitzades de forma col·lectiva, la mobilització també ha arribat en forma d'intervencions individuals, puntuals o continuades. Un exemple seria el suport veïnal a la compra d'aliments per a persones en situació de risc, que s'ha produït tant a títol individual com a través de l'organització de xarxes veïnals.
 - **Canal: virtual / presencials.** Algunes iniciatives s'han basat en la presencialitat, com l'esmentada compra d'aliments, precisament per pal·liar l'efecte del confinament físic sobre les persones que l'havien de seguir més estrictament. D'altres s'han basat en el món virtual, com podrien ser els espais d'acompanyament a gent gran confinada o els *mapatones* de la Creu Roja. Tot i això, en el context del confinament, la gran majoria d'iniciatives utilitzen els mitjans tecnològics per a la seva organització.
 - **Moment de creació: noves / pre-existents.** Algunes de les iniciatives s'han creat com a resposta a la crisi social i sanitària de la COVID-19, com seria el cas del projecte *Poesia viral*; d'altres, que ja existien, s'han redissenyat per donar resposta a aquesta situació d'emergència, com seria el cas de l'oferta de recursos educatius i d'entreteniment per infants i adolescents generada per esplais i moviments associatius.
 - **Relació amb la ciència i la tecnologia: científiques-tecnològiques / profanes.** Destaca el caràcter científic i tecnològic de moltes d'aquestes iniciatives, com seria els casos esmentats dels i les joves de *Social Makers* que han fet EPI amb impressores 3D a Sant Feliu de Llobregat, els *hackathons* a Madrid o els *mapatones* de la Creu Roja. Aquest caràcter tecnològic de moltes de les iniciatives respon a, i també evidencia, les mancances del sistema sociosanitari per fer front a la pandèmia. La majoria de les iniciatives, però, no tenen aquest caràcter tecnològic.
 - **Paper de la joventut: juvenils / no juvenils.** La joventut ha tingut un paper destacat en aquest procés, sigui a través del protagonisme en la creació, redisseny i realització d'aquestes iniciatives (com seria el cas dels esplais i *caus*), sigui a través de la seva participació en iniciatives no juvenils.
- **Adaptació al nou context *on-line* de les entitats i moviments socials.** Com en d'altres àmbits, el confinament ha obligat a entitats i moviments socials a recórrer a aquests instruments i treure'n el seu màxim rendiment. En el cas del moviment *Fridays for Future*, per exemple, tota l'activitat del moviment s'ha reorientat cap als espais *on-line* i les xarxes socials. Es mantenen assemblees, reunions de comissions, assemblees de benvinguda per a persones joves interessades, discussió de documents, reunions amb altres organitzacions, etc., però utilitzant els recursos *on-line*. Les seves formes de mobilització també han canviat. El 15 de maig hi havia convocada una mobilització global que es va anul·lar; en canvi, el 24 d'abril van organitzar una "manifestació de llums i ombres" demanant als activistes penjar fotos d'ombres projectades amb lemes del moviment i difondre-les per les xarxes socials. Aquestes experiències molt probablement tindran continuïtat fins i tot un cop superat el confinament.
- **L'activitat del lleure durant el confinament.** El món del lleure, en què la presencialitat sempre ha estat un element central de l'activitat i del seu sentit, s'ha vist fortament afectat per la pandèmia i les restriccions a l'estat d'alarma. Cal fer esment a dues dimensions:
- **Adaptació al món virtual.** En l'àmbit associatiu i voluntari del lleure educatiu, un sector juvenilitzat, s'han produït moltes iniciatives per continuar l'activitat de les entitats i agrupacions durant el confinament. A través d'iniciatives com "L'esplai des de casa", les entitats estan oferint propostes virtuals cohesionadores, que intenten proporcionar

acompanyament i millorar així el benestar i salut mental dels infants i joves que hi participen.

- **La delicada situació de moltes entitats.** Tot i això, bona part del lleure educatiu, especialment el remunerat, s'ha aturat. En la majoria dels casos els contractes de prestació de lleure presencials (centres oberts, esplais de tarda, etc.) estan suspesos o no s'hauran renovat. Caldrà estar atents a l'evolució del sector en la fase posterior a l'estat d'alarma, ja que es tracta d'un sector fortament precaritzat que pot quedar en una situació crítica.
- **Un increment de les desigualtats en participació.** La recerca prèvia a la pandèmia mostrava com la participació social i política de les persones joves és desigual, principalment a partir de determinants socials. Així, per exemple, l'Enquesta de participació i política de 2017 mostrava les desigualtats següents:
 - **Origen i posició social.** Les persones amb nivells baixos d'estudis, en situacions de precarietat laboral o que provenen de famílies amb menys capital econòmic i educatiu, tendeixen a presentar perfils més passius.³⁴
 - **Gènere.** Les diferències de gènere en la relació de la ciutadania amb la política són menors entre els joves que en la resta de grups d'edat, i en aquest sentit s'ha produït una millora generacional. Tot i això, l'aparició de les càrregues d'atenció a fills/filles i progenitors provoca que es reproduïxien els rols de gènere i les seves desigualtats.
 - **Origen geogràfic i ètnic.** Entre les persones d'origen migrant les dificultats per a la seva participació són cròniques, especialment en els espais més reconeguts per l'Administració.
 - **Territori.** L'eix rural/urbà marca, principalment, diferències en la participació de les persones joves (temàtiques menys diverses i sovint vinculades al municipi, en entorns rurals), més que no pas desigualtats (tot i que l'oferta en entorns rurals efectivament és més reduïda). Tot i això, la baixa tendència a la participació associativa de la població de barris o municipis desafavorits té una dimensió territorial evident i és preocupant, en tant que símptoma d'escassa cohesió social i vincles comunitaris baixos, elements imprescindibles per poder fer front i sobreposar-se a períodes de crisi.

És d'esperar, doncs, que en un context de limitacions de la participació i de canvis en els mecanismes a través dels que opera, les dificultats per participar afectin més els col·lectius prèviament menys participatius. En aquest sentit, durant la pandèmia aquesta situació molt possiblement es veurà agreujada. Destaca la situació del col·lectiu d'origen migrant, pel tancament de molts espais de proximitat que propiciava la participació del col·lectiu; en canvi, els canals que s'han primat en el distanciament físic a través d'internet no són accessibles a tothom per una qüestió de recursos i de bretxa digital, però sovint també per un biaix de classe i d'origen cultural. A més, les accions promogudes des de persones de determinats orígens no són sempre reconegudes i visibilitzades, amb excepcions com les del col·lectiu manter fent mascaretes.

2.6.2. Prospectiva

- **Manteniment de les iniciatives i processos desenvolupats.** Les xarxes i iniciatives que han pres protagonisme durant la pandèmia, unes creades especialment davant la crisi i altres redissenyades també per poder donar resposta a la situació d'emergència, han fet emergir noves formes de solidaritat i de suport veïnal, que humanitzen les relacions i la vida comunitària dels nostres barris i entorns propers. Mantenir aquestes iniciatives esdevé un gran repte que requereix la col·laboració entre les administracions i la ciutadania per donar

³⁴ Soler-i-Martí, R. (coord.) (2019). *Joventut, implicació i context polític a Catalunya. Una anàlisi de l'Enquesta de participació i política 2017*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

continuïtat i fer créixer el compromís en la construcció de ciutats i municipis més humanes i més habitables.

Una altra qüestió és el manteniment de la participació *on-line*, sobre la qual molts experts alerten del potencial d'exclusió. En aquest sentit, sembla que l'adopció de mecanismes *on-line* de participació és més valorada com a medi instrumental de la participació (per organitzar-se, preparar trobades, etc.) que com a mecanisme per concretar accions participatives.

- **Més interès en temes socials i polítics?** Les situacions d'excepcionalitat social i emergència poden provocar un increment de l'atenció i l'interès per les qüestions socials i polítiques i, en alguns casos, per tant, de la implicació. En aquests casos acostuma a augmentar l'exposició de la ciutadania a la informació, a la discussió social/política amb familiars i amistats. Sembla clar que el context actual –tant durant el confinament com en els escenaris posteriors– és propici a aquesta dinàmica, tot i que encara és d'hora per saber si aquesta circumstància es pot estar produint amb més intensitat en joves que en adults. Pel que fa a les desigualtats, els recursos cognitius i d'accés a la informació previs poden facilitar que aquest fenomen es produeixi amb més intensitat sobre aquells perfils ja més propensos a la implicació social i política i, per tant, que tingui un efecte d'augment de les desigualtats pre-existents en matèria participativa.
- **Unes generacions marcades.** Les generacions joves actuals hauran viscut, en un període molt curt, dues crisis econòmiques. A les persones joves de menys edat, la crisi prèvia les va afectar en tant que infants, és a dir, en una situació encara de més vulnerabilitat. Les crisis econòmiques tendeixen a produir, en l'àmbit de la participació social i política, un increment del descontent i la desafecció respecte el sistema polític i les seves institucions. Aquest impacte sovint té un impacte més fort en les persones joves, que es troben en una etapa de la vida en què es formen els seus posicionaments i actituds polítiques, que sovint s'allarguen durant tota la vida o en moltes de les etapes següents. La coincidència de dues crisis d'aquesta magnitud farà que les generacions estiguin molt condicionades per aquestes experiències.
- **Crisi econòmica i legitimitat del sistema i les institucions polítiques.** Les crisis econòmiques van sempre acompanyades d'una pèrdua de la confiança amb el sistema i les institucions polítiques. Aquest fenomen va ser molt clar a l'anterior crisi econòmica i va marcar el procés de socialització política de l'actual generació jove. Per tant, una crisi econòmica com la que s'espera és probable que tingui un efecte de reforç de la desconfiança i la desafecció institucional, que ja és un tret característic de la joventut.

La desafecció i el descontentament pot tenir efectes contraposats en funció dels recursos previs i dels agents de mobilització. En general, el descontent pot ser una actitud movilitzadora per aquells perfils socials amb més recursos mentre que condueix a la desmobilització entre els que tenen menys recursos. Per tant, és probable que comporti aquí també un increment de les desigualtats participatives i, en la mesura que l'acció participativa sigui efectiva, també de les desigualtats socials. De totes maneres, és difícil preveure què passarà, ja que cal tenir en compte que la hipòtesi prèvia pot concretar-se o no en funció de la naturalesa dels moviments i agents de mobilització que més s'activin durant el període de crisi.

- **Joves, dels marges al K.O.?** Més enllà de l'activació o desactivació de determinats grups de joves, de la prioritització de les qüestions juvenils en l'agenda política en dependrà no només la legitimitat del sistema institucional als ulls de les persones joves, i la seva resposta, sinó també el major o menor benestar d'aquestes generacions. En aquest sentit, l'ocorregut en la crisi anterior –postergació de les polítiques que més podrien afavorir les persones joves, o feblesa de les adoptades– no invita a l'optimisme. Tot i això, la situació especialment delicada en què poden quedar aquestes generacions com a resultat de la concatenació de dues crisis pot fer canviar la prioritització dels objectius socials i polítics en els propers anys.
- **Lideratge i autoritarisme.** En moments de crisi es pot produir una reordenació dels valors polítics, i un creixement de la demanda de lideratges forts, fins i tot acceptant renúncies a drets individuals i polítics en pro de la seguretat. És possible que, en alguns països, ja

s'estiguin produint derives autoritàries, i caldria veure en quina mesura aquestes demandes i tendències es concreten a cada país.

3. Eixos de desigualtat

3.1. Classe social

3.1.1. Situació durant l'estat d'alarma

Context

Si als inicis de la pandèmia sovint s'utilitzaven expressions del tipus "el coronavirus ens iguala a tots", o "la pandèmia no sap de classes socials", en aquests moments resulta evident que la classe social és un dels factors determinants de les possibilitats de contagi i de patir més o menys les conseqüències de la pandèmia. La pandèmia és una amenaça més gran per a les classes socials i els barris més pobres i vulnerables i, en aquest sentit, té un marcat caràcter classista:³⁵ ha provocat un augment i ha amplificat les desigualtats ja existents entre col·lectius, en una societat en què una part de la població, precisament la més afectada per la pandèmia, encara no havia superat les conseqüències de la crisi econòmica del 2008. Concretament, en el context de la pandèmia s'han posat de manifest, entre d'altres, les qüestions següents:

- **Els contagis tenen biaix de classe.** Els col·lectius que han estat més exposats al contagi han estat aquells amb menys opcions de teletreballar, que utilitzen amb més freqüència el transport públic o que pateixen amb més facilitat patologies prèvies de salut. Tres elements més freqüents entre les classes populars. Això queda reflectit en els mapes territorials dels contagis, que mostren que són els barris més desfavorits els més durament colpejats pels contagis (veure el Bloc I d'aquest informe).
- **No em preocupa el corona, em preocupa el pa.** Això és el que podem llegir a un reportatge de S. Barroso³⁶ publicat a *Tot Barcelona*, en què una persona en situació de vulnerabilitat expressa que la seva principal preocupació no és el contagi sinó aconseguir un mínim de recursos per la mera supervivència. Una cançó del grup *Stay Homas*, sorgit durant el confinament, es titula "*Si puedes, quédate*", i expressa aquesta realitat: el compliment del confinament com un luxe fora de l'abast dels col·lectius més necessitats. Moltes persones, sense necessàriament haver arribat a aquest extrem, s'han trobat en una situació molt complicada en haver perdut els ingressos derivats del treball sense tenir un coixí econòmic.
- **Sortir-se'n sense suport institucional.** Moltes persones han vist com les seves fonts d'ingressos s'han paralytitzat i les ajudes públiques no els han arribat, o no hi tenen accés (per treballar sense contracte, p. e.). Aquest fet, que es distribueix territorialment de forma desigual i afecta amb més cruïda els barris més vulnerables (veure el capítol de Territori d'aquest mateix informe), ha provocat la necessària aparició de xarxes de suport als barris i grups d'ajuda no formals, però aquestes no sempre han arribat a tothom.
- **Ocupacions essencials, ciutadans prescindibles.** Durant l'estat d'alarma s'ha evidenciat que algunes ocupacions declarades com a essencials (repartidors, temporers del camp o treballadors del comerç, p. e.) les realitzen persones en situació administrativa irregular o què treballen en l'economia submergida o a partir de condicions de contractació precària, sigui amb contractes de durada molt reduïda o com a autònoms forçats. La manca de drets laborals o administratius d'aquestes persones contrasta amb el caràcter essencial de les seves activitats.

En les properes pàgines es repassa l'afectació de la pandèmia durant l'estat d'alarma, en funció de la classe social de la persona jove, a partir dels principals àmbits de la vida.

³⁵ M. Garcés: <https://catalunyaplural.cat/ca/marina-garces-el-control-social-sera-un-dels-grans-guanyadors-de-la-pandemia/>

³⁶ S. Barroso: <https://www.totbarcelona.cat/societat/coronavirus-barcelona-jove-extutelat-pis-okipat-si-no-surto-carrer-no-menjo-no-preocupa-corona-preocupa-pa-2-55936/>

En aquest text entenem el concepte de *classe social* d'una forma àmplia, entenent que fa referència a la posició de la persona en l'escala ocupacional, però també, a vegades, al nivell educatiu, especialment quan es fa referència a la posició social de partida de la persona jove, és a dir, a la posició social dels seus progenitors. Cal tenir en compte que moltes persones joves, especialment les que encara depenen econòmicament dels seus progenitors, encara no han assolit una posició de classe pròpia.

Treball: la dualitat del mercat laboral facilita un impacte de la pandèmia especialment intens en la classe treballadora

- **Els sectors de l'economia més precaritzats són els que han destruït més ocupació juvenil durant l'estat d'alarma.** Les pèrdues d'afiliació al Règim General de la Seguretat Social en el comerç al detall, els serveis de menjar i begudes i les activitats relacionades amb l'ocupació (en què hi ha les ETT) suposen gairebé la meitat (48,6%) del total de pèrdues d'afiliació intertrimestral entre les persones joves.³⁷ Aquestes pèrdues han succeït a pesar del manteniment de determinades ocupacions precàries que formen part de les activitats econòmiques designades com a centrals, i afecten principalment persones joves de classe treballadora, tot i que també afecten alguns i algunes joves que combinen els estudis i el treball.
- **El tipus de contracte determina les possibilitats de perdre la feina.** Relacionat amb l'anterior, els col·lectius joves que més afiliació han perdut són, en termes relatius, els temporals a temps parcial, els temporals a jornada completa, els fixos discontinus, els fixos a temps parcial i els fixos a jornada completa. El 85,7% de les pèrdues en l'afiliació al RGSS s'han produït entre els treballadors/es joves amb contractes temporals.
- **Afectació laboral en ocupacions poc qualificades.** El segment secundari del mercat de treball –que no requereix d'alta qualificació– és el que té menys possibilitats d'aplicar el teletreball, el més afectat per la contractació temporal, per la reducció de l'activitat econòmica, per l'augment de l'atur i per les aplicacions d'un ERTO. En aquest sentit, les probabilitats de les persones joves de tenir una o altra qualificació depenen en bona part de l'origen social. Segons dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017, entre els i les joves de 25 a 29 anys procedents de llars on els progenitors tenen com a màxim una titulació primària, únicament el 24,3% tenen una titulació superior; per contra, aquesta xifra arriba al 48,2% entre els i les joves procedents de llars amb estudis superiors. Així, tal com va ocórrer en la crisi anterior, també centrada en sectors de l'economia poc qualificats, són les persones joves sense estudis, o sense titulacions postobligatòries, les que més estan patint en el context laboral actual. Per exemple, entre la població activa de 16 a 29 anys, la taxa d'atur és del 15,7% entre les persones amb titulacions postobligatòries i del 31,7% entre les que no arriben a aquest nivell.³⁸
- **Retorn forçat al treball presencial.** Milers de treballadors van haver de tornar presencialment a la feina des de la segona quinzena d'abril, i altres ho hauran de fer en les properes setmanes, amb l'increment del risc de contagi que això suposa. Aquells que no poden teletreballar són, en bona part, les persones amb professions poc qualificades, en què la classe treballadora està sobrerepresentada.

Educació: l'impacte del tancament escolar és desigual en una societat desigual

- **Oferta educativa: l'impacte de la segregació escolar.** El tancament escolar ha mostrat una diferent capacitat dels centres públics i concertats per adaptar-se a l'ensenyament *on-line*. Al capítol d'Educació es detalla com són els centres concertats els que més disposen d'una

³⁷ Dades obtingudes de l'informe *Situació dels joves en el mercat de treball català*, elaborat per l'Observatori del Treball i Model Productiu l'abril de 2020.

³⁸ Font: Enquesta de població activa, 1r trimestre de 2020 (Idescat).

“plataforma *on-line* d’aprenentatge eficaç” i on el professorat disposa de “recursos professionals eficaços i disponibles per aprendre a utilitzar dispositius digitals” i tenen les “habilitats tècniques i pedagògiques necessàries per integrar dispositius digitals a l’ensenyament”. Les persones joves de classe treballadora estan principalment escolaritzades als centres públics.

- **Alumnat: recursos desiguals per participar en l’ensenyament *on-line*.** Al mateix capítol d’Educació també es mostra com l’alumnat català ha hagut d’adaptar-se a l’ensenyament *on-line* a partir dels recursos personals o familiars disponibles, que depenen, principalment, de l’extracció social. Els factors que afecten la capacitat de seguir plenament aquests ensenyaments són: a) tenir o no equipament (ordinador i/o dispositius electrònics) i connexió; b) la quantitat, qualitat i disponibilitat de l’equipament i de la connexió;³⁹ c) un espai adequat on estudiar; d) acompanyament educatiu familiar (disponibilitat i recursos culturals i cognitius adequats); e) disponibilitat pròpia;⁴⁰ f) i recursos propis.⁴¹
- **Resultat: interrupció brusca en les oportunitats d’aprenentatge.** Amb el tancament físic de les escoles, especialment si s’allarga o es repeteix, s’extrema la distància entre les condicions de privilegi d’alguns/es joves i les vulneracions del dret a l’educació d’altres. En paraules de Bonal i González “mentre que uns viuen entre l’escola i la família una continuïtat d’estils de socialització, de pedagogies centrades en l’infant, de codis educatius i d’acompanyament, per a d’altres la cancel·lació de les classes ha suposat una interrupció brusca en les oportunitats d’aprenentatge en l’àmbit escolar, que, a més a més, difícilment es poden compensar en els àmbits informals i no formals.”⁴²

Concretament, els impactes del tancament escolar es poden traduir en: a) una exclusió directa de l’ensenyament, entre les persones joves que no rebin oferta educativa; b) una exclusió de facto de l’ensenyament, entre les persones que no tinguin les condicions per seguir-la; i c) una docència empitjorada.

Aquestes situacions, com s’ha dit, afecten més les persones joves de classe treballadora i poden generar les següents conseqüències a curt i mig termini: a) un aprenentatge empobrit; b) un des aprenentatge (retrocés en els coneixements i habilitats); c) un empitjorament de la qualificació i/o no graduació; i d) un augment de l’abandonament dels estudis.

- **Més enllà de la pèrdua educativa.** Per a les persones joves vulnerables certs espais institucionals com els educatius també són una oportunitat de barreja social (si bé aquí cal tenir en compte l’efecte de la segregació escolar) i d’adquisició de recursos fora de la llar, ja siguin culturals (per exemple, a través dels serveis de biblioteca), emocionals o afectius (amb el suport dels equips docents i d’assessorament pedagògic). Per tant, el tancament dels centres i la seva reformulació en espais d’aprenentatge individualitzats i a distància suposen un repte no només formatiu sinó també social, especialment entre les persones joves de menys edat i amb menys xarxa relacional.

Habitatge: dificultats del confinament segons les condicions habitacionals

- **L’espai disponible depèn de la posició de classe.** L’estat de l’habitatge i la seva grandària, en relació amb el nombre de persones que hi viuen, són els principals factors en què es

³⁹ En aquest sentit, les diferències són molt marcades segons el nivell socioeconòmic: en un 44% de les llars amb alumnes del quintil socioeconòmic més baix es disposa d’un sol ordinador; aquesta proporció és de només el 8% en el quintil més alt, on el 61% disposa de tres o més ordinadors a casa.

⁴⁰ La pandèmia ha generat moltes situacions familiars difícils i que no tots els alumnes estan en disposició d’estudiar o de fer-ho en condicions, i que aquestes complicacions han afectat més a la classe treballadora.

⁴¹ No totes les persones joves tenen les mateixes habilitats tecnològiques ni la mateixa motivació i capacitat per a l’aprenentatge autònom *on-line*. El que per a alguns serà una oportunitat d’aprenentatge i adquisició d’autonomia, per a d’altres serà un procés de frustració i desconexió progressiva.

⁴² X. Bonal i S. González: <https://www.elcritic.cat/opinio/quant-el-desavantatge-sacumula-confinament-aprenentatge-i-desigualtats-56615>.

concreten les desigualtats en matèria d'habitatge. Al capítol d'Habitatge s'esmenta com, per exemple, el 12,5% de les persones joves viuen en pisos de 50 m² o menys, el que suposa més de 200.000 joves. Durant el confinament, la disponibilitat d'espai s'ha convertit en un factor clau de benestar, així com tenir llum o algun tipus de sortida a l'exterior. En les pitjors circumstàncies, les persones joves han hagut de viure en habitatges amb molt poc espai per persona, compartint habitatge amb altres persones, no necessàriament familiars. La classe social és el factor explicatiu de les desigualtats habitacionals.

- **Les tensions familiars evidencien els recursos disponibles.** Relacionat amb l'anterior, el confinament suposa un augment de la tensió entre els membres de la llar, siguin o no familiars. En aquest sentit, les persones amb menys espai disponible han hagut de fer front a més estrès, circumstància en molts casos relacionada amb una pitjor situació laboral, menys ingressos, etc., de manera que la vivència del confinament depèn fortament dels recursos familiars disponibles.

Salut: els recursos materials i educatius faciliten el confinament

- **Les famílies que han suportat millor el confinament són les de rendes més altes.** Habitualment, les famílies amb més recursos en un àmbit (com el material) tendeixen a tenir més recursos també en d'altres (com el cognitiu o cultural). En aquest sentit, molts professionals adverteixen que el confinament serà més omenys difícil en funció d'aquests recursos, que depenen en bona mesura de la classe social, en sentit ampli, de la persona jove o de la seva família. Per a les persones joves, emancipades o no, les condicions materials del confinament (espai disponible, etc.), l'impacte de la pandèmia en la seva situació econòmica o els recursos per gestionar les tensions i problemàtiques del confinament són qüestions en gran part relacionades amb la seva posició social. En aquest sentit, el malestar social, la tensió, la falta de moral, el desànim, els sentiments de depressió o d'infelicitat són més habituals entre les persones en situació de necessitat.
- **La segregació residencial com a focus del confinament complex.** La segregació residencial de la població, també la jove, en barris i/o municipis afavorits i/o desafavorits explica bona part d'aquesta vivència desigual del confinament. Al bloc de Contagis i al capítol de Territori d'aquest informe es mostra com són els barris més desafavorits on l'afectació de la pandèmia és més alta, així com les dificultats derivades tant per la manca de feina com per la necessitat de seguir treballant, com lògicament per les característiques de l'habitatge on es viu el confinament i els recursos familiars per afrontar-lo.

Cultura: un confinament desigual

- **La classe social com a factor explicatiu fonamental en els consums culturals confinats.** Al capítol de Cultura d'aquest informe s'explica com el confinament en part ha igualat alguns aspectes relacionats amb les desigualtats en el consum cultural, degut al tancament dels espectacles culturals presencials; tot i això, el confinament també ha accentuat i/o fet més rellevants les desigualtats en relació amb diversos àmbits: a) la tinença, qualitat i quantitat d'equipament i de connexió, que en gran part depèn de la classe social, vinculada als recursos materials disponibles; b) altres aspectes vinculats als recursos financers, com l'espai on es viu durant el confinament, els recursos per adquirir o disposar de béns i serveis per consumir o realitzar pràctiques d'oci; i c) els recursos cognitius i culturals propis i familiars tendeixen a facilitar que el confinament cultural no suposi un trencament en el consum cultural i suposen una eina per adaptar-se a noves pràctiques culturals i d'oci promogudes pel confinament.

Participació: teixits més forts on són menys necessaris

- **Participació jove i classe treballadora.** Hi ha una infrarepresentació de joves de classe treballadora en molts dels espais de participació més reconeguts (entitats, interlocució amb l'Administració) que es endèmica i que es veu agreujada en aquesta situació, en què s'han reduït els canals de participació.
- **Activació de xarxes en barris benestants.** En aquesta línia, els professionals destaquen que durant l'estat d'alarma s'han activat xarxes de solidaritat arreu del territori, però que això ha passat amb més intensitat en els barris i municipis més afavorits, i menys colpejats tant pels contagis com per les restriccions associades a l'estat d'alarma.
- **Les dificultats d'arribar a certs perfils de joves.** Aquestes dificultats han estat expressades des de sempre per professionals de joventut. Si aquesta relació amb alguns col·lectius era difícil abans del confinament, ara les dificultats han augmentat. Els espais de relació amb aquestes persones joves eren els equipaments o a través dels equips educatius que treballen en medi obert. Els equipaments i serveis han estat tancats i no s'ha pogut suplir per altres canals (no-accés a internet, manca d'hàbit d'utilitzar aquest canal per a relacions més formals...).

3.1.2. Prospectiva

Una crisi que incrementarà les desigualtats entre classes socials en la majoria d'àmbits...

La crisi derivada de la pandèmia tindrà conseqüències en tots els àmbits de la vida de les persones joves, i la seva major o menor afectació dependrà, en gran part, de la posició de classe de la persona jove, sigui la pròpia o la de la família de la qual depèn.

- **Tancament escolar, crisi econòmica i desigualtats educatives.** Com s'ha dit en la secció anterior, el tancament escolar pot haver provocat, o acabar estimulant, un desaprenentatge; un aprenentatge feble; un empitjorament de la qualificació; la no graduació; o l'abandonament dels estudis. Les conseqüències d'aquestes situacions poden concretar-se en una disminució de les qualificacions i/o titulacions i/o competències assolides, que afecti l'ocupabilitat de la persona jove, la seva trajectòria laboral i finalment la posició social. A més, el nivell educatiu té afectacions sobre àmbits que van més enllà del laboral, com pot ser l'àmbit de la salut, la participació o el consum o la producció cultural, de forma que les desigualtats en educació tenen un impacte sobre el conjunt de la vida de les persones. En definitiva, en la mesura que el tancament escolar ha afectat més negativament una part de la joventut de classe treballadora, pot esperar-se que el seu impacte a mig i llarg termini suposi un augment de les desigualtats educatives i socials.

Tot i això, cal tenir en compte que el tancament educatiu s'encadenarà amb la crisi econòmica: en aquest sentit, en un context d'elevat atur juvenil, l'escolarització tendeix a créixer, sigui a través de mantenir-se en el sistema educatiu o de retornar-hi. En aquest sentit, la crisi podria estimular una disminució de les desigualtats educatives i contrarestar l'impacte del tancament escolar. Així va succeir en la crisi precedent. Tot i això, la magnitud de la crisi que es preveu (que encadena i aprofundeix l'anterior) potser farà inviable l'opció d'estudiar per a moltes famílies.

- **Crisi laboral, la nova normalitat per a una gran part de la joventut.** Tot i que la joventut serà un dels principals col·lectius afectats, l'impacte de la crisi en la joventut no serà equitatiu, sinó que afectarà de manera especial les persones joves amb ocupacions poc qualificades, tal com va ocórrer en l'anterior crisi, principalment d'origen treballador. La crisi que ha començat es preveu llarga, de manera que l'impacte sobre l'economia i condicions de vida de les persones pot ser profund. La recuperació, quan arribi, també es preveu desigual, ja que possiblement afavorirà la població jove amb qualificacions més altes, com ha passat després de la Gran Recessió. Aquest fet pot provocar que els perfils de joves més desafavorits acabin vivint trajectòries en què, per un mínim de 15 anys, els períodes d'ocupació siguin gairebé anecdòtics.

Previsiblement, la destrucció d'ocupació es concretarà, com en la última crisi, en els assalariats temporals, que afecta especialment a la població més jove. Així, paradoxalment, les persones joves, que constitueixen el col·lectiu menys vulnerable al coronavirus des d'un punt de vista sanitari, són les més exposades als efectes que l'epidèmia pot ocasionar al mercat de treball.

- **Complementàriament, és probable que una part important de la joventut visqui la crisi sense patir-ne cap afectació laboral directa, o de poca importància.** Així va ocórrer en l'anterior crisi, tal com queda recollit en l'anàlisi de les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017.⁴³ Novament, el volum d'aquest sector de joves, principalment provinent de classes mitjanes, dependrà de la intensitat de la crisi i de la solidesa de la posició adquirida anteriorment. En aquest sentit, mentre que les persones joves afectades per la crisi de 2008 venien d'un context de fort creixement econòmic que havia permès consolidar la posició laboral a moltes persones, la crisi actual arriba sense que s'hagi produït una recuperació plena dels efectes de l'anterior.
- **L'habitatge, un dret en crisi.** La crisi econòmica implicarà un descens important dels ingressos de moltes persones joves i per tant, tot i el previsible descens del preu de l'habitatge de lloguer i de compra, s'espera una afectació que impactarà, principalment, en joves de classe treballadora. Concretament, es preveu: a) un increment del risc de pèrdua de l'habitatge, a causa de l'endeutament derivat del confinament, la reactivació de l'activitat judicial un cop finalitzat el confinament, i de les dificultats generades per la pròpia crisi; b) un increment dels abusos en l'àmbit de l'habitatge; i c) una caiguda de l'emancipació, ja baixa entre el conjunt de la població jove, però encara més complicada per a la joventut de classe treballadora.

Tot i això, la crisi de l'habitatge pot tenir conseqüències de més abast. En un context de disminució dels ingressos entre la joventut com s'esperat, la proporció dels ingressos destinats a pagar l'habitatge augmentarà, i per tant disminuirà la proporció alliberada per a altres despeses i necessitats. És de preveure un increment del risc de pobresa vinculat a les dificultats per fer front a l'habitatge, entre un col·lectiu que ja estava fortament afectat per aquest fenomen.

- **Salut en temps de crisi.** La salut de les persones joves tendirà a tenir una afectació diferent en funció dels determinants socials, i la classe social n'és un dels principals. Les crisis econòmiques empitjoren la salut dels qui més les pateixen, a través d'una elevada exposició a feines perilloses, cansades o estressants, en una situació de més vulnerabilitat pel risc de perdre la feina. Igualment, les persones a l'atur o en situació d'inactivitat també tenen pitjor salut física i/o mental, i són situacions que faciliten l'adquisició d'hàbits perjudicials per a la salut i l'aïllament social.
- **Menys opcions d'oci per als més vulnerables.** El tancament cultural i la futura crisi econòmica acceleraran els processos de canvi que ja s'estaven produint en l'àmbit de la cultura, especialment en el consum cultural. El possible increment de preus dels béns i serveis culturals, la intensificació de la domesticació de l'oci i la reducció de l'oferta cultural provocaran un augment de les desigualtats socials en l'accés a l'oci i la cultura, afectant especialment les persones joves de classe treballadora.

... i que incrementarà la pobresa juvenil a límits insostenibles

- **Abans de la pandèmia el col·lectiu jove ja presentava un alt risc de pobresa.** Segons l'Enquesta de Condicions de Vida de l'INE (2018), si analitzem el repartiment de pobresa entre els diversos grups d'edat, el col·lectiu de població jove és el que presenta les taxes més elevades. La proporció de joves de 15 a 29 anys que es troba en risc de pobresa o exclusió (privats materialment de forma severa o bé que viuen en llars amb una baixa intensitat

⁴³ Caprile, M.; Sanz, P.; Homs, O.; Marín, A. (2018). "Treball. Situació i necessitats de la joventut", a P. Serracant (coord.). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017*. Barcelona: Direcció General de Joventut.

laboral) respecte el total de la població de 15 a 29 anys és del 30,4% (Índex AROPE). El nombre de vegades que se supera la renda del 20% més ric de llars amb persones de 15 a 29 anys respecte la renda del 20% més pobre de llars amb persones de 15 a 29 anys és del 5,5. La taxa de pobresa juvenil era del 27,8% l'any 2018, en un context d'una certa reactivació de l'economia.

- **Joves i infants, els més empobrits.** La taxa de pobresa juvenil és la segons més alta entre tots els grups d'edat, només superada per la pobresa infantil (menors de 16 anys), que arriba al 28,6%. A diferència d'altres etapes de la vida, la pobresa durant la infància i la joventut sovint té conseqüències al llarg de la vida.

Lògicament, la pobresa no es distribueix aleatòriament entre tots els orígens socials, sinó que són les persones joves d'origen social baix les que tenen més probabilitats d'estar en risc de pobresa. Així, a partir de les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017, entre les persones joves de 15 a 34 anys, el risc de pobresa arriba al 41,5% dels nascuts en llars on els progenitors tenen com a màxim estudis primaris i baixa fins el 23,6% en les llars on els progenitors tenen estudis superiors. Tot i això, és de destacar que la pobresa arriba a gairebé una quarta part de les persones joves d'origen social alt, de forma que es tracta d'un risc que en certa mesura arriba a totes les capes socials. Tot i això, no és el mateix estar en risc de pobresa i comptar amb el suport d'una família amb recursos que no comptar amb aquest suport.

- **Una diferència substancial amb altres generacions.** Per contra, entre el total de la població la taxa de pobresa es redueix fins al 21,3%, i la de les persones de 65 anys i més és del 19,2%. Això en part s'explica pel fet que les noves generacions són les més perjudicades pel repartiment de la despesa pública en particular, i dels recursos socials en general.
- **El paper clau de la intervenció pública.** La intervenció de les administracions redueix en un 76,9% la taxa de pobresa entre la gent gran (per efecte de les transferències rebudes) però només en un 19,3% entre les persones joves. En part, això està relacionat amb el fet que la taxa de cobertura de les prestacions per desocupació arriba únicament a l'11% de les persones joves aturades (EPA, 1r trimestre de 2020); però també amb el fet que moltes de les famílies on viuen aquestes persones joves no reben ajudes o aquestes són insuficients.
- **Un futur molt incert.** Si en un període de relativa bonança econòmica gairebé el 28% de les persones joves estaven en risc de pobresa, la crisi econòmica que ja ha començat pot fer pujar aquest indicador fins a nivells propis, fins al moment, d'altres latituds, i condicionar amb força el benestar i funcionament del conjunt de la societat. En aquest sentit, mesures com el tot just anunciat Ingress Mínim Vital, referenciat al capítol de Treball, podrien ajudar a mitigar aquesta situació. Al capítol final es comenta aquesta iniciativa en relació amb les persones joves.

3.2. Gènere

3.2.1. Situació durant l'estat d'alarma

Les dones, protagonistes en les feines essencials (i més afectades per la destrucció d'ocupació?)

- **Les dones estan més exposades a ser infectades en comparació amb els homes.** Tot i que les dades de mortalitat van posar de relleu, en un inici, una taxa de mortalitat masculina més elevada, la mortalitat també ha crescut entre les dones, a més de ser el col·lectiu amb la taxa de contagis més alta. L'alt risc de mortalitat i infecció de la població femenina està relacionat, principalment, amb la sobrerrepresentació de les dones, moltes joves, en les tasques de cura: metges, infermeres o cuidadores, personal de neteja o de venda al detall, són persones més exposades al contacte interpersonal i als contagis.
- **El mercat de treball de les feines essencials, feminitzat.** En aquest sentit, les professions clau en la gestió de la crisi han estat majoritàriament femenines. Les dades del mercat de treball mostren com en la majoria de les tasques considerades essencials la població femenina hi està sobrerrepresentada (per exemple, el 70% de la força laboral dels professionals de la salut a Catalunya són dones⁴⁴).
- **L'atur creix entre les noies?** Complementàriament a un elevat nombre de dones joves en tasques essencials i de cura, les dades de l'Enquesta de població activa mostren una evolució de l'atur superior en les noies: entre el darrer trimestre de 2019 i el primer de 2020, l'atur de les dones de 16 a 29 anys ha passat del 18,5% de la població activa al 19,9%; en canvi, entre els homes d'aquesta edat ha passat del 20,4% al 20,6%. Aquesta tendència ja es detectava respecte el tercer trimestre de 2019: des de llavors la taxa d'atur juvenil entre les noies ha crescut 2,4 punts percentuals i només 0,3 punts entre els nois. Caldrà esperar per veure com impacta aquesta crisi entre nois i noies a nivell ocupacional.
- **L'impacte sobre el treball remunerat pot ser més gran entre les dones joves.** Els experts apunten que les dades disponibles suggereixen, tot i que caldrà esperar a tenir estudis específics per confirmar-ho, que són les dones qui més han ajustat les seves condicions de treball a les necessitats de cura sobrevingudes, a través d'estratègies com reduir el nombre d'hores treballades, flexibilitzar l'horari o, senzillament, deixar l'ocupació. En aquest sentit, l'impacte de la cura sobre la situació laboral i els ingressos de les dones pot ser encara més gran.
- **Biaix de gènere en l'economia informal.** Molts sectors de l'economia informal, com poden ser les treballadores de la llar (i amb especial atenció les treballadores de la llar en règim intern), estan fortament feminitzats. La manca de contracte, o la manca de reconeixement de les condicions laborals reals, exclou aquestes persones de les mesures de suport o fa que tinguin menys abast.

Les càrregues del confinament visibilitzen i accentuen les desigualtats de gènere en relació amb la cura en l'àmbit privat

- **Més càrrega de cures dins la llar, sobretot per a les dones.**
 - **Increment de les tasques domèstiques entre les famílies amb persones a càrrec.** El confinament, sobretot amb manteniment de l'activitat laboral, i especialment amb fills/filles a càrrec, ha suposat per a moltes famílies un augment de les càrregues

⁴⁴ COVID-19 violència masclista i gènere. Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQuAS), disponible a: http://aquas.gencat.cat/web/.content/minisite/aquas/publicacions/2020/covid19_violencia_masclista_genere_aquas2020.pdf

domèstiques. El fet que no hi hagi un permís retribuït per a la cura d'infants ha implicat una situació complicada de gestionar per a moltes famílies amb dos progenitors ocupats o bé monomarentals, algunes de les quals, especialment les que tenen fills de menys edat, són joves.

- **L'increment de la càrrega afecta més a les dones.** Tot i que les enquestes *on-line* indiquen que hi ha hagut un augment de les tasques domèstiques per part dels homes, aquest no s'ha produït de manera igualitària. Per exemple, les dades disponibles indiquen que aquestes càrregues no s'han distribuït igual entre mares i pares, sinó que són elles qui més les han entomat.⁴⁵ Igualment, un informe sobre el suport educatiu als infants en confinament mostra com les mares donen més suport que els pares.⁴⁶ En el cas de llars amb infants 3-12 anys, el nivell educatiu dels pares està relacionat amb la tasca d'ajudar a fer els deures, mentre que en el cas de les mares no: aquestes han donat suport als seus petits en més del 90% dels casos -tant si tenen estudis com si no-. A més, cal tenir present altres casos com les dones joves que han assumit la cura dels seus germans i germanes petites perquè el pare i la mare treballen fora de casa.
- **L'estrès de la cura no s'ha distribuït igual.** L'increment desigual segons gènere de les càrregues domèstiques també ha implicat un repartiment desigual de l'estrès associat. A més, un factor d'estrès no és únicament el *volum* de feina sinó el *tipus*. En aquest sentit, l'esmentada enquesta mostra com els homes es dediquen més a jugar amb els infants i les dones més a planificar i a donar-los suport amb els deures, tasques amb una càrrega mental molt desigual.
- **Increment desigual de les tasques domèstiques entre les persones joves no emancipades.** També es pot haver produït un increment de la desigualtat en el treball no remunerat entre la gent més jove que conviu amb els seus progenitors. Així, una altra enquesta *on-line* feta al País Basc⁴⁷ assenyala que, tot i que els canvis en les rutines són força similars en nois i noies, la tasca que més ha augmentat durant el confinament per a les noies ha estat "ajudar a casa" mentre que en els nois ha estat "dormir".
- **La voluntarietat de les cures.** El mateix estudi assenyala que les noies manifesten fer tasques de voluntariat més sovint que els nois. Les noies, davant la situació de crisi sanitària incrementen el rol de cuidadores d'aquelles persones més vulnerables. Per contra, segons les dades de l'EJC17, nois i noies manifestaven en proporcions gairebé idèntiques fer *voluntariat, associacionisme i la cultura popular* com a hobbies principals.

Les emocions del confinament

- **L'estat d'ànim de les noies és pitjor que el dels nois.** Les dones senten més incertesa, són menys optimistes, estan més ansioses, enfadades o tristes, se senten menys capaces de gestionar la situació i dormen pitjor. En canvi, o precisament per això, són les que més mantenen les rutines i les que més donen i reben suport, segons el primer informe de

⁴⁵ Font: L. Farré i L. González: *¿Quién se encarga de las tareas domésticas durante el confinamiento? Covid-19, mercado de trabajo y uso del tiempo en el hogar*, a <https://nadaesgratis.es/admin/quien-se-encarga-de-las-tareas-domesticas>; i The conversation: *Teletrabajo y conciliación: el estrés se ceba con las mujeres*, a <https://theconversation.com/teletrabajo-y-conciliacion-el-estres-se-ceba-con-las-mujeres-137023>.

⁴⁶ X. Bonal i S. González: *Confinament i efecte escola*.

<https://www.elperiodico.cat/ca/opinio/20200406/efecte-coronavirus-desigualtat-escoles-xavier-bonal-sheila-gonzalez-7919442>

⁴⁷ El Observatorio Vasco de la Juventud puso en marcha el 20 de marzo la encuesta #DinosComoloLlevas para conocer de primera mano cómo están viviendo las personas jóvenes de entre 15 y 34 años el confinamiento a causa del coronavirus.

https://www.euskadi.eus/contenidos/noticia/koronavirus_inkesta_txostena/eu_def/adjuntos/DinosComoloLlevas_Informe.pptx-2_c.pdf

l'Observatori del Confinament.⁴⁸ Les dades de l'Enquesta sobre la COVID-19, del Centre d'Estudis d'Opinió, confirmen aquestes desigualtats en l'estat d'ànim entre nois i noies.

- **Manteniment dels rols de gènere en les emocions: guerrers i princeses davant la crisi.** Complementàriament, segons l'Enquesta elaborada per l'Observatori del País Basc, en relació a les emocions, quan es pregunta a nois i noies per les emocions que tenen en la situació de confinament, s'evidencien diferències marcadament relacionades amb els rols de gènere, i les respostes van en la direcció del que s'espera que sentin unes i els altres: *afecte, tendresa i por* tindrien més pes en elles que en ells, i en canvi, *serenitat i calma* tindrien més pes en ells.

Les violències cap a les dones joves es mantenen o creixen

- **S'agreugen les situacions de violències masclistes a la llar.** Com segurament ha succeït amb tots els tipus de violència a la llar, inclosa la violència contra els infants, la situació de confinament provoca que les dones en situació de violència hagin de conviure permanentment amb els seus agressors. En aquest sentit, han augmentat les trucades al telèfon de l'ICD un 60% per violències masclistes. Tanmateix, aquest augment no s'ha traduït en un augment de les denúncies ni de les morts violentes, per tant, existeix la possibilitat que estiguem en un moment d'augment de la tensió en els cicles de les violències que provoquin una explosió durant la desescalada. També volem destacar que una part de la reducció de serveis sanitaris, per la seva focalització a la pandèmia, ha afectat específicament l'atenció a les dones, en àmbits com el de la violència i en altres com els de la salut sexual i reproductiva.
- **Discriminació i violències cap al col·lectiu LGBTI+.** La LGBTI+fòbia viscuda per les persones joves durant el confinament ha anat en augment, així ho posava de relleu l'Observatori de les Desigualtats de Barcelona, trobareu més informació sobre les discriminacions a l'apartat següent sobre Origen d'aquest mateix informe.
- **Augment de les violències a través de les xarxes socials.** La majoria d'expertes alerten sobre l'augment de consum de pornografia infantil, l'increment del *sexpredding* o *grooming* entre d'altres violències presents a les xarxes amb una especial afectació a les dones joves.
- **Augment de la violència obstètrica.** Tot i que encara falta informació, la pressió assistencial pot haver provocat un debilitament de la protecció i els drets reproductius de les gestants que han estat mares durant aquest període. Els parts han estat molt sovint programats o en forma de cesàries i s'han produït denúncies de violència obstètrica.
- **Persistència de la pressió estètica.** Davant la situació de confinament, han augmentat canals de *youtube* i altres plataformes per assolir cossos normatius. En aquest mateix sentit, cal parlar de la pressió social que pateixen, majoritàriament, les noies per assolir cossos normatius i com la *gordofòbia* intensifica el malestar en les noies que es veuen convertides en l'estàndard del que ningú vol ser.

3.2.2. Prospectiva

- **Les polítiques públiques no són neutres al gènere.** En relació amb el desconfinament, caldrà veure si es reforcen els serveis de cura i sosteniment de la vida des de l'Administració pública. Això abasta no només els serveis que ja han viscut tensionats durant l'estat d'alarma: sanitat, geriatrica, etc., sinó d'altres que es posaran en marxa com els educatius, els serveis a la infància o la neteja. Aquests serveis viuran una sobrecàrrega de treball i caldrà veure si

⁴⁸ El Grup d'Investigació en Estrès i Salut de la Facultat de Psicologia de la UAB, amb el suport del diari ARA, ha creat l'Observatori del Confinament, una iniciativa per avaluar l'adaptació de la població a la situació actual. Els primers resultats de l'Observatori s'han extret d'una enquesta dissenyada pels investigadors Joaquim T. Limonero i Jordi Fernández-Castro. Ha tingut més de 16.000 respostes entre l'1 i el 5 d'abril, en la tercera setmana de confinament, que va coincidir amb un enduriment de les restriccions.

aquest cost s'externalitzarà en les seves treballadores, que en la seva majoria són dones joves, o si s'entomarà des de l'Administració abocant-hi més personal i recursos.

- **Augment desigual de la distribució del temps i treballs.** Les noves formes de treball poden tenir avantatges però també riscos. Tot i que les dones tendeixen a tenir ocupacions més qualificades, sovint tenen una posició més vulnerable dins l'empresa, circumstància que les pot excloure del teletreball. A més, segons com s'implementi el teletreball, pot provocar una "entrada de la responsabilitat laboral a la llar" que pot provocar una tendència cap a una "total disponibilitat laboral" que ignori les tasques de cura. Finalment, una part important de les dones joves ocupades no podran accedir al teletreball degut al caràcter presencial de les seves professions, moltes vinculades al treball de cura.
- **Augment de la precarietat, segregació i discriminació laboral.** Pel que fa al mercat laboral en general, podem esperar una pèrdua (o no recuperació a curt termini) dels llocs de treball assalariats més "econòmics" de prescindir, amb contractes precaris (temporals o temps parcial). En el cas de la temporalitat de les joves, malgrat les temporals són lleugerament menys que els nois, la incidència de la taxa és lleugerament superior. En el cas de la parcialitat, aquesta afecta gairebé el doble de dones joves que d'homes joves. En el sector educatiu i també els serveis complementaris de lleure, extremadament precaritzats, hi ha moltes dones joves treballant-hi.
- **Accessos desiguals als estudis?** En altres crisis econòmiques s'ha comprovat com en alguns casos, determinades llars prioritzen els nois en l'accés a la universitat, ja que creuen que tindran més opcions de treure rendiment a la titulació.
- **Canvis en els patrons d'emancipació?** La darrera Enquesta a la joventut de Catalunya 2017 (Agència Catalana de la Joventut) mostrava com les dones joves s'emancipaven amb menys recursos i consolidació laboral que els homes joves, prioritjant factors no materials en aquest procés d'emancipació. En una situació d'escassetat de llocs de treball, aquest moment vital pot prendre més importància com a factor clau en la consolidació de les desigualtats de gènere dins la llar (per exemple en les decisions econòmiques, manca d'autonomia vital per a prendre decisions i fins i tot manca de possibilitat d'abandonar relacions violentes).
- **Previsible agreujament de la violència masclista en el treball.** L'assetjament laboral a les dones pot viure un increment, ja que les crisis econòmiques incrementen la vulnerabilitat de les persones al seu lloc de treball.
- **Possible augment de les violències sexuals en contextos d'oci.** El desconfinament pot provocar, segons algunes persones expertes, unes dinàmiques d'oci entre la població jove que afavoreixin el consum de drogues (legals i il·legals) en espais d'oci nocturns (com a conseqüència de la seva privació temporal), i això pot tensar encara més els escenaris en què les persones joves es relacionen i accentuar les violències sexuals, tal i com explica l'Observatori Noctàmbul@s.⁴⁹

⁴⁹ https://www.drogasgenero.info/wp-content/uploads/5InformeNoctambulas_2017-18.pdf

3.3. Origen geogràfic, cultural, nacional o religió

3.3.1. Consideracions prèvies

➤ **Diversitat de col·lectius als quals ens referim en aquest capítol.**

- **Atenció a no fer generalitzacions estereotipades.** La diversitat dins dels col·lectius que engloben l'eix origen geogràfic, cultural, nacional o religió és molt gran i és complex poder fer certes generalitzacions.
- **Diferents situacions respecte el fet migratori.** Les persones joves travessades per aquest eix engloben tant persones joves novingudes, persones joves que han vingut de petites o ja de joves; persones joves fills i filles de famílies migrades però que ja han nascut o han fet l'escolarització en aquest país...
- **Procedències geogràfiques i situacions respecte la documentació d'estrangeria.** Dins de cadascuna d'aquestes situacions respecte el fet migratori cal tenir en compte les diferents procedències geogràfiques: és sovint diferent la posició que s'ocupa si es prové de la UE o no; segons els diferents països d'origen (algunes nacionalitats estan, per exemple, més representades en determinats sectors laborals) i molt especialment les situacions administratives respecte a la documentació com a persones estrangeres.
- **Persones joves gitanes.** A més també hem considerat en aquest eix a persones no estrangeres però que pertanyen a una minoria ètnica, com són les persones joves gitanes, ja que malgrat que no estan afectades per la qüestió de l'estrangeria sí que comparteixen situacions de racisme i de segmentació en el mercat laboral, a pesar que a l'Estat no es disposen de dades sobre aquesta qüestió en ser inconstitucional preguntar per l'ètnia o el fenotip a les estadístiques o registres oficials.

➤ **Intersecció amb l'eix de classe social i altres eixos.**

- **Relació amb la classe social i la situació socioeconòmica.** Moltes de les desigualtats que afecten les persones joves que són d'origen estranger, migrant o membres d'una minoria ètnica estan relacionades amb la seva situació socioeconòmica i la seva posició de classe social, encara que no només.

Així, les persones que procedeixen de determinats orígens geogràfics i nacionals de fora de la UE i altres països considerats "occidentals" estan més representades en la classe treballadora. Però cal tenir en compte que la seva posició de classe és també sovint conseqüència dels propis processos migratoris i de les situacions d'estrangeria que lluny de proporcionar un ascensor social com esperaven les persones en emprendre el seu projecte migratori sovint les acaba condemnant a ocupar les posicions més baixes en l'escala social.

- **L'estrangeria i l'ètnia col·loquen a moltes persones joves en situacions de desavantatge.** Hi ha un ampli ventall de situacions en els diferents àmbits en què la condició d'estrangeria, migració o pertinença a una determinada ètnia afecta a les oportunitats d'aquestes persones joves, però aquí n'anomenem només algunes a tall d'exemple: més baixes expectatives del professorat amb l'alumnat llegit com a migrat, discriminació en el món laboral, impossibilitat d'accés a treballar a l'Administració pública pels no nacionals, no reconeixement de les titulacions d'origen, racisme social i institucional, i un llarg etcètera.

➤ **Les desigualtats prèvies es poden haver agreujat.** Les desigualtats degudes a aquest eix o a la intersecció amb altres eixos podrien no només haver perdurat durant l'estat d'alarma

sinó que s'haurien agreujat. És el que Miren Etxezarreta⁵⁰ anomena una pandèmia de desigualtats, en parlem més endavant.

- **Persones joves nouvingudes.** Entre les persones joves que es troben travessades per aquest eix d'origen geogràfic estranger també hi trobem persones joves nouvingudes, que es troben en processos d'acomodació a la nostra societat i que degut a la situació d'estat d'alarma i confinament han vist interromputs tots aquests processos (aprenentatge de la llengua, adaptació al sistema educatiu, interrupció de processos administratius relacionats amb la seva condició d'estrangeria, relació amb altres persones i el territori on viuen...).
- **Persones joves en situació administrativa irregular.** Són persones que ja per aquesta circumstància pateixen especialment exclusions en diferents àmbits: laboral, habitatge, etc. Amb l'estat d'alarma es troben en una posició d'incertesa i estancament en els seus processos de regularització i a vegades d'agreujament de les seves condicions de vida i la impossibilitat de construir altres trajectòries.

3.3.2. Situació durant l'estat d'alarma

Situació socioeconòmica, ajudes i serveis socials

- **Els barris i territoris amb rendes més baixes tenen una alta proporció de famílies migrades.** La pandèmia i l'estat d'alarma ataquen vulnerabilitats econòmiques, el sistema sanitari, polítiques educatives, socials, culturals; i amenacen barris i territoris que disposen de rendes més baixes i on hi ha una alta proporció de famílies d'origen migrant.
 - **Dificultats per fer front a les despeses bàsiques.** Amb les pèrdues de feina de molta gent, hi ha dificultats de pagament de l'habitatge i subministres, i fins i tot afecta a la compra d'aliments i altres béns bàsics (medicaments...).
- **Famílies migrades en situació vulnerable.** Les famílies amb situacions socioeconòmiques vulnerables i/o que són ateses per serveis socials estan sobrerrepresentades entre famílies d'origen migrant.
 - **Posició socioeconòmica i de classe.** Per una altra banda les persones migrades (ja siguin joves o les seves famílies) ocupen nínxols laborals molt afectats per la pandèmia i precaritzats, per una qüestió de classe, però no només.
 - **Situació irregular.** A més, les persones migrants en una situació irregular que sobreviuen treballant en l'economia submergida han vist molt afectades les seves possibilitats de guanyar-se la vida.
 - **Xarxes familiars i de suport.** Les persones joves d'origen migrant, i també les seves famílies, especialment les nouvingudes, poden no tenir tantes xarxes de suport familiar com les persones joves o famílies d'origen nacional, per tant en moments de crisi es queden en situacions encara més vulnerables.
 - **Aparició de nous col·lectius.** Hi ha persones i col·lectius que fins ara no eren considerats ni estaven en situació vulnerable i de cop han entrat de ple en aquesta situació.

És el cas, per exemple, de la comunitat filipina a la ciutat de Barcelona. Moltes de les dones treballaven en el servei domèstic i els homes en la restauració, ells han perdut totes les feines, elles també en molts casos, a més la situació de treball sense contracte en molts casos ha impedit l'accés a ajuts o altres mesures de protecció social. Són nous col·lectius amb qui no hi havia experiència de treball des dels serveis socials.

⁵⁰ https://www.ara.cat/societat/mon-despres-del-coronavirus-covid-19_0_2429757033.html

També el cas d'una part de la població gitana que es dedicava a la venda ambulante. En aquest cas, des d'entitats gitanes adverteixen del perill d'una mirada carregada de prejudicis cap a aquest nou col·lectiu gitano en situació precària, equiparant-los a altres poblacions gitanes dependents de les ajudes socials, i que es pugui pensar que si entren en aquesta roda ja no se'n sortiran.

➤ **Dificultats i barreres en l'accés a l'atenció i els ajuts.**

- **Atenció serveis socials insuficient.** Han augmentat el casos de persones i famílies que necessiten ser ateses pels serveis socials, que fins ara no havien requerit aquest serveis. Aquest augment de necessitats no ha anat acompanyat d'un augment en els recursos d'atenció, ans al contrari, a vegades, degut a l'estat d'alarma, no ha estat fàcil adaptar aquests serveis. Per tant, hi ha una sobresaturació i col·lapse en alguns serveis socials municipals que fa insuficient la resposta a l'emergència social existent en alguns territoris.
 - **Barreres per accedir a ajudes.** No totes les persones joves que ho necessiten, per pèrdua de feina o d'ingressos poden accedir a les ajudes (per persones autònomes, ERTO...) ja que el tipus de contracte (o a vegades la inexistència de contracte) i la impossibilitat de demostrar la pèrdua d'ingressos fa que moltes persones joves migrants, per les característiques de les seves ocupacions, no hagin pogut accedir a aquestes ajudes.
 - **Informació poc accessible i competències digitals.** Hi ha col·lectius de persones joves i famílies d'origen migrant i gitano que no tenen informació suficient per saber on han de dirigir-se per accedir als ajuts socials i altres recursos. Alguns professionals fan teletreball i sovint no és fàcil poder contactar amb ells per tenir informació o per aconseguir cert acompanyament. A vegades es demana a les persones que envïin un correu electrònic o que facin determinats tràmits *on-line* quan sovint aquestes persones joves es caracteritzen per tenir una situació precària i no disposen dels mitjans informàtics i moltes vegades tampoc de les habilitats de domini de la tecnologia per poder-ho fer.
 - **No empadronament.** Hi ha casos en què persones i famílies en situacions vulnerables tenen dificultats per rebre atenció i ajuda des de serveis socials per no acreditar l'empadronament al municipi on resideixen. Això és degut a que hi ha municipis en què es posen impediments per a l'empadronament de persones estrangeres, situació que s'ha agreujat durant el confinament pel tancament de les oficines d'atenció a la ciutadania.
 - **Pors, vergonyes i desconeixement.** Hi ha persones joves i famílies que no accedeixen als serveis públics ni a les ajudes per desconeixement, en alguns casos, per vergonya, en d'altres, (d'haver de demanar ajuda quan mai ho havien necessitat) i també per por en altres casos: por de sortir de casa, per casuístiques complexes (situació no regular, entre d'altres), por d'anar als serveis socials i perdre la custòdia dels fills/ filles...
- **Reproducció de les relacions assistencialistes i colonials.** En els serveis socials, però també en moltes xarxes ciutadanes de suport, hi ha una certa reproducció de les relacions colonials. Per aquesta alta proporció de persones d'origen migrant entre els col·lectius de classe treballadora i més afectades per l'estat d'alarma, sovint es reiteren imatges de "persones llegides com a blanques" (ja siguin professionals o voluntàries) que proporcionen aliments i altres tipus d'ajuts a "persones llegides com no-blanques" reproduint la imatge de missioner o cooperant "ajudant", de manera assistencialista, als "menys desenvolupats no-blancs".

Educació

- **Diversitat i desigualtats educatives per origen.** Hi ha una gran diversitat entre les persones joves d'origen estranger, migrant o pertanyent a una minoria ètnica o que provenen

d'una família migrada i es reitera la dificultat de poder generalitzar. Malgrat la diversitat, les dades també apunten que ser una persona jove d'origen migrant afecta en termes de desigualtats educatives.

- **Procedència geogràfica.** Entre les persones joves d'origen estranger, migrant o membres d'una minoria ètnica hi ha moltes diferències depenent dels orígens i les situacions, però és quelcom conegut que l'alumnat d'origen estranger i/o migrant (fora de la UE) té uns índexs més alts d'abandonament prematur dels estudis i proporcionalment accedeixen menys als estudis superiors. Totes aquestes situacions prèvies no només perduren sinó que algunes desigualtats es poden estar eixamplant.
- **Sobrerrepresentació de les persones joves de determinats orígens geogràfics en les posicions desfavorides del sistema de classes socials.** Com ja hem avançat a la introducció del capítol, algunes d'aquestes desigualtats estan condicionades per la situació socioeconòmica i de classe social a la qual pertanyen més que per la seva condició d'estrangeria o migració, tot i que molts cops el fet d'estar en una determinada posició també té relació amb l'estrangeria o la migració.
 - **Bretxa de desigualtats multidimensionals.** Existeixen factors múltiples com la manca de recursos materials en equipament informàtic disponible i connexió per poder seguir els estudis *on-line*; la manca d'un espai adequat per poder estudiar; les situacions familiars d'estrès degut a l'exposició al contagi o a les dificultats econòmiques sobrevingudes amb les mesures adoptades per fer front a la pandèmia; o l'acompanyament familiar que l'alumnat pugui rebre per part de la família i del seu entorn. Com que hi ha més representació de persones joves d'origen estranger i migrant a les classes socials més baixes estan també més afectades per aquestes desigualtats.
 - **Dispositius de "segones oportunitats".** Aquests recursos formatius que anomenem de segones oportunitats han estat tancats o no s'han pogut adaptar, ja que els seus continguts estan a cavall entre la formació i el món del treball, i això ha deixat a moltes persones joves sense aquesta formació en aquest període, fet que els pot desconnectar encara més del món educatiu. L'elevat percentatge de fracàs educatiu entre persones joves d'origen migrant i entre l'alumnat d'incorporació tardana fa que aquests dispositius siguin àmpliament utilitzats per aquestes persones joves d'aquests orígens que en aquests temps d'estat d'alarma s'haurien quedat sense oportunitat alternativa als estudis reglats.
 - **Espais i dispositius de suport educatiu fora de l'espai escolar.** Aquests espais i recursos, on de nou els infants i joves d'origen migrant estan sobrerrepresentats, han estat tancats. En aquests espais sovint les persones joves poden accedir a recursos no disponibles a les llars (dispositius, connexió, espai d'estudi) i a més reben un acompanyament educatiu que pot compensar, en part, les mancances en alguns recursos i les dificultats d'algunes famílies que no estan en disposició de poder acompanyar en els estudis als seus fills i filles.
- **Competències lingüístiques i capital cultural familiar.** Les dificultats d'acompanyament familiar als estudis, més necessàries en aquesta situació d'ensenyament *on-line*, que ja es donen per altres factors relacionats amb la classe social, poden empitjorar en aquells casos en què les famílies no tinguin les competències lingüístiques en les llengües vehiculars del centre d'ensenyament o en què hi hagi una gran distància entre els continguts i el sistema d'estudis entre el país d'origen i Catalunya.
- **Expectatives del professorat.** La recerca ha recalcat que les possibilitats d'èxit de l'alumnat no es poden explicar només pels recursos econòmics, socials i culturals de les seves famílies, sinó que hi ha altres elements que també hi incideixen com són els currículums del centre o l'organització educativa. Un punt que també s'identifica com a clau en aquestes possibilitats d'èxit és el paper del professorat i les seves expectatives respecte l'alumnat, que poden obrir o tancar oportunitats educatives. S'ha identificat que hi ha una part del professorat que a

vegades té baixes expectatives cap a l'alumnat de determinats orígens. En les condicions actuals, i les dificultats sobrevingudes per les mancances tècniques d'una part d'aquest alumnat, aquestes expectatives poden estar en alguns casos en mínims.

- **Alumnat nouvingut.** Hi ha un endarreriment de processos d'acollida, a l'ensenyament i a la societat en general, de l'alumnat nouvingut. L'alumnat nouvingut que es trobava en ple procés d'acollida i d'adaptació als centres està patint encara més la situació de confinament i educació *on-line*.
 - **No preparació ni recursos d'acollida *on-line*.** Si hi havia poca preparació prèvia en els estudis *on-line* en general, encara hi havia menys preparació, experiències prèvies o materials formatius per poder desenvolupar aquesta acollida *on-line*. No hi ha programes adequats d'aprenentatge de les llengües *on-line* aquí com en canvi sí que n'hi ha en altres països. Les persones docents que tutoritzen les aules d'acollida no tenen ni recursos ni formació per aquesta funció. Les aules d'acollida o altres estratègies i dispositius d'acollida amb alumnat nouvingut a l'ESO poden haver quedat interrompudes o tenir moltes dificultats per desenvolupar-se.
 - **Seguiment *on-line* dels estudis entre l'alumnat amb dificultats lingüístiques.** Si per part de l'alumnat, en general, ja no és fàcil el seguiment dels estudis *on-line*, si a més no es domina la llengua o encara no hi ha hagut una adaptació plena als continguts i al sistema educatiu del centre, aquest seguiment pot ser molt difícil o quasi impossible.
 - **Espais de relació i acomodació.** S'han perdut espais de relació entre l'alumnat molt necessaris en processos d'acomodació d'una persona jove nouvinguda a un nou context, i que tampoc es poden donar en altres contextos com el barri o el municipi d'acollida. Aquesta manca d'espais de relació dificulta encara més la incorporació plena a la societat de l'alumnat nouvingut, l'establiment de noves relacions personals més enllà de la família, el reconeixement mutu entre joves i la generació d'un sentiment compartit de pertinença.
- **Les persones joves menors de 18 anys que migren soles.** Aquestes persones acostumen a tenir més dificultats per acabar les formacions i no tenen marge de temps. Les causes per les quals hi ha més dificultat pel seguiment dels estudis i/o acabar altres formacions són multifactorials, algunes tenen a veure amb la seva condició de persones joves nouvingudes, altres amb el fet de no tenir familiars propers en el país d'arribada: competències lingüístiques, adaptació a un nou sistema educatiu, necessitat d'ingressos per assegurar-se mitjans de vida propis i/o per ajudar a les famílies d'origen, estrès per les experiències viscudes o les condicions en les quals es troben, etc. Mentre aquestes persones joves es troben tutelades per l'Administració tenen assegurada la subsistència bàsica (habitatge, alimentació...) i un acompanyament socioeducatiu, però a la majoria d'edat molts han d'abandonar aquests centres de protecció sense alternativa, fet que dificulta encara més el seguiment d'estudis i de formacions. En els casos que no s'ha regularitzat la seva situació administrativa també poden tenir dificultats per accedir a certs estudis, obtenir les titulacions acadèmiques o la certificació oficial de les formacions realitzades.
- **L'institut com espai de trobada i d'interacció.** Amb el tancament dels centres hi ha hagut una pèrdua dels espais presencials de trobada entre persones joves diverses en origen geogràfic, ètnic o religiós. Malgrat la segregació escolar existent al nostre país, els centres educatius on se segueix l'educació obligatòria són sovint els únics espais de trobada i de convivència entre persones joves diverses, en termes d'origen geogràfic, ètnic o religiós. Aquesta convivència no està exempta de conflictes, com per altra banda moltes altres relacions, però comporta un necessari tracte entre persones que són diverses, que d'una altra manera no coincideixen en altres espais. L'institut esdevé un espai de trobada, de negociació, d'establiment de vincles entre persones joves més enllà de la família que amb l'estat d'alarma s'ha perdut i que podria afectar la construcció d'una societat cohesionada i intercultural.

Treball

- **Sectors laborals més afectats.** La població jove amb escassa qualificació, la de gènere femení o la d'origen immigrant són els col·lectius en què es concentren tant les activitats més afectades per la paralització, com la que tenen més contractació temporal.
 - **Dobles i triples desigualtats juvenils.** Quan la precarietat laboral general de les persones joves empitjora, hi ha més afectació entre les persones joves estrangeres, com va passar a la darrera crisi. Les persones joves d'origen migrant són un col·lectiu doblement afectat pels efectes econòmics de la pandèmia, i en el cas de les dones joves d'origen migrant podrien estar triplement afectades pels efectes en el món laboral de la pandèmia, amb més incidència d'atur i un augment de la precarietat laboral.
 - **Situacions familiars.** Per una altra banda, les persones joves també es veuen afectades per la situació laboral de les seves famílies, les quals també ocupen sectors laborals molt afectats (cures,⁵¹ restauració...) per la pèrdua de llocs de treball deguda a l'estat d'alarma, o per la manca de protecció (es calcula que una de cada tres treballadores de la llar es troba en situació irregular).
- **Situació d'estrangeria.** Com ja hem dit els factors d'aquesta afectació més alta entre les persones d'origen migrant poden estar relacionats a una proporció més alta de joves amb una baixa qualificació, però també a la seva condició d'estrangeria, tant pel fet de no accedir a la nacionalitat, com per la condició de persona estrangera no autoritzada a treballar, a partir de diferents situacions:
 - **No nacional.** En aquests moments treballar a l'Administració pública pot haver estat un factor de protecció dels llocs i condicions laborals, molts dels seus treballadors i treballadores estan teletreballant, però les persones estrangeres no poden treballar a l'Administració pública.
 - **Situació administrativa irregular.** Hi ha joves que no tenen la seva situació laboral regularitzada i que treballen en l'economia submergida, aquestes persones han perdut majoritàriament el seu *modus vivendi*.
 - **Permisos de treballs temporals i dificultats de desplaçament.** Col·lectius de joves migrants amb permís de treball o que podrien accedir al permís per a la recollida de la fruita, per les dificultats d'entrada de persones temporeres de l'exterior, es troben dificultats per poder-se desplaçar en la seva regió sanitària o fora. En aquest sentit, però, el govern estatal ha aprovat un decret llei per tal que les persones estrangers puguin ser contractades en la campanya de recol·lecció de fruita d'enguany.
- **Persones joves gitanes.** En el cas de les persones gitanes (tant joves com les seves famílies) hi ha un sector important que es dedica a la venda ambulants, eren famílies que es guanyaven bé la vida, però que ara fins i tot han hagut de recórrer a serveis socials, quan mai ho havien hagut de fer. La seva feina ha parat durant aquests mesos i hi ha dificultats per tornar als mercats ambulants i depèn de directrius tant generals com municipals.

Habitatge

- **Condicions d'habitatge precàries.** Les condicions d'amuntegament i infrahabitatge afecten especialment a qui no té permís de residència, per una banda, per la manca de recursos, però, també per l'altra, també per qüestions legals de documentació per accedir directament a un habitatge.

⁵¹ Segons UGT el 60% de les persones en el sector de les cures són persones d'origen migrant.

Aquesta situació impacta en algunes persones joves que han migrat soles (alguns ex-tutelats, altres no) que estan vivint al carrer o en immobles en males condicions, com cases o espais ocupats a molts municipis de Catalunya. A vegades, en els espais on habiten no existeixen les mínimes condicions higièniques que permetin la capacitat de prevenció, com pot ser l'accés a l'aigua corrent.

- **Discriminació en el lloguer.** A més, existeixen algunes pràctiques i reticències xenòfobes i racistes d'alguns propietaris que es neguen a llogar habitatges a persones de determinats orígens i que dificulten encara més l'accés al lloguer ja per si difícil per a les persones joves en general.

Salut

- **Pandèmia de salut i desigualtat.** El virus afecta a col·lectius més pobres. Això ho sabem d'altres epidèmies i els estudis de salut pública ens han ensenyat que els processos de salut i de malaltia col·lectiva són també productes socials i històrics⁵² i aquest fet s'està reproduint en aquesta pandèmia. Les persones d'origen migrant i el poble gitano estan sobrerrepresentats entre els sectors més afectats per la pobresa, això pot afectar les persones joves d'aquests col·lectius i les seves famílies.
- **La pobresa com a problema de salut.** La situació socioeconòmica de les persones joves afecta i afectarà a la seva salut (i fins i tot a la seva esperança de vida) i a la del seu entorn.

Participació i acció comunitària

- **Participació jove.** Hi ha una infrarepresentació de joves d'origen migrant en molts espais de participació més reconeguts (entitats, interlocució amb l'Administració) que es endèmica i que es veu agreujada en aquesta situació quan es redueixen els canals de participació. Les dificultats d'arribar a certs perfils de joves (origen migrant / classe treballadora) han estat expressades des de sempre per professionals de joventut. Si aquesta relació amb alguns col·lectius ja costava abans del confinament (per múltiples raons) aquestes han augmentat per raons esmentades en altres apartats. Els espais de relació amb aquestes persones joves eren els equipaments o a través dels equips educatius que treballen en medi obert. Els equipaments i serveis han estat tancats i no s'han pogut suplir per altres canals (no-accés a internet, manca d'hàbit d'utilitzar aquest canal per a relacions més formals...).
- **Tensió, individualisme i valor comunitari.** En aquesta situació d'estat d'alarma hi ha hagut una tensió entre l'individualisme i la comunitat. Per una banda, aquesta situació pot haver fomentat dinàmiques de proteccionisme individual o del petit nucli proper que poden produir aïllament; però també per altre s'han creat relacions de vincle i cura en els veïnatsges que poden haver posat també en valor allò comunitari, el veïnatge i el sentiment de pertinença (fins i tot amb rituals, com els aplaudiments de les 20h).
- **Joventut activa i bé comú.** Hi ha hagut moltes persones joves actives participant en xarxes o fent accions des d'un determinat col·lectiu (des de confecció de mascaretes i altres elements de protecció a organització d'activitats). Encara que no sempre hi ha tota la diversitat (de classe, d'origen, de gènere...) que seria desitjable en aquests grups, també trobem molts exemples en què sí.
- **Algunes d'aquestes accions pel bé comú han sigut organitzades per persones de determinats orígens.** Des de diferents organitzacions i col·lectius (entitats gitanes, col·lectiu dels maners, mesquites, església evangèlica...) que tenen en el seu motor un vincle d'origen ètnic, geogràfic o religiós han organitzat accions pel bé comú, és a dir destinades a tothom que

⁵² <https://ctxt.es/es/20200401/Politica/31936/coronavirus-precariedad-trabajadores-pobreza-desigualdad-joan-benach-pandemia.htm>

ho necessiti. En moltes d'aquestes accions hi ha hagut gent jove d'aquests col·lectius implicada. Moltes d'aquestes accions no han estat gaire visibles en els mitjans de comunicació.

Cultura

- **Oferta cultural.** Hi ha hagut una desigualtat en l'accés a l'oferta cultural en temps d'estat d'alarma. Tot i que existeixen polítiques socials i culturals dedicades al foment de la participació cultural entre les persones joves, poques vegades l'equitat (o la lluita contra les desigualtats) ha estat un eix central (i no només complementari) en aquestes polítiques. I això ha afectat des de sempre l'accés i la participació de persones joves d'origen migrant o d'ètnies minoritàries, per qüestions diverses: una combinació de factors educatius, culturals i socioeconòmics. Ara, a més, es poden haver quedat encara més fora per no tenir accés a eines digitals i a les xarxes socials.

La participació habitual en altres activitats culturals (més enllà de la cultura legitimada) és més equitativa en termes d'origen de la població, però aquestes activitats han estat pràcticament anul·lades.

Les ofertes d'oci i cultura destinades a persones joves en temps de confinament, ja sigui de les administracions, la iniciativa ciutadana o l'empresa privada, no tenen en compte que les persones joves a la nostra societat tenen referents culturals diversos, i unes pràctiques d'oci i de consum cultural diferent dependent de molts factors, on l'origen n'és un més.

Els espais culturals que són molt freqüentats per persones joves de determinats barris de classe treballadora i entre elles joves d'origen migrant, com biblioteques, casals i espais joves han estat tancats, i la seva oferta cultural *on-line* ha estat molt poc adaptada a la diversitat cultural.

Estrangeria

- **Tràmits d'estrangeria.** Hi ha hagut una paralització de processos administratius vinculats a l'estrangeria durant l'estat d'alarma i, per tant, una prolongació de situacions irregulars o de transitorietat. Són gestions i procediments que tenen a veure amb tràmits d'arrelament, de renovació de residències, de reagrupament, de nacionalització, de sol·licitud de protecció internacional de residència i d'asil. Encara que s'han allargat els terminis perquè no caduquessin les dates límits sense poder presentar la documentació de sol·licituds i renovacions, la situació irregular de les moltes persones, entre elles persones joves migrants, perdura.

Aquesta dificultat de regularització de la documentació afecta a persones joves d'origen migrant, prolongant situacions que aboquen a l'exclusió i a la incertesa, condicionant totalment trajectòries educatives i laborals de manera directa, així com expectatives de futur, en uns moments tan delicats i incerts com són els temps de pandèmia.

- **No regularització.** Espanya no ha iniciat un procés de regularització de persones migrades que ja es trobaven en el país, com han fet Portugal i Itàlia, i que demanen aquí diferents col·lectius (CEAR), per garantir l'accés als drets d'aquestes persones en una situació extraordinària com aquesta.

Joves migrants sols

- **Joves menors migrants sols tutelats/des.** La paralització de tràmits administratius d'estrangeria ha afectat les persones joves tutelades per la DGAI prolongant la situació irregular, en la qual malgrat ser menors d'edat l'Administració no els garanteix l'accés a la documentació, com hauria, per garantir que puguin accedir de manera plena a tots els drets. S'allarguen els períodes d'incertesa i d'espera per aquestes persones joves.

Hi ha negociacions entre la Generalitat i l'Estat perquè totes les persones joves abans dels 18 anys tinguin la documentació en regla, que no sempre és possible, i ara més perquè hi ha dificultats en alguns orígens majoritaris dels menors en què en la situació actual no es poden fer el passaport, com en el cas marroquí, necessari per aquests tràmits.

Les persones joves menors d'edat tutelades s'han confinat en els centres amb els equips educatius i, en molts casos, amb molt poca relació amb l'exterior. Les sortides, la relació amb altres persones i agents, les formacions fora del centre s'ha reduït considerablement o anul·lat, dificultant encara més processos d'integració social (entesa com un procés mutu). Malgrat que també ha tingut com a conseqüència un enfortiment de la relació persona educadora-jove.

Els projectes de mentoria amb joves tutelats/des han quedat aturats, i en el moment d'escriure aquest informe es troben pendent de la instrucció que es pugui fer per la seva represa en determinades fases de desconfinament.

- **Persones joves que compleixen la majoria d'edat en els centres.** Les persones joves tutelades que fan 18 anys en els centres, si tenen bons informes es poden quedar fins als 21 anys, però si els informes són desfavorables podien haver de marxar dels centres. En el període d'alarma no han pogut marxar i per tant tampoc han pogut fer els tràmits per accedir als pisos autònoms.
- **Joves migrants sols majors d'edat.** Algunes de les persones joves migrants soles majors d'edat es troben en situacions molt vulnerables i que s'han agreujat en aquest context. Ja hem parlat de les situacions en el cas de l'habitatge de joves d'origen migrat que han migrat sols (vivint al carrer, en habitatges en males condicions, en espais ocupats, en habitacions insalubres, en situació d'amuntegament...), a molts municipis de Catalunya, i també de la impossibilitat d'accés al món laboral, en el moment del confinament, ni formal ni informal. A més, s'ha frenat la seva formació, així com altres projectes que des d'algunes administracions i entitats es feien amb aquests col·lectius. Són joves amb energia, ganes de treballar o de tenir un futur millor, però no tenen documentació, no poden sortir, no saben què fer, no poden ajudar, no tenen xarxa.

Racisme

- **Sinofòbia i gitanofòbia.** Durant la pandèmia hi ha hagut forces incidents racistes amb algunes comunitats, especialment la xinesa i la gitana. En alguns casos se'ls acusa de ser portadors del virus, en altres de saltar-se les mesures i el confinament, però també assenyalant a determinades comunitats de no estar fent res pels altres. El racisme no apareix amb l'epidèmia, sinó que aflora en societats que es troben en períodes de crisi, i ataca a persones que a vegades ja es troben en posicions baixes en el sistema de desigualtats, i que amb el racisme pateixen encara més de processos d'estigmatització. És el que alguns han anomenat el virus del racisme.⁵³
- **Control policial.** SOS Racisme⁵⁴ ha reportat que hi ha hagut més controls i aturades de persones que responen a uns determinats "perfils ètnics" per part dels cossos policials. Si, a més se suma la condició de nois joves, que sempre són més sospitosos, hi ha hagut més control de persones joves amb determinats fenotips en l'estat d'alarma. A més, SOS Racisme⁵⁵ adverteix de la impunitat de certes pràctiques dels cossos policials en períodes de confinament (manca de testimonis, por...) i agreujant la situació d'infradenúncia del racisme que ja és habitual.

⁵³ <https://ctxt.es/es/20200302/Firmas/31328/coronavirus-racismo-gitanos-haro-rromani-pativ.htm>

⁵⁴ <http://www.sosracisme.org/comunicat-control-i-abus-policial-en-ple-estat-dalarma-pel-covid-19>

⁵⁵ <http://www.sosracisme.org/sos-racisme-alerta-que-lestat-dalarma-agreuja-la-infradenuncia-del-racisme>

Interculturalitat

- **Tancament d'espais i projectes interculturals per a joves.** S'han perdut els espais de trobada i d'interacció entre persones joves diverses on relacionar-se, dialogar i negociar, que ajuden a construir societat i cultura comuna. En temps de confinament les persones s'han reclòs amb les seves famílies i persones properes. A més, l'anomenat "distanciament social" promogut per l'estat d'alarma impedeix o dificulta molt aquestes interaccions que poden passar de ser improbables (com deia Villasante) a impracticables, perquè el confinament anul·la l'atzar de les trobades, i des de les administracions i les entitats no es poden promoure. Podria augmentar una tendència al comunitarisme (encapsulament en la pròpia comunitat origen), l'aïllament social de determinades persones i grups i agreujar situacions de coexistència o fins i tot de conflicte, per a la impossibilitat de treballar la convivència.

3.3.3. Prospectiva

Economia

- **Desigualtats econòmiques.** Amb la previsible crisi econòmica es pot pronosticar un augment del nombre de persones joves d'origen migrant en situacions de precarietat i vulneració. Aquesta predicció de sobrerepresentació de persones joves d'origen migrant té a veure en part per una afectació de la crisi més elevada en determinats sectors, com ja hem comentat, en alguns dels quals pot costar més la seva recuperació (activitats al voltant del turisme i l'hostaleria).

Educació

- **Desigualtats educatives.** Hi pot haver un gran impacte en les desigualtats educatives, i per tant també de les seves conseqüències en el futur, en el tancament dels centres educatius durant el confinament, però també de la possible reobertura no completament presencial de les aules en el proper curs escolar, o en un nou confinament en cas de rebrot del virus. Aquestes desigualtats, com ja hem vist, afecten més als col·lectius que ja les patien anteriorment, i aquí hi trobem una part de la població jove d'origen migrant⁵⁶ i una part de les persones joves gitanes.

Treball

- **Desigualtats en el món del treball.** Les persones joves d'origen migrant pateixen més atur que les persones nacionals. Sabem que en la passada crisi del 2008, les persones joves d'origen migrant tenien el doble d'atur; això és degut, en part, al fet que les persones joves d'origen estranger, sobre tot els nois, tenen uns nivells d'acreditació i continuïtat educativa molt més baixos que el jovent d'origen nacional.

Es pot preveure que es tornin a reproduir uns patrons semblants. A més, en alguns sectors molt afectats per la crisi hi ha un gran nombre de persones d'origen migrant (hostaleria, turisme...), també joves autònoms (hi ha un gran nombre de persones d'origen estranger autònomes pel tipus de sectors –petits negocis– però també perquè és una estratègia per treballar –auto-ocupació). L'atur juvenil en aquests sectors i entre alguns orígens concrets –marroquins i sud-saharians– podria ser molt més alt, i afectaria també les seves oportunitats d'emancipació. La bretxa entre els col·lectius i orígens migrants més afectats (en què a diferència d'altres migrants el nivell d'instrucció no millorava substancialment l'ocupabilitat) i la resta de joves d'origen migrant i població autòctona podria augmentar.

⁵⁶ Carrasco, S.; Pàmies, J.; Narciso, L. (2018). "Abandono escolar prematuro y alumnado de origen extranjero en España: ¿un problema invisible?" A: *Anuario CIDOB de la Inmigración*.

- **Precarització.** Hi pot haver una nova onada de precarització entre les persones joves, i en particular les d'origen migrant (com ja va passar en la crisi de 2008) o a col·lectius i orígens concrets, caldrà estar atents a veure què passa amb el gènere interseccionat amb l'origen, si la formació superior de les noies pot ésser un factor protector, si hi haurà més precarietat de sectors feminitzats. En aquestes situacions l'origen estranger els fa més vulnerables per por de perdre el permís de residència i treball i estar en condicions més greus de pobresa.
- **Restriccions de mobilitat.** La població immigrada pot veure's afectada per les restriccions a la mobilitat: per exemple en el sector de l'agricultura intensiva mediterrània de caire temporer.

Habitatge

- **Dificultats accés habitatge.** Les condicions econòmiques i les desigualtats laborals poden dificultar l'emancipació o el manteniment de l'habitatge entre la població jove d'origen immigrant i augmentar el nombre de joves que viuen en habitatges precaris i en males condicions.

Salut

- **Salut i desigualtats.** Caldrà estar atents a les previsible conseqüències que pugui tenir per a la salut de les persones joves les situacions de pobresa sobrevingudes per aquesta crisi, i que com hem repetit poden estar afectant més alguns col·lectius segons orígens.
- **Salut mental i diversitat cultural.** Els efectes en la salut mental de les persones joves en la situació de confinament ha estat superior que en altres sectors de la població.⁵⁷ Caldrà seguir quines seran les conseqüències que tindran en la salut en les properes etapes. I si en la salut mental de les persones joves d'origen migrant es creuen elements específics culturals segons les procedències com es dona en altres situacions i com es relaciona amb altres malestars com els dols migratoris. Experts en psiquiatria transcultural (Joseba Achotegui) consideren que els fills i filles de persones migrants tenen més risc psicopatològic, a causa d'haver viscut el fet migratori durant la infància i joventut i molt sovint haver-ho fet en condicions molt difícils. Si a aquestes hi sumem les circumstàncies complicades de la pandèmia, sobretot per persones i famílies novingudes pot augmentar el risc en salut mental.

Participació

- **Creació i reactivació de xarxes comunitàries.** S'han activat i reactivat xarxes comunitàries de diferent índole. Per una banda, algunes xarxes de suport mutu dins d'un determinat col·lectiu i xarxes més comunitàries de barri. En un primer moment s'han activat per necessitats bàsiques com aliments però també estan començant a treballar altres temes centrals com l'habitatge. Poden ser espais de construcció conjunta des de baix molt interessants si aconseguen la implicació de col·lectius diversos. Les persones joves migrades poden trobar en aquestes xarxes un recolzament que a vegades no poden tenir de les famílies. També les persones joves fills i filles de persones migrades poden jugar un rol important perquè aquests nous espais no reproduïxin rols assistencials i colonials, sempre i quan s'aconsegueixi la seva implicació.

Gènere

⁵⁷ <https://www.ucm.es/los-jovenes-entre-18-y-39-anos-reflejan-un-menor-auto-cuidado-emocional-y-presentan-mas-ansiedad,-depresion-y-sentimientos-de-soledad-que-las-personas-mayores-de-60>

- **Tasques de cura.** Caldrà veure com afecta si hi ha una revalorització o no de les tasques de cures, on les dones migrants estan sobrerrepresentades. També com es tradueix un augment de la demanda de professionals de cures (tant de gent gran com d'infants que potser no poden assistir a les escoles en horari complert i els pares i mares ja s'han d'incorporar al món del treball presencial).
- **Més qualificació de les dones joves d'origen migrant.** També caldrà estar atent si, com va passar en la crisi del 2008, el fet de tenir més qualificació pot protegir a les noies joves d'origen migrant de patir més atur, com passa entre els nois.

Estrangeria

- **La roda de la manca de feina i els permisos de residència i treball.** Les situacions generals de més atur i les dificultats econòmiques poden dificultar encara més els processos de regularització de la documentació, molt lligades a obtenir ofertes de treball. Sense la documentació regularitzada no es pot accedir a un lloc de treball en l'economia formal. També dificulta trajectòries educatives, entre altres. Les persones joves migrants soles poden estar molt afectades per aquesta situació.
- **Afectació a altres tràmits.** També aquestes mateixes condicions poden afectar els processos de reagrupament familiar, mantenint joves separats d'una part de les seves famílies.

Interculturalitat

- **Afectació del distanciament físic al distanciament social i cultural.** Les propostes de desconfinament pels propers temps prescriuen i recomanen mantenir distanciament físic i no excedir-se en les relacions socials. No sabem fins quan aquestes recomanacions es mantindran però sí que poden ser unes pautes que restin un temps entre nosaltres. Aquest distanciament afecta a les relacions humanes, i pot afectar les interaccions que ja no sempre es donaven entre col·lectius de persones joves diverses, per la manca d'espais de trobada més enllà dels centres educatius. Per una banda, s'hauran de reprendre trobades cara a cara tan importants per poder generar relacions i confiança; alhora que es pensen nous espais d'interacció possibles.
- **Estímul de l'esperit sociòpata.⁵⁸** Malgrat la revifada d'iniciatives comunitàries que podrien ser positives per a la interculturalitat, també hi ha hagut una força contrària en que l'"altre" és vist com una amenaça, fomentant, entre altres, dinàmiques d'aïllament i l'individualisme. Sabem que l'alterització de persones i col·lectius s'acostuma a donar amb més intensitat en persones que són categoritzades pel seu origen migrant i per ser membres d'una minoria ètnica, caldrà veure quins efectes tindrà això en les relacions entre persones joves d'origens diversos.

⁵⁸ Ingrid Guardiola a: https://www.ara.cat/societat/mon-despres-del-coronavirus-covid-19_0_2429757033.html

3.4. Territori

3.4.1. Situació durant l'estat d'alarma

Introducció

- **En un entorn virtual, el territori es difumina, en part.** Les mesures de contenció de la COVID-19 han suposat restriccions importants de la mobilitat i a l'oferta disponible en molts àmbits, i un increment de les activitats realitzades *on-line*. En aquest sentit, podria dir-se que les mesures vinculades a la pandèmia han difuminat part de les diferències i desigualtats associades al territori. Això seria en part així per a les divisions territorials clàssiques, aquelles vinculades, principalment, a l'eix rural-urbà, en què bona part dels territoris rurals disposaven de menys recursos en àmbits com l'oferta educativa o cultural. En aquest sentit, el teletreball, l'educació *on-line*, l'augment de continguts culturals *on-line* o la participació en xarxa serien elements que haurien igualat els territoris, a partir d'un augment de l'oferta/oportunitats que en principi no dependria de la ubicació de l'individu al territori.

Cal tenir en compte, però, que aquests increments de l'oferta i les oportunitats *on-line* probablement no es distribueixen igual en l'eix rural-urbà. Per exemple, determinades ocupacions, com les que més fàcilment poden realitzar-se *on-line*, estan més sobrerrepresentades en entorns urbans; això també seria cert per l'educació, ja que encara que l'educació *on-line* elimini les distàncies, la matriculació prèvia en un o altres estudis sí que depenia de factors territorials.

Igualment, també s'ha produït una difuminació en alguns casos per equiparació a la baixa, com seria l'eliminació temporal de l'oferta cultural presencial, que principalment es concentrava a les urbs. Tot i això, aquesta eliminació d'oferta/oportunitats en alguns casos també pot haver afectat més els municipis petits i/o rurals, on per exemple la participació i la vida social poden tenir, en alguns casos, una importància més alta en el dia a dia dels seus habitants.

- **La segregació residencial com a eix de desigualtats.** En qualsevol cas, l'impacte de la COVID-19 sobre la joventut ha incrementat les desigualtats en un eix territorial com és el de la segregació residencial, factor clau de les desigualtats territorials. La segregació urbana és el resultat de la tendència de diferents grups socials a separar-se en l'espai urbà, de manera que es constitueixen barris o municipis afavorits o desafavorits a partir de la situació de les persones que hi viuen i de les característiques del territori en sí, com podria ser la mida o estat dels habitatges, etc.). Així ho indicava el capítol de "Territori" de l'informe general de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2017,⁵⁹ que mostra, en relació amb les persones joves, desigualtats importants segons aquest eix en relació amb pràcticament tots els àmbits de la vida, com ara la formació, la situació ocupacional, els ingressos i el risc de pobresa, la salut o la participació.⁶⁰

En les properes dues seccions veurem l'afectació sobre la població jove, en funció del territori, durant l'estat d'alarma; ho farem a partir de les dues divisions territorials tot just esmentades, que com s'ha avançat tenen afectacions diferents.

Una afectació encara incerta segons les divisions territorials clàssiques

- **Treball: l'afectació laboral es pot llegir en clau territorial.**

⁵⁹ A. Gomà i O. Nel·lo (2018). "Territori. Diversitat espacial en els hàbits i les condicions de vida juvenils: el paper clau de la segregació residencial", a P. Serracant (coord.). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017*. Barcelona: Direcció General de Joventut.

⁶⁰ Així, per exemple, pel que fa a la salut autopercebuda, si de mitjana la meitat de la població jove de Catalunya considera que la seva salut és excel·lent o molt bona, s'observa una diferència de gairebé 10 punts percentuals entre les persones joves d'àmbits considerats vulnerables (43,9%) i d'àmbits no vulnerables (52,4%) que consideren satisfactori el seu estat de salut. O, per exemple, pel que fa al risc de pobresa, als àmbits vulnerables, 2 de cada 3 de les persones joves de més de 20 anys tenen, més o menys sovint, dificultats per arribar a final de mes.

- **Tres comarques concentren més de la meitat de la pèrdua d'afiliacions.** Barcelonès, Baix Llobregat i Vallès Occidental concentren el 51,8% de la pèrdua intertrimestral d'afiliacions al Règim General de la Seguretat Social entre les persones de 16 a 29 anys.⁶¹ L'afiliació juvenil s'ha reduït a totes les comarques: el Barcelonès (15.868 menys), el Baix Llobregat (5.687 menys) i el Vallès Occidental (5.539 menys) registren els descensos més voluminosos (en consonància amb el seu volum de població). En conjunt apleguen la meitat de la pèrdua d'afiliació jove.
 - **Les comarques pirenaïques són les més afectades en termes relatius.** L'Aran ha perdut gairebé la meitat de l'afiliació jove (-48,7%), fet que denota la vulnerabilitat de l'ocupació juvenil en sectors precaritzats i desqualificats com el del turisme. El Pallars Sobirà (-27,5%), la Cerdanya (-24,3%) i l'Alta Ribagorça (-17%) són les altres comarques amb unes pèrdues relatives més grans. Destaca la pèrdua relativa del Tarragonès (-14,1%, quarta posició) i dues comarques de les Terres de l'Ebre: el Montsià (-13%) i el Baix Ebre (-12,9%).
 - **Una afectació encara incerta en relació a l'atur.** Les dades anteriors no inclouen les persones en situació de suspensió temporal de l'ocupació (ERTO), que continuen afiliades a la S.S., bona part de les quals no coneixeran la seva situació final (ocupades en les mateixes condicions o diferents, o desocupades) fins que finalitzi l'estat d'alarma. En aquest sentit, caldrà esperar unes setmanes per conèixer l'afectació real de la crisi sobre el conjunt de la població jove i el territori.
- **Educació: una certa igualació.** El tancament físic de les institucions educatives elimina temporalment una desigualtat educativa com és l'accés presencial a les institucions, que sovint impliquen desplaçaments importants per a les persones joves que resideixen en territoris allunyats d'aquestes institucions, no sempre rurals, però sovint afectats per aquest eix territorial. Tot i això, cal fer esment als problemes de connexió en determinats municipis petits i allunyats sens dubte poden representar un problema d'accés important per a una minoria d'alumnes. Igualment, el seguiment *on-line* dels cursos presencials es fa en base a les eleccions fetes pels alumnes en el període previ a les restriccions a la mobilitat, i aquestes eleccions sens dubte estan condicionades per l'eix territorial, en què les persones joves dels municipis allunyats als centres urbans suporten uns costos indirectes més grans que sovint condicionen les seves decisions.
 - **Habitatge: una millor vivència residencial del confinament en municipis rurals?** Les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 mostren que les persones joves de municipis rurals s'emancipen abans que les de municipis urbans, degut, principalment, a uns costos de l'habitatge més assequibles. Per aquest motiu també tendeixen a viure en habitatges més grans. En aquest sentit, és de preveure que la vivència del confinament, en relació amb l'espai disponible i les persones amb qui es conviu, hagi estat més favorable per a algunes persones joves d'àmbits rurals.
 - **Cultura: una igualació a la baixa de l'oferta.** A l'igual que ha ocorregut en l'àmbit de l'Educació, el confinament cultural ha eliminat algunes desigualtats territorials en relació amb la Cultura. És una igualació principalment a la baixa, però, degut a la desaparició provisional d'una oferta que era molt desigual en funció del territori: són els entorns urbans i més ben comunicats els que tenen més oferta cultural presencial en un context normalitzat, i és precisament aquesta oferta la que s'ha vist eliminada durant el confinament. Tot i això, l'augment, de moment provisional, de l'oferta *on-line* també ha facilitat aquesta relativa igualació d'oportunitats.

⁶¹ Dades extretes de l'informe Situació dels joves en el mercat de treball català, elaborat per l'Observatori del Treball i Model Productiu

- **Participació: més activació de les xarxes de solidaritat en municipis rurals?** La crisi econòmica iniciada el 2008 va constatar un fort creixement d'experiències de solidaritat. Durant la pandèmia, diverses iniciatives juvenils o la creació de grups de "joves voluntaris" arreu del territori català han evidenciat el paper que tenen les persones més joves en aquestes iniciatives de solidaritat. És possible, donades les característiques de la vida social en els municipis més petits, que aquestes xarxes, i el protagonisme de les persones joves en aquestes, s'hagin activat amb més intensitat en municipis on prèviament la interacció constant amb els veïns i l'ajuda mútua ja formava part del dia a dia de la comunitat, tot i que caldrà esperar a tenir dades sobre aquesta qüestió.

La segregació residencial, una desigualtat territorial clau enfront la COVID-19

- **Treball: un impacte marcadament diferent.** Els experts assenyalen que l'afectació de les mesures de restricció a l'activitat laboral hauran afectat de manera molt diferenciada als barris i municipis prèviament afavorits o desafavorits. En els afavorits és on es concentra la població, també jove, amb més qualificacions, ocupacions més estables i qualificades i més ingressos. Són ocupacions que en bona part s'han pogut mantenir a través del teletreball, i en tot cas sovint en famílies amb els dos membres de la parella ocupats. Per contra, en els barris desafavorits s'hi concentren les ocupacions presencials, la gran majoria de les quals han estat restringides, així com les persones amb ocupacions irregulars, que ni tan sols han pogut accedir a les ajudes públiques. D'altra banda, algunes ocupacions essencials s'han hagut de continuar exercint presencialment, amb el risc que això suposa per a la salut. En tot cas, l'impacte laboral de la pandèmia en uns barris o municipis prèviament empobrits i afeblits per la crisi iniciada el 2008 ha estat molt gran i és preocupant no només la situació durant l'estat d'alarma sinó durant la crisi que ja ha començat.
- **Educació: un augment destacat de les desigualtats educatives.** Tal com s'explica al capítol d'Educació, la pandèmia ha posat de relleu el paper clau de l'escolarització presencial com a atenuador de les desigualtats socials. Durant el tancament escolar s'ha posat de manifest la bretxa digital, que inclou diferents dimensions, com tenir o no equipament i connexió i la qualitat, quantitat i disponibilitat d'aquests equipaments i connexions. També ha evidenciat la importància de tenir un espai adequat on estudiar. I també s'ha posat de relleu la importància de l'acompanyament familiar, en forma de disponibilitat i de recursos culturals i cognitius. Finalment, s'ha vist que algunes persones joves no han tingut elles mateixes disponibilitat per estudiar (per haver d'atendre a familiars, treballar, etc.) o recursos cognitius i actitudinals propis per fer el canvi a l'ensenyament *on-line*. S'ha pogut constatar, també, el preocupant impacte de la segregació escolar, ja que els centres públics han evidenciat que disposen de menys mitjans tècnics i de personal docent menys preparat per entomar el pas a l'ensenyament *on-line*.

La distribució d'aquestes desigualtats en el territori s'explica fonamentalment per la segregació residencial, i les conseqüències d'aquests factors també es produiran, per tant, a aquest nivell: parlem, com s'explica a l'esmentat capítol, de conseqüències com un aprenentatge empobrit o fins i tot un des aprenentatge; un empitjorament de la qualificació i/o no graduació; i fins i tot un possible augment de l'abandonament dels estudis

- **Habitatge: un confinament en millors o pitjors condicions.** El confinament és una mesura extrema que evidencia les desigualtats socials en general i la seva concreció en el dret a un habitatge digne. La manera en què es viu el confinament depèn dels recursos de cada col·lectiu. En aquest sentit, la pandèmia no fa altra cosa que manifestar amb molta cruïda l'impacte de les desigualtats sobre la vida de les persones. Les persones joves que viuen en municipis o barris desafavorits són les que estan patint més aquestes circumstàncies: el confinament suposa amuntegament per a moltes famílies. L'estat de l'habitatge i la seva grandària, en relació amb el nombre de persones que hi viuen, són els principals factors en què es concreten les desigualtats en matèria d'habitatge. Les persones joves que viuen en males

condicions o que disposen d'un espai insuficient són les que pateixen doblement: pel confinament en si i per les males condicions en què es viu.

- **Cultura: menys recursos per fer front al confinament cultural en els barris desfavorits.** Com s'explica al capítol de Cultural, les desigualtats territorials vinculades a la segregació urbana també s'han vist accentuades durant el confinament cultural: són aquells barris i municipis desfavorablement segregats els que concentren bona part de la població vulnerable (en situació d'atur, risc de pobresa, més problemes de salut, etc.), i per tant la que el confinament ha tancat a casa amb menys recursos materials i immaterials per fer front al tancament de l'oci i la interacció presencial. N. Barbieri analitza, amb dades de l'*Enquesta de participació i necessitats culturals a Barcelona*, l'afectació d'un possible tancament d'equipaments culturals de barri, com la biblioteca o el centre cívic.⁶² Aquesta enquesta conté un parell de preguntes que són molt útils per analitzar el context actual de tancament cultural. En una escala de 0 (gens) a 10 (molt), les persones enquestades consideren que el tancament de la biblioteca i del centre cívic les afectaria, de mitjana, 5,9 punts sobre 10. En barris de renda baixa, la mitjana és de 6,4 per la biblioteca i de 7 pel centre cívic; en barris de renda alta, en canvi, la mitjana és de 5 i 5,2, respectivament.
- **Participació: més activació en territoris menys necessitats.** L'anàlisi de la participació i les xarxes de solidaritat durant la crisi iniciada el 2008 ha mostrat que aquestes experiències van créixer amb més força allà on hi havia menys necessitat social i vulnerabilitat. És a dir, aquests teixits de solidaritat no van emergir de forma espontània, sinó que van créixer als barris amb més capacitat d'organització social i més capacitat d'articular respostes conjuntes entre el teixit social i el teixit institucional. Aquest fet va provocar que resistissin millor als efectes de la crisi. Igualment, les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 mostren que és als barris i municipis més vulnerables on es troben les taxes de participació associativa juvenil més baixes.
- **Salut: la COVID-19 no és igual per a tothom.** Al capítol dedicat als Contagis es mostra com són els barris més desfavorits els que concentren una taxa de contagis més elevada arreu del territori. A més, com s'ha dit, la segregació residencial explica bona part de l'impacte diferencial de la pandèmia en relació amb l'educació, el treball, l'habitatge, etc. Tots aquests elements tenen una translació directa en la salut de les persones, tant a nivell físic com mental, així com en el seu benestar emocional.

3.4.2. Prospectiva

- **Polítiques homogènies per territoris heterogenis.** Les desigualtats territorials no s'han tingut en compte en les polítiques i mesures de confinament fins ben entrada la desescalada. Tal i com apuntava Laia Soldevila en un article a *El Crític*, "no té molta lògica que les mesures per contenir el virus siguin iguals per les urbs amb gran densitat de població i molta mobilitat que per als pobles petits on el risc de contagi és menor". Desconfinar els pobles és tenir una mirada llarga sobre els diferents ritmes i necessitats d'un territori divers. Cal una visió territorial davant les situacions de crisi.
- **Desigual capacitat d'ajuntaments i entitats municipals.** Ajuntaments i entitats municipals donaran respostes a situacions dins els seus àmbits d'actuació a partir d'uns recursos desiguals. En termes generals, són els municipis amb població de renda més alta aquells que disposen d'un ajuntament amb més capacitat de donar resposta institucional a les necessitats. En canvi, els municipis que apleguen a població en general de rendes més baixa, i per tant, amb més dificultats de caràcter social, són aquells que tenen els ajuntaments amb menys

⁶² Barbieri, N.: *Qui ens ho havia de dir? Sobre el coronavirus i una part de la nostra vida cultural*.
<https://ubicarse.net/2020/03/25/qui-ens-ho-havia-de-dir-sobre-el-coronavirus-i-una-part-de-la-nostra-vida-cultural/>

capacitat d'acció institucional. No tots els municipis tenen la mateixa capacitat de resposta, i justament allà on hi ha més necessitats socials hi ha més necessitats d'acció institucional.

- **Una afectació molt gran als municipis i barris desafavorits.** La crisi econòmica que ja ha començat tindrà un impacte molt gran als municipis i barris desafavorits, entre d'altres motius perquè són aquells que estan en una situació més feble i encara no s'havien recuperat de la crisi anterior. Pel que fa al món laboral, seran les persones joves que viuen als municipis més desafavorits les que, a l'igual que durant la crisi anterior, pateixin més les conseqüències de la recessió, en forma de més atur, rotació, ocupació irregular i empitjorament de les condicions laborals. L'impacte laboral tindrà una translació directa sobre els recursos disponibles en aquests barris, i s'espera que la taxa de pobresa infantil i juvenil creixi de forma destacada, a pesar de que ja afecta a una quarta part de les persones joves. La crisi econòmica també afectarà el món educatiu de forma indirecta. En un context d'elevat atur juvenil, normalment l'escolarització creix, sigui a través de mantenir-se en el sistema educatiu o de retornar-hi. Tot i això, la magnitud de la crisi que es preveu potser farà inviable l'opció d'estudiar per a moltes famílies. A més a més, l'afectació de la pandèmia sobre el curs escolar és lluny d'estar controlada, de forma que cursar estudis és una decisió no exempta de riscos i incerteses. Pel que fa a l'accés a l'habitatge, en el context de crisi es produirà, en els barris segregats, un augment més destacat de les problemàtiques previstes a l'entorn de l'habitatge: un increment del risc de pèrdua de l'habitatge, un increment dels abusos en l'àmbit de l'habitatge, un increment de l'endeutament i de la pobresa relacionades amb les dificultats per fer front als costos de l'habitatge i una caiguda encara més gran de l'emancipació de les persones joves. Pel que fa a l'accés a l'oci i la cultura, el possible increment de preus, la intensificació de la domestificació de l'oci i la reducció de l'oferta cultural provocaran un augment de les desigualtats socials en l'accés a l'oci i la cultura, afectant els col·lectius esmentats en la secció anterior. Pel que fa a la participació, s'espera menys activació de les xarxes de solidaritat en els barris desafavorits, de forma que el que hauria de ser un instrument d'igualació de les oportunitats socials pot acabar esdevenint el contrari. Finalment, com a conseqüència de tot l'anterior, cal fer esment al fet que la salut de les persones jove tendirà a tenir una afectació diferent en funció dels determinants socials, especialment entre les persones joves residents en barris i municipis desafavorits.
- **Atracció rural?** El baix contagi en territoris rurals reforça la percepció del món rural com un indret amb més qualitat de vida. Tot i els pros i contres de la vida en entorns rurals, en general aquesta és percebuda, per les persones joves tant d'entorns rurals com urbans, com una aposta per la proximitat, la salut física i emocional i un estil de vida més adequat a les necessitats de les persones.⁶³ La pandèmia pot ajudar a consolidar aquesta percepció i el reforç del moviment de persones joves cap aquests entorns.

⁶³ Checa, J., Soler, L. i Nel·lo, O. (2019). *L'atracció del camp. La percepció i l'atractiu de l'entorn rural en la joventut catalana resident en àrees urbanes*. Barcelona: Direcció General de Joventut.

4. Reflexions finals

➤ **La pandèmia com a accelerador del canvi social.** Durant les darreres setmanes diferents analistes han apuntat la idea que la pandèmia de la COVID-19 i les mesures associades han precipitat i visibilitzat un seguit de canvis que ja s'estaven produint en la societat, alguns dels quals tenen una especial afectació entre les persones joves.

- **Una societat virtual.** El confinament ha mostrat fins a quin punt la vida de les persones està construïda al voltant de les Noves Tecnologies de les Comunicacions i la Informació (NTIC). Durant aquestes setmanes, l'educació, el treball, la cultura, la participació i les relacions interpersonals s'han realitzat a través d'aquests mitjans, amb els avantatges i limitacions que cada tecnologia té. La prevalença sobtada del món virtual ha permès constatar quins àmbits i col·lectius tenien més recursos per operar en aquest context nou. En el món laboral i educatiu, per exemple, s'han evidenciat les fortaleses i febleses dels diversos agents implicats. Altres àmbits, com el de la participació, s'han adaptat amb una certa facilitat, més enllà de l'impacte del confinament, i de la previsible crisi, en els operadors que intervenen en aquests àmbits. Igualment, tots els grups socials s'han hagut d'adaptar a aquest nou entorn, i en aquest sentit les persones joves partien amb un cert avantatge degut a la naturalitat amb què algunes d'aquestes tecnologies estan incorporades en el seu quefer, tot i que no necessàriament en tots els àmbits ni a través de tots els mitjans; tot i que és d'esperar que, per l'ús massiu de les NTIC realitzat durant aquestes setmanes, la bretxa generacional en relació amb els usos i competències d'aquests mitjans s'hagi reduït. En els propers mesos, com a conseqüència de l'impuls donat per la pandèmia als mons virtuals, és de preveure que aquests processos s'intensificaran i consolidaran encara més.
- **Fake news i polarització política.** Durant les primeres setmanes del confinament els agents polítics i mediàtics van comportar-se amb una relativa prudència i va semblar que la pandèmia podia contribuir a aturar la polarització política i creixement de les *fake news* característica dels darrers temps. Tot i això, un cop passat el primer ensurt, la pandèmia no ha fet altra cosa que accentuar aquesta tendència. La preeminència de la vida *on-line* durant aquest període pot haver facilitat l'increment del consum de *fake news* i de la polarització política, ja que és precisament a través dels mitjans *on-line* que ambdós processos interaccionen i es reforcen fins a fer-se un. De forma relacionada, també s'ha produït un increment de teories amb pretensió científica o basada en argumentacions contràries a les versions oficials, com les teories conspiratives, sobre tractaments alternatius o naturals, etc. Les persones joves són un grup especialment vulnerable davant aquests processos, tant per la seva tendència etària als extrems com pel tipus de mitjans i canals d'informació emprats.
- **Individualisme vs bé comú.** Durant aquesta pandèmia s'ha incrementat una tensió, que ja es venia produint d'abans, entre una tendència individualista i una altra més col·lectiva. D'una banda, la tendència individualista ha implicat protegir-se de l'entorn, aïllant-se dels contactes socials, alhora que incrementant les activitats individuals (esportives, culturals...) sovint a la pròpia casa i sense contacte amb altres, com a part d'un posicionament individualista o comunitarista (tancament en la pròpia comunitat). D'altra banda, la tendència més col·lectiva i solidària ha considerat que no només ens confinem i actuem d'unes determinades maneres per protegir-nos a nosaltres mateixos, sinó que també ho fem pels altres, sobretot per a les persones grans i altres persones més vulnerables, amb un sentir que només actuant conjunts ens en sortirem; alhora que s'han multiplicat iniciatives solidàries, sovint col·lectives, per donar resposta a necessitats sanitàries, alimentàries, de cures, etc.

Caldrà estar atents a quina tendència s'acabi imposant, si un individualisme molt característic de les societats occidentals capitalistes, però que sempre havia estat més

matísat en el context mediterrani, o una consciència més global i comunitària, que estarien defensant altres contradinàmiques, com el moviment ecologista i el feminista, posant les cures al centre. En aquests moments costa visualitzar un escenari de participació més generalitzat amb una mirada més col·lectiva i cap el bé comú. Tot això tindrà implicacions en els models de societat i en les polítiques, però també en les vides concretes de la generació que ara és jove.

- **Una societat dual.** La tensió anterior està relacionada amb el procés de dualització. Si durant la segona meitat del S. XX s'havia produït un procés d'integració social, en què la classe mitjana esdevenia el col·lectiu central de la societat i les desigualtats disminuïen, durant les primeres dècades del S. XXI, a pesar del creixement econòmic ocorregut, les desigualtats tornen a créixer. Aquest creixement de les desigualtats dibuixa una societat dualitzada amb diverses divisòries: intergeneracionals, d'una banda, entre els col·lectius que han viscut períodes que els han permès consolidar la seva posició, i els que no; intrageneracionals, a partir dels factors de desigualtat tradicionals, i la seva interacció; i relacionades amb l'abast del risc: si en el passat la classe treballadora era la sotmesa a processos de vulnerabilitat i precarietat, en el present, l'acumulació de diverses crisis, l'afebliment de les polítiques socials i el context general d'incertesa fan que finalment una part de la classe mitjana ja estigui sotmesa a aquests processos. La interacció entre classe social i generació és especialment rellevant en aquest sentit, ja que entre les generacions més grans la pertinença a aquest segment social és una protecció més gran davant la vulnerabilitat que entre les més joves.
- **Control social.** Les mesures per fer front a la pandèmia, que han implicat una limitació de les llibertats individuals i col·lectives, s'han implementat apel·lant a la responsabilitat social, però sobretot a partir de la coacció del control policial. Aquest control policial ha tingut, a més, com a aliat, el control ciutadà (que s'exemplifica amb el que s'ha anomenat el veí policia de balcó), que vigila a aquelles persones que no actuen com es creu que caldria. Les mesures, a més, s'ha pres de dalt a baix en el context d'un estat d'alarma. També s'ha incrementat la cessió de les pròpies dades digitals si a canvi d'aquestes es poden obtenir més serveis, llibertat de moviments, etc. Més enllà d'una dinàmica circumstancial a la situació, on es cedeix momentàniament una part de la llibertat individual en benefici d'un bé de salut comú, s'endevina una tendència en aquest sentit que podria esdevenir una nova característica important de les societats contemporànies (el poder del Big Data, el seguiment de les persones a través del telèfon mòbil, un major control policial...).
- **Un impacte multidimensional i de gran abast en la vida de les persones joves.** Les crisis econòmiques tenen un impacte sobre totes les facetes de la vida de les persones. El principal és l'augment de la pobresa, que en la crisi anterior ja va passar a afectar principalment els grups d'edat més joves. Relacionat amb l'augment de la pobresa, els baixos ingressos i la incertesa laboral, es preveu també una disminució de l'emancipació i un retorn de joves a la llar d'origen, així com un descens i endarreriment de la natalitat, en una societat, com la catalana, on aquestes qüestions ja eren un problema social important. La salut, tant física com mental, també es veu perjudicada en períodes de crisi, especialment de llarga durada, i entre les persones que es troben en situacions més precàries i amb un alt grau d'incertesa. Tot i això, l'impacte sobre la trajectòria vital de les persones joves depèn en bona part de la generació de la qual formen part:
 - **Adults joves (1986-1993).** Són les persones joves més grans i que van patir fortament la crisi de 2008, ja que en aquell moment la majoria no havien consolidat la seva trajectòria professional, o no l'havien començada. Van patir unes taxes d'atur i una rotació laboral molt alta, una caiguda important dels seus ingressos, i moltes van haver de tornar a la seva llar d'origen o, al contrari, emigrar de manera forçada per motius laborals. A partir de 2016 va començar una certa recuperació de l'ocupació, tot i que vinculada a un augment important del preu del lloguer que continuà complicant la seva emancipació. Tenir

fills, entre aquestes generacions, ha esdevingut un projecte complicat, i la taxa de natalitat catalana mostra una forta tendència a la baixa. A pesar de que és una generació que ha crescut en un context social de creixent incertesa, la recerca social mostra com aquest fet no suposa una naturalització de la precarietat sinó que d'aquestes persones joves tenen problemes de salut mental o emocional vinculats a aquesta incertesa i vulnerabilitat. En termes d'ocupabilitat, aviat poden començar a tenir problemes davant de noves generacions amb titulacions més recents i sense trajectòries laborals tan volàtils. La crisi del 2020 pot ser la que generi una impossibilitat final de poder seguir una trajectòria vital convencional per bona part dels membres d'aquesta generació. Tot i això, una altra part d'aquestes persones ha seguit trajectòries relativament normalitzades.

- **Joves adults (1994-2000).** Són les persones que estan transitant entre el món de l'educació i el laboral o que fa relativament poc que treballen. En aquest sentit, la crisi actual seria la primera que les afecta, o que les afecta en edat plenament laboral. Una part d'aquestes persones retornaran als estudis o els allargaran, de la mateixa manera que ho va fer la generació anterior durant la passada crisi, una opció més difícil, per edat i repetida, per aquells. Marxar a l'estranger també podria ser una opció laboral per a moltes persones joves, però en aquesta ocasió el panorama és més incert degut a la pandèmia en sí i a les restriccions a la mobilitat associades. Tot i això, moltes persones joves faran una transició al món del treball marcada, com en la generació anterior, per diferents formes de precarietat i vulnerabilitat, com l'atur, la discontinuïtat laboral, la rotació, la subocupació o els baixos ingressos. Novament, es preveu un endarreriment de l'emancipació i del moment de tenir criatures, i una disminució del seu nombre. Com en la generació anterior, s'espera també que una part important d'aquestes persones pugui fer una transició relativament normalitzada.
- **Adolescents i joves més joves (2001-2005).** Són les persones que majoritàriament estan en període de formació postobligatòria. L'estratègia més esperada és la de mantenir-se en el sistema educatiu durant un període relativament llarg. Algunes hauran de combinar els estudis amb ocupacions complementàries o voldran, tot i que possiblement no ho aconseguiran, o no de manera suficient. En aquest sentit, el cost dels estudis, en un context de disminució dels ingressos personals i familiars, pot ser un factor que condicioni les possibilitats de continuar estudiant d'una part d'aquestes persones.
- **Unes generacions al límit.** La crisi ja iniciada pot tensar al màxim la situació del col·lectiu jove i convertir una part molt important de la joventut en un col·lectiu vulnerable i clarament depenent. L'any 2018, en un moment d'una certa recuperació econòmica, la taxa de risc de pobresa entre les persones joves de 16 a 29 anys era del 27,1%: més d'una quarta part del col·lectiu, en un moment de creixement de l'economia, estava en risc de pobresa, la proporció més elevada dels darrers 20 anys. Un empitjorament de l'economia pot fer arribar aquest indicador a nivells extremadament alts. Complementàriament, la pobresa infantil arriba al 28,6% entre els menors de 16 anys. Cal recordar que, a diferència d'altres etapes de la vida, la pobresa durant la infància i la joventut sovint té conseqüències al llarg de la vida. En aquest sentit, i en termes de despesa pública, la no inversió en infància i joventut únicament suposa traslladar aquesta despesa al futur en altres tipus d'intervencions i programes.
- **Una crisi en clau generacional.** No tots els grups d'edat estan sent afectats d'igual manera per la incipient crisi, ni ho seran en els propers anys. Des de fa algun temps, la infància i la joventut s'han convertit en les etapes vitals més vulnerables en les nostres societats. Per exemple, i a diferència d'altres èpoques, en les societats actuals marcades per les crisis econòmiques cícliques i la baixa despesa pública, les persones joves són, juntament amb els infants, el col·lectiu més empobrit. La taxa de pobresa entre els menors de 16 anys és la més alta, seguida de la juvenil. La del conjunt de la població és del 21,3% i la de les persones de 65 anys i més és del 19,2%. La intervenció de les administracions té un gran efecte per mitigar la pobresa entre la gent gran (un 76,9% de les persones que estaven en risc de pobresa abans de rebre transferències públiques deixen de ser-ho un cop rebudes), però modifica poc la pobresa

entre joves (-19,3%) i infants (-14,4%). La pobresa és un exemple de la situació de vulnerabilitat i escassa prioritització per part de la despesa pública del col·lectiu jove, la qual cosa genera una important divisió social en clau generacional que tindrà repercussions a mig i llarg termini.

- **Un impacte desigual entre la joventut.** Tot i això, no totes les persones joves estan afectades per la crisi incipient, ni estan d'igual manera o disposen dels mateixos recursos per fer-hi front. El que fan les crisis econòmiques i socials és accentuar les desigualtats dins de cada grup social, i la joventut no és una excepció. La classe social, tant d'origen com de destinació, és un dels principals factors que expliquen la vivència diferent de la crisi entre les persones joves, fins al punt que d'altres variables de desigualtat, com el gènere o l'origen geogràfic/ètnic, en bona part tendeixen a accentuar-se més o menys en funció de la seva interacció amb la classe social, més enllà de les desigualtats específiques de cada un d'aquests eixos. El territori també és un factor de desigualtat que es manifesta amb més claredat quan es relaciona, a través de la segregació residencial, amb la classe social. En qualsevol cas, les desigualtats dins del col·lectiu jove són grans i no només cal intervenir, en termes de política pública, en relació amb les desigualtats entre generacions.
- **Ingrés Mínim Vital i joventut.** En el moment de tancar aquest informe el Govern central ha anunciat la creació d'un ingrés mínim vital contra la pobresa al conjunt de l'Estat, que es podria començar a sol·licitar a partir de juny de 2020 i serà compatible amb les ajudes autonòmiques. L'ajuda pretén arribar a 850.000 llars i beneficiar a 2,3 milions de persones. L'ajut garantirà un mínim de 461,5 euros mensuals a les llars unipersonals i fins a 1.015 euros per a les famílies nombroses amb infants a càrrec. En principi, amb aquest ingrés s'eleva molt la cobertura existent a través de les rendes mínimes autonòmiques, que fins ara arribaven a unes 300.000 llars. El Govern central calcula triplicar aquesta cobertura.

Caldrà estar atents a la concreció d'aquesta mesura i la seva afectació sobre les persones joves. Tot i que hi ha una certa confusió sobre la qüestió, per exemple, si l'ajuda és unipersonal caldrà que la persona jove tingui un mínim de 23 anys i faci tres o més anys que estigui emancipat. En aquest sentit, sembla que la renda està plantejada, principalment, com una ajuda a les persones joves en tant que progenitors o en tant que fills i filles de, més que no pas com a ciutadans de ple dret. Amb aquesta limitació, la renda no serviria per facilitar l'emancipació de les persones joves, per exemple, o pal·liar la seva manca d'ingressos en tant que persones desocupades o inactives no emancipades.

Tot i això, sens dubte és una mesura que pot tenir un gran impacte sobre la situació de vulnerabilitat de moltes llars on hi viuen persones joves.

- **Un punt d'inflexió?** L'impacte de la crisi sobre les noves generacions pot arribar a ser de tal magnitud que suposi un punt d'inflexió en l'agenda política. Fins al moment, la resposta *de facto* a les dificultats de la joventut ha partit, en bona part, de considerar-los persones dependents el benestar de les quals depenia, en cas de necessitat, principalment de les seves famílies d'origen. Aquesta conceptualització ha tingut un impacte important en la consolidació de les desigualtats socials dins del col·lectiu jove; i ha impedit que la formulació de polítiques que conceben la joventut com un col·lectiu de ple dret hagi estat més feble del que caldria esperar. Aquesta crisi, però, farà evident la vulnerabilitat del col·lectiu i la impossibilitat de construir una societat inclusiva, en termes de solidaritat, i funcional, en termes d'eficiència, deixant de banda les noves generacions. Certament, la crisi anterior també podria haver precipitat un seguit de canvis socials que en aquells moments semblaven imprescindibles i evidents, i que no s'han produït. És possible, però, que la magnitud d'aquesta crisi, especialment pel que fa a l'impacte en generacions ja colpejades per l'anterior, pugui generar un context més favorable a un canvi de les prioritats d'intervenció. En aquest sentit, ja fa temps que des del camp de la joventut es demana establir un nou contracte social en què es revisin, a partir d'un increment dels recursos públics disponibles, els paràmetres actuals de la solidaritat intergeneracional i que permetin transitar d'una economia basada en els fòssils i en la segmentació laboral a un model productiu menys agressiu amb les persones i el medi

ambient. Cal tenir present que el canvi climàtic ja ha deixat de ser una amenaça en abstracte i cada cop començarà a mostrar els seus efectes amb més freqüència i intensitat. En part, la crisi de la COVID-19 ja ha estat una conseqüència del canvi climàtic, i els especialistes alerten de l'increment del risc de patir noves pandèmies en els propers anys. Certament, en un context d'increment de les restriccions de la despesa pública com el que es preveu, la concreció d'aquests acords pot ser complicada; però renunciar-hi no només tindrà un impacte destructiu entre les noves generacions sinó en el conjunt de la societat.